

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

UDK 364

ISSN 1857-6052

11

РЕВИЈА ЗА
СОЦИЈАЛНА
ПОЛИТИКА

JOURNAL OF
SOCIAL
POLICY

Фондација „Фридрих Еберт“
“Friedrich Ebert” Foundation
www.fes.org.mk

Филозофски Факултет, Скопје
Faculty of Philosophy - Skopje
www.fzf.ukim.edu.mk

Год. 7, Бр. 11, Скопје, ноември 2014
Year 7, No. 11, Skopje, November 2014

**ФОНДАЦИЈА „ФРИДРИХ ЕБЕРТ“
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

**РЕВИЈА ЗА СОЦИЈАЛНА
ПОЛИТИКА**

**JOURNAL OF SOCIAL
POLICY**

2014

**Год. 7, Бр. 11, Скопје, август 2014
Year 7, No 11, Skopje, August 2014**

Издавач:

Фондација „Фридрих Еберт“ - Скопје
Филозофски Факултет, Скопје

За издавачот:

Стине Клапер
Stine Klapper

Главен уредник:

Маја Геровска Митев, Филозофски Факултет, Скопје, Македонија;

Уреднички одбор:

Мариа Доневска, Филозофски Факултет, Скопје, Македонија; Благоица Новковска, Државен завод за статистика, Скопје, Македонија; Јасминка Фришчиќ, Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија; Лилјана Јанкуловска, Сојуз на синдикатите на Македонија; Милан Живковиќ, Фондација „Фридрих Еберт“

Меѓународен уреднички одбор:

Monika Töobe-Schukalla, Catholic University of Applied Sciences, Paderborn, Germany; Heinz Bongartz, Friedrich-Ebert-Stiftung-Germany; Sven E O Hort, Södertörn University College, Stockholm, Sweden; Stein Kuhnle, University of Bergen, Norway and Hertie School of Governance, Berlin; Will Bartlet, European Institute, London School of Economics, United Kingdom; Vesna Leskosek, Faculty of Social Work, Ljubljana, Slovenia; Nada Stropnik, Institute for Economic Research, Ljubljana, Slovenia; Paul Stubbs, The Institute of Economics, Zagreb, Croatia; Sinisa Zrinscak, Faculty of Law, Zagreb, Croatia; Natalija Perisic, Faculty of Political Sciences, Belgrade, Serbia

Лектура:

Инда Костова Савиќ

Техничка подготовка:

Макформ - Скопје

Печати

Тираж:

300

Publisher:

Friedrich Ebert Stiftung
Faculty of Philosophy, Skopje

Chief Editor:

Maja Gerovska Mitev, Faculty of Philosophy, Skopje, Macedonia

Editorial Board:

Maria Donevska, Faculty of Philosophy, Skopje, Macedonia; Blagica Novkovska, State Statistical Office, Skopje, Macedonia; Jasminka Friscik, Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women of Republic of Macedonia; Liljana Jankulovska, Union of Trade Unions in Macedonia; Milan Zivkovic, Friedrich Ebert Foundation, Skopje

International Editorial Board:

Monika Töobe-Schukalla, Catholic University of Applied Sciences, Paderborn, Germany; Heinz Bongartz, Friedrich-Ebert-Stiftung-Germany; Sven E O Hort, Södertörn University College, Stockholm, Sweden; Stein Kuhnle, University of Bergen, Norway and Hertie School of Governance, Berlin; Will Bartlet, European Institute, London School of Economics, United Kingdom; Vesna Leskosek, Faculty of Social Work, Ljubljana, Slovenia; Nada Stropnik, Institute for Economic Research, Ljubljana, Slovenia; Paul Stubbs, The Institute of Economics, Zagreb, Croatia; Sinisa Zrinscak, Faculty of Law, Zagreb, Croatia; Natalija Perisic, Faculty of Political Sciences, Belgrade, Serbia

Lector for Macedonian language:

Inda Kostova Savic

Technical support & print:

Makform - Skopje

Printing house:

Copies:

300

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	7
Економски и социјални импликации од невработеноста на младите во Република Македонија Силвана Мојсовска и Верица Јанеска	11
„КОГА ЌЕ НАТЕЖНЕ ПАЈАЖИНАТА“ Младите, невработеноста и социјалниот живот во исчекување во поствоената и постсоцијалистичка Босна и Херцеговина Азра Хромаџиќ	45
Влијанието на локалните власти врз намалувањето на невработеноста кај младите и нивната перцепција за работата на локалните власти во областа на вработувањето Општина Јегуновце и Општина Чаир. Агрон Рустеми и Мемет Мемети	91
Анализа на активните мерки на пазарот на трудот во рамките на Националната служба за вработување (НСВ) на Албанија: примерот на НСВ Тирана Елона Дембо	115

CONTENTS

INTRODUCTION.....	7
Economic and Social Implications of the Youth Unemployment in the Republic of Macedonia Silvana Mojsovska and Verica Janeska	11
„ONLY WHEN THE SPIDER WEB BECOMES TOO HEAVY“ Youth, Unemployment and the Social Life of Waiting in Postwar and Postsocialist Bosnia-Herzegovina Azra Hromadzic	45
The influence of the local government on reducing youth unemployment and youth perception on the work of local authorities in the area of employment in the Jegunovce and Cair Municipality. Agron Rustemi and PhD Memet Memeti	91
Analysis of Active Labour Market Measures within National Employment Services (NES) in Albania: The case of NES Tirana Elona Dhembo	115

„Печатените изданија на Фондацијата Фридрих Еберт не смеат да се користат во комерцијални цели без претходно писмено одобрување од страна на Фондацијата“

„The publications printed by the Friedrich Ebert Stiftung cannot be used for commercial purposes without the written consent of the Friedrich Ebert Stiftung's office“

ВОВЕД

Единаесетиот број на Ревиијата за социјална политика ја анализира темата невработеност кај младите лица. Невработеноста како економски и социјален проблем е карактеристична за различни возрастни групи, но во последните години се покажува дека младите лица сè почесто се изложени на овој ризик. За таа цел, текстовите во овој број на Ревиијата анализираат различни аспекти на состојбите, причините и спецификите на невработеноста кај младата популација како во Република Македонија, така и во регионот (Босна и Херцеговина и Албанија).

Воведниот текст (Мојсовска и Јанеска) дава осврт на општите показатели за невработеноста во Република Македонија, со посебен акцент на импликациите од таквите состојби врз образованието, сиромаштијата, миграцијата и одливот на мозоци. Авторките заклучуваат дека слабата искористеност на потенцијалот на младата работна сила, кој се јавува како резултат на низа на состојби, како: јазот меѓу квалификациите и работната понуда, долго-

INTRODUCTION

The eleventh issue of the Journal of Social Policy is analyzing the theme of youth unemployment. The unemployment as an economic and social problem may affect all age groups, but it is the young people that, in recent years, are more frequently exposed to this risk. For that purpose, the papers in this Issue are analyzing different aspects of conditions, reasons and specifics of youth unemployment in Macedonia, but also in the region (Bosnia and Herzegovina and Albania).

The introductory paper (Mojsovska and Janevska) gives overview of main indicators of youth unemployment in Macedonia, with special emphasis on unemployment implications on education, poverty, migration and the process of „brain drain“. The authors conclude that the low utilization of young labor force potential, which results from the number of factors, such as: gap between qualifications and job offers, long term unemployment etc., has a negative impact on human capital and reduces its value.

рочната невработеност и сл., негативно влијае врз човековиот капитал и ја намалува неговата вредност.

Наредниот текст (Хромаџиќ) се базира на 18 месечна етнографска теренска работа во Босна и Херцеговина, прикажувајќи ги состојбите на младите невработени лица во рурална Босна. Авторката преку директни стории нуди увид во социо-економскиот живот на младите кои живеат во помали рурални средини и кои ја отсликуваат состојбата која авторката ја идентификува како социјален живот на чекање. Авторката заклучува дека во услови на невработеност и социјален живот на чекање, младите делуваат како немотивирани и дислоцирани граѓани, и стнуваат дел од сивата економија, миграцијата или корупцијата. Излезот од ваквата состојба авторката го гледа во младите како активни агенти, кои се обидуваат да ја маневрираат својата улога и простор низ политичката и економската хибернација во нивната средина.

Третиот текст (Рустеми и Мемети) покрај теоретската анализа, се темели и на емпириско истражување на перцепциите на младите луѓе во општините Јегуновце и Чаир, во однос на перспективите и понудата за вработување во една рурална и една урбана средина. Резултатите

The second paper in this issue (Hromadzic) is based on 18 months of ethnographic field work in Bosnia and Herzegovina, and portraits the conditions of young unemployed people in rural Bosnia. The author, through the use of direct stories, offers an insight into the socio-economic life of young people in small rural areas, which depicts the condition which the author defines as „social life of waiting“. The author concludes the in circumstances of unemployment and social life of waiting, many young people emerge as unmotivated and displaced citizens, subjects to shadow economies, migration or corruption. The author identifies that the reason for this is not young people's apathy and lethargy, but rather their way of manoeuvring through political and economic hibernation of their society.

The third paper (Rustemi and Memeti) offers both a theoretical and empirical analysis of young people perceptions, living in municipalities of Jegunovce and Cair, in relation to perspectives for and supply of jobs in one rural and one urban environment. The results analyzed in this paper show that the young people from both communities are not satisfied with the efforts and activities of their local municipalities related to tackling the issue of unemployment. In that respect, one third of the young peo-

анализирани во трудот укажуваат дека младите лица во двете општини не се задоволни од напорите на нивната локална заедница во соочување со проблемот на невработеноста. При тоа една третина од младите во двете општини сметаат дека политичкиот клиентелизам е основен фактор за пристап до пазарот на труд. Авторите заклучуваат дека локалниот економски развој е клучен за решавање на проблемот на невработеноста во двете општини. Притоа тие ја нагласуваат потребата од формирање на институционални механизми за вклучување на младите, како: Програма за социјално практиканство, или трилатерални партнерства меѓу младите, локалната самоуправа и приватниот сектор.

Последниот текст во овој број (Џембо) аналира кои мерки на вработување се насочени кон младите (и женската) популација, преку примерот на услугите за вработување во Тирана. Авторката преку секундарни статистички извори и квалитативна анализа укажува на мерките за вработување кои не се рогово сензитивни, ограничени административни капацитети на регионално ниво, недостаток од политики кои се базирани на докази, како и недоволен број на обуки и програми за квалификации. Сетоа ова, истакнува авторката, ги прават држа-

ple in both municipalities think that the political clientelism is the main source for access to the labor market. The authors conclude that the local economic development is the key for solving the unemployment in both local municipalities. Hence, they emphasize the need for formation of institutional mechanisms for youth inclusion, such as: Programme for social internship or trilateral partnerships between youth, local municipality and the private sector.

The last paper in this issue (Djembo) analyzes the employment measures targeted toward young (female) population, through the example of the employment services in Tirana. The author through a secondary statistical sources and qualitative analysis implies that the employment measures are not gender sensitive, are administered through restricted administrative capacities on regional level, are not evidence based, and lack adequate programs for training/qualifications. All this, according to the author, makes that national employment services not an important strategic institution for job search among the young people.

Dear readers, we hope that the offered papers in this issue on youth unemployment in Macedonia and the wider region, will present a provocation for further and more in-depth re-

вните услуги за вработување не толку важна стратешка институција во барањето работа меѓу младите лица.

Се надеваме дека понудените текстови во доменот на невработеноста кај младите во државата и регионот ќе претставуваат провокација за понатамошни и продлабочени истражувања на оваа тема, како и за преземање на мерки од страна на локалните и централните власти кои ќе ги имаат предвид истакнатите предизвици и сознанија кои текстовите во оваа Ревиија ги нудат.

Уредник,
Маја Геровска Митев

search of this topic, as well as an incentive for undertaking measures by the local and central authorities that will take into consideration identified challenges and evidences by the papers in this Journal.

Editor in chief,
Maja Gerovska Mitev

**Економски и социјални
импликации
од невработеноста
на младите
во Република Македонија**

д-р Силвана Мојсовска
и д-р Верица Јанеска

Економски институт,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Скопје, Република Македонија

АПСТРАКТ

Овој труд ја обработува невработеноста на младите во Република Македонија, како еден од хроничните проблеми во општеството. Трудот има за цел да обезбеди длабински преглед на невработеноста на младите во земјата врз основа на расположивите податоци за пазарот на трудот, како и дискусија за економските и социјалните последици во светло на долгорочноста на проблемот и влијанието врз човечкиот капитал во Република Македонија. Анализата на импликациите е заснована на постојните состојби во однос на неактивноста на младите, стапките на невработеност на младите и долгорочната невработеност на младите, кои се мошне високи и претставуваат сериозна закана за

**Economic and Social
Implications
of the Youth Unemployment
in the Republic
of Macedonia**

Silvana Mojsovska, Ph.D
and Verica Janeska, Ph.D

Institute of Economics,
University “Ss. Cyril and Methodius”
Skopje, Republic of Macedonia.

ABSTRACT

This paper deals with the youth unemployment in the Republic of Macedonia, as one of the chronic problems of the society. The paper aims to provide in-depth insight into the youth unemployment in the country from the perspective of the available labor market data, as well as discuss major economic and social implications and its impact on the human capital in the Republic of Macedonia. The analysis of the implications has been based on the state of affairs with regards to youth inactivity, youth unemployment rates and long-term youth unemployment, which are rather high and represent serious threat to the human capital in the country. Particular attention

човечкиот капитал во Република Македонија. Посебно внимание е посветено на образованието и неговото влијание врз структурата и вештините на младите, кои понатаму се анализираат во однос на потребите на пазарот на трудот и ограничените можности за младите лица да најдат стабилна работа со која воедно ќе бидат задоволни. Понатаму, во трудот е обработена сиромаштијата како една од најважните последици од долгорочната невработеност на младите во Република Македонија, која повлекува интензивни процеси на емиграција и одлив на високообразовани кадри, посебно на младите лица. Главните наоди од трудот предупредуваат дека невработеноста на младите повлекува брзо опаѓање на нивото на човечкиот капитал, преку физичко мигрирање и несоодветност на квалификуваноста на работната сила, како и преку опаѓање на конкурентноста на барателите на работа заради долгорочната невработеност. Ваквите состојби алармираат за потребата од брза реакција од страна на креаторите на политиките за намалување на проблемот и спречување на долготрајни последици за земјата.

Клучни зборови: невработеност на младите, човечки капитал, пазар на труд, креирање на работни места, сиромаштија, миграција, одлив на високообразовани кадри

has been paid to the education and its impact on the structure and skillfulness of the youth, analyzed with regards to the labour market needs and limited possibilities for the young population to find stable and satisfactory job. Furthermore, the paper deals with poverty as one of the most severe implications from the long-term unemployment in the Republic of Macedonia, which implies intense processes of emigration and brain drain, in particular of the youth. The main findings of the paper are truly alerting as the youth unemployment causes rapid deterioration of the human capital, through physical migration and decrease of the skillfulness and competitiveness of the labour force due to long-term unemployment. This calls for prompt attention of the policy-makers for alleviation of the problem and prevention of long-term damage for the country.

Key words: youth unemployment, human capital, labour market, job creation, poverty, migration, brain-drain

Вовед

Во денешно време, инвестирањето во младите се смета како неопходност во создавањето на човечкиот капитал, кој претставува една од најважните детерминанти на економскиот и социјалниот напредок. За секоја земја, младите претставуваат потенцијал и иднина, заради што националните влади кои имаат долгорочна визија за благосостојба и развој настојуваат да ги интегрираат во работната сила и да ја зголемат нивната вработеност. Освен тоа, нивото на вработеност на младите во општеството ја определува одржливоста на постојните системи за социјална заштита (првенствено на пензискиот систем), посебно во земјите што се соочуваат со интензивно демографско стареење. Во вакви услови, проблемот на невработеноста на младите тешко може да се игнорира.

Во неодамнешниот извештај на Меѓународната организација на трудот (МОТ) "Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk" се вели дека долгорочното влијание на невработеноста на младите може да се чувствува со децении, создавајќи генерација со ризик да страда од дефицит на пристојни работни места во текот на животот и предизвикувајќи недоверба во социо-економските и политичките си-

Introduction

At the present times, investment in youth is regarded as essential for human capital formation, as one of the most important determinants of the economic and social progress. The youth represents potential and future of any country, implying that the national governments with a long-term vision for welfare and development are concerned to integrate the youth into the labour force and to increase the youth employment. Besides that, the level of youth employment in a society determines the sustainability of the current social security systems (primarily the pension system), particularly in countries that cope with intensive demographic ageing. In these circumstances, the problem of youth unemployment can hardly be ignored.

The recent ILO Report "Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk" states that the „long-term impact of the youth employment crisis could be felt for decades, creating a generation at risk of suffering decent work deficits throughout their lives and causing distrust in the socio-economic and

стеми.¹ Главните наоди од Извештајот го вклучуваат следното:²

- 73.4 милиони млади луѓе широм светот (на возраст 15-24 години) или 12.6% од вкупниот број се очекува да бидат без работа во 2013 година, што претставува пораст од 3.5 милиони во периодот од 2007 до 2013 година;

- светската стапка на невработеност на младите изнесуваше 12.7% во 2009, 12.3% во 2011, 12.4% во 2012, се очекува да биде 12.6% во 2013 и да порасне до 12.8% во 2018.

Ситуацијата е многу сериозна, посебно за земјите со значително повисоки стапки на невработеност на младите. Како фактор на производството, трудот го определува успехот на националната економија, но воедно е под влијание на економските движења и социо-економските политики на земјата. Во таа насока, националните економии со брзи стапки на раст прават притисок на пазарот на труд да обезбеди продуктивна и квалификувана работна сила, додека економиите што заостануваат и каде понудата значително ја надминува побарувачката на работна сила се соочуваат со ризик за намалување на нивниот човечки капитал.

Најтешката последица од невработеноста, посебно од невработеноста,

political systems“.¹ The key findings of the Report include the following:²

- 73.4 million young people worldwide (aged 15-24) or 12.6 % out of the total are expected to be out of work in 2013, an increase of 3.5 million between 2007 and 2013;

- global youth unemployment rate was 12.7% in 2009, 12.3% in 2011, 12.4% in 2012, it is expected to be 12.6% in 2013, and up to 12.8% in 2018.

The situation is rather serious, in particular for the countries with significantly high rates of youth unemployment. As a factor of production, labour determines the success of the national economy, but is also affected by the economic trends and socio-economic policies of the country. In this respect, national economies with fast growth rates impose pressure on the labour market to provide productive and skilled labour force, while the lagging economies where the labour supply substantially overcomes the labour demand face the risk of diminution of their human capital.

The most severe implication of the unemployment, particularly of the youth unemployment, is the decrease of the human capital. Given

---

¹ ILO Press Release of the Report: „Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk“, 2013 http://www.ilo.org/brussels/press/press-releases/WCMS_212981/lang-en/index.htm

² Ibidem

---

¹ ILO Press Release of the Report: „Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk“, 2013 http://www.ilo.org/brussels/press/press-releases/WCMS_212981/lang-en/index.htm

² Ibidem

теноста на младите, е намалувањето на човечкиот капитал. Со оглед на долготрајниот процес на негово создавање кој вклучува формално и неформално образование, високата и долгорочна невработеност, заедно со неактивноста на населението, обезбедува основа за намалување на квалификуваноста на работната сила. Теодор Шулц, креаторот на терминот „човечки капитал“ во 1960-тите верувал дека инвестирањето во човечкиот капитал преку образование и обука ќе води кон подобрување на квалитетот и нивото на производството.³ Главната претпоставка на ова верување е дека работната сила е ангажирана во економските активности. Во случај на неактивност и невработеност се појавува загуба на двете страни – невработените поединци ги губат своите вештини и конкурентност на пазарот на трудот, додека националната економија се соочува со ерозија на човечкиот капитал. Високиот број на неактивни млади луѓе, високите стапки на невработеност на младите, како и долготрајноста на невработеноста на младите претставуваат силна закана за човечкиот капитал. Податоците покажуваат дека тоа е случај во Република Македонија.

the long process of its formation, which includes formal and informal education, the high and long-term unemployment, along with inactivity of the population, provides ground for decrease of the skills of the labour force. Theodore Schultz, the inventor of the term “human capital” in 1960s believed that investment in human capital through education and training will lead to an improvement in the quality and level of production.³ This is based on the main hypothesis of engagement of the human capital in the economic activities. In case of inactivity and unemployment, a loss occurs on both sides – the unemployed individuals tend to lose their skills and competitiveness on the labour market, while the national economy faces deterioration of its human capital. High values of inactive youth, youth unemployment rates, as well as longevity of youth unemployment impose strong threat to the human capital. The evidence indicates such a case in the Republic of Macedonia.

The decrease of the human capital is determined by, as well as manifested through different socio-economic phenomena. The aim of the paper is to provide insight into

³ Theodore Schultz, Investment in Human Capital, The American Economic Review, Vol. 51, No.1, 1961, достапно на <https://webSpace.utexas.edu/hcleaver/www/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>

³ Theodore Schultz, Investment in Human Capital, The American Economic Review, Vol. 51, No.1, 1961, available at <https://webSpace.utexas.edu/hcleaver/www/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>

Намалувањето на човечкиот капитал е определено од, а воедно и се манифестира преку различни социо-економски појави. Целта на овој труд е да даде увид во состојбата во однос на невработеноста на младите, како и да го сврти вниманието кон некои релевантни последици кои произлегуваат од поврзаноста помеѓу невработеноста на младите и човечкиот капитал.

Обединетите нации и МОТ ги дефинираат младите како возрастна група од 15 до 24 години. Од друга страна, дефинициите на официјалните статистики на пооделни земји се разликуваат, што го отежнува споредувањето на податоци по земји. Во некои анализи, младите се поделени на тинејџери (15-19 години) и млади возрасни (20-24). Некои автори сметаат дека стапките на невработеност за овие две групи, како и предизвиците со кои тие се соочуваат се различни, што наметнува потреба од посебно дизајнирани пристапи за намалување на невработеноста. Поконкретно, групата на тинејџери не придонесува значително за стапката на невработеност на младите, со оглед на тоа дека повеќето од нив сè уште се вклучени во редовниот процес на образование. Слична ситуација се јавува и во групата на млади возрасни, кои исто така се интензивно вклучени во процесот на студирање, што повлекува дека постои поголем контингент на млади луѓе кои ниту работат, ниту бараат работа. Последовател-

the state of affairs with regards to the youth unemployment, as well as to turn attention to some of the most relevant implications with regards to the relation between the youth unemployment and human capital.

The United Nations and International Labour Organisation (ILO) define youth as the age group between 15 and 24. On the other hand, the definitions of individual countries' official statistics vary, imposing difficulties in cross-country comparisons. In certain analyses, the youth are divided into teenagers (15-19 years old) and young adults (20-24 years old). Some authors argue that the unemployment rates for the latter two groups, as well as the challenges they face vary significantly, implying a need for tailor-made approaches to alleviate unemployment. More specifically, the group of teenagers does not contribute significantly to the youth unemployment rate, given that the majority of them are still regularly engaged in the process of education. Similar situation occurs into the group of young adults, who are also intensively engaged into the studying process, providing that there is considerable contingent of young people who are neither working nor looking for a job. Implicitly, they are not part of the labour force which is used as the denominator for calculating the unemployment rate. In that context, there is an additional indicator – the youth unemployment

но, тие не се дел од работната сила која се користи како деноминатор за пресметување на стапката на невработеност. Во тој контекст, постои друг индикатор – коефициент на невработеност на младите,⁴ за кој сметаме дека посоодветно ја изразува ситуацијата на пазарот на трудот. Понатаму, уште еден индикатор – вкупниот број на лица во земјата што не работат може исто така да придонесе за пореална проценка на проблемот на невработеност на младите, затоа што тој ги вклучува и невработените и неактивните поединци, односно и младите што сè уште се активни во процесот на образование (и не се регистрирани на пазарот на трудот).

Претходно наведеното е од особено значење за Република Македонија, имајќи предвид дека значителен дел од младите лица од двете возрастни групи сè уште се во процес на образование. Оттаму, освен анализа на невработеноста на младите на возраст од 15 до 24 години, сметаме дека е потребно да се фокусираме и на проблемот на невработеноста на младите на возраст 25-34 години, затоа што оваа група обезбедува увид во вистинските проблеми на младите луѓе да најдат работа после завршувањето на образованието, посебно во услови на долгорочна невработеност во земјата.

---

⁴ Коефициентот на невработеност на младите се пресметува како сооднос на бројот на невработените на возраст 15-24 и вкупното население од истата возрастна група.

ratio,⁴ which we consider as more suitable to reflect the actual situation on the labour market. Furthermore, another indicator - the total number of non-employed persons in the country could also contribute to more realistic estimation of the youth unemployment problem, as it comprises both unemployed and inactive individuals, implying that the youth still engaged in the process of education (and not registered on the labour market) is comprised within this indicator.

The aforementioned is of particular importance for the Republic of Macedonia, given that the significant share of the young persons from both age groups is still in the process of education. Therefore, along with the analysis of the youth unemployment aging 15 to 24, we consider necessary to focus on the unemployment problem of the young population aged 25 to 34, as this group provides insight into the real problems of young people to find employment after completing the education process, given the long-term unemployment in the country.

---

⁴ Youth unemployment ratio is calculated as the number of unemployed persons aged 15 to 24 divided by the total population of the same age

1. Невработеност на младите во Република Македонија – постојни состојби

Со цел да се идентификува опфатот и квалитетот на расположивите човечки ресурси на македонскиот пазар на труд, методолошкиот пристап вклучува преглед на активноста на младите, невработеноста на младите и долгорочната невработеност на младите во периодот 2000-2012. Како што претходно напоменавме, фокусот е на населението на возраст 15-34 години, анализирано преку петгодишни групи (15-19; 20-24; 25-29 и 30-34).

Активност на младите. Според Анкетата за работна сила, во периодот 2000-2012 година, вкупното работоспособно население (15-64) пораснало за 117.115 лица или за 8.7%, додека населението на возраст 15-29 години се намалило за 5.207 лица или за 1.1% (Табела 1). Анализирано преку петгодишни групи, ова е период на намалување на населението на возраст 15-19 години (-12.8%), додека кај другите возрастни групи е регистриран пораст од 0.8% (20-24%), 9.8% (25-29) и 9.3% (30-34). Овие промени беа придружени со намалување на учеството на петгодишните групи 15-19 и 20-24 во вкупното работоспособно население (15-64) во земјата. Ова покажува дека приливот на млада работна сила на пазарот на труд

1. Youth unemployment in the Republic of Macedonia – state of affairs

In purpose of identification of the scope and quality of the available human resources on the Macedonian labour market, the methodological approach used includes review of the youth activity, youth unemployment and youth long-term unemployment in the period 2000-2012. As previously mentioned, the focus group includes the population aged 15-34, analysed through five-year age groups (15-19; 20-24; 25-29 and 30-34).

Youth activity. According to the Labour Force Survey, the total working-age population (15-64) increased by 117115 persons or 8.7% in the period 2000-2012, while the population aged 15 to 29 years decreased by 5207 persons or 1.1% (Table 1). Observed through five-year age groups, this was a period of reduction for the population aged 15-19 (-12.8%), while other age groups registered an increase of 0.8% (20-24), 9.8% (25-29) and 9.3% (30-34). These changes were accompanied by decrease of the share of the five-year age groups 15-19 and 20-24 in the total working-age population (15-64) of the country. This indicates that the inflow of the young labour force on

веќе е во фаза на намалување, а повеќе од извесно е дека таа ќе продолжи во иднина заради интензивниот процес на демографско стареење во земјата. Покрај тоа, стапките на активност на населението на возраст 15-19 и 20-24 (учество на активното во вкупното население од иста возраст) исто така се намалиле во анализираниот период, покажувајќи дека значителен дел од младото население (15-24) станал неактивен. Ова во голема мера се должи на вклученоста на мнозинството од младата популација во редовниот образовен процес, што значи дека таа не се регистрира на пазарот на трудот.

Промените што ги дискутиравме погоре се интензивираа од 2008 година наваму, со воведување на задолжително средно образование во земјата, што резултираше во пораст на неактивното население на возраст 15-19 години, кое во 2012 година изнесува 88.6% од вкупното население на таа возраст. Исто така, стапките на упис во високото (терцијарно) образование се зголемија. Според Државниот завод за статистика, во академските години 2004/2005 и 2005/2006 во високото образование се запишале 24.9%, односно 24.3% од вкупното население на соодветната возраст. После тоа следеше брз пораст на вкупните стапки на упис кои изнесуваа 28.7% (2006/2007), 32.6% (2007/2008), 32.5% (2008/2009) и

the labour market has entered into a declining phase, which is likely to continue in the upcoming period due to the intensive demographic ageing process in the country. In addition, the activity rates of the population aged 15-19 and 20-24 (share of the active in total population of the same range) has also decreased in the analysed period, denoting that significant part of the young population (15-24) becomes inactive. This is largely attributable to the full-time involvement of the majority of young population into the education process, implying that they do not register at the labour market.

The changes discussed above were intensified since 2008, with the introduction of the compulsory secondary education in the country, resulting into increase of the inactive population aged 15-19 up to 88.6% out of the total population of the same age in 2012. The enrolment into the tertiary education also increased. According to the State Statistical Office, the share of the Macedonian age cohort enrolled in tertiary education in the academic years 2004/2005 and 2005/2006 was 24.9% and 24.3%, respectively. Rapid growth of the gross enrolment rates followed afterwards, and they amounted up to 28.7% (2006/2007), 32.6% (2007/2008), 32.5% (2008/2009) and

29.8% (2009/ 2010).⁵ Како што наведовме, ова придонесе за зголемување на уделот на неактивното население на возраст 20-24 години во вкупното население на таа возраст, кој во 2011 година кој изнесуваше 50.2%.

Сепак, забележителна неактивност беше регистрирана и кај другите возрасни групи (21.9% и 16.4% во 2012 за возрасните групи 25-29 и 30-34, соодветно), покажувајќи дека околу 1/5 од населението што припаѓа на главните возрасни групи на пазарот на трудот не е активно. Оттаму, независно од влијанието на образовните реформи, порастот на неактивноста на младите може да се поврзе и со ограничените можности за наоѓање на работа. Според МОТ, просечниот временски период потребен за младите во Република Македонија да најдат стабилна и/или работа со која се задоволни изнесува 72.6 месеци или 6 години.⁶ Ова е прилично обесхрабрувачки за многу млади луѓе, но воедно се потврдува со високите стапки на невработеност на младите во земјата.

Невработеност на младите.

Според Анкетата за работна сила, вкупниот број на невработени лица

29.8% (2009/2010).⁵ As discussed, this has contributed to the increase of the share of the inactive population aged 20-24 up to 50.2% out of the total population of the same age in 2011.

Nevertheless, notable inactivity has been registered in the other age groups (21.9% and 16.4% in 2012 for the age group 25-29 and 30-34, respectively), indicating the about 1/5 of the population that belongs to the core cohorts of the labour market is not active. Therefore, apart of the impact of the educational reforms, the increase in inactivity of the youth could be also related to the limited opportunities for job finding. According to ILO, the average duration for the youth to find stable and/or satisfactory job in the Republic of Macedonia is 72.6 months or 6 years.⁶ This is rather discouraging for many people, but also confirmed with high rates of youth unemployment in the country.

Youth unemployment. According to the Labor Force Survey (LFS), the total number of unemployed per-

---

⁵ Verica Janeska, Higher Education Reforms and Graduate Unemployment in the Republic of Macedonia, „Economic development“, Journal of the Institute of Economics – Skopje (60 years 1952-2012), Year.14, No. 1/2012, стр. 39-58.

⁶ Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk, International Labour Organization, 2013, стр. 60

---

⁵ Verica Janeska, Higher Education Reforms and Graduate Unemployment in the Republic of Macedonia, „Economic development“, Journal of the Institute of Economics – Skopje (60 years 1952-2012), Year.14, No. 1/2012, pp. 39-58

⁶ Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk, International Labour Organization, 2013, стр. 60

Табела 1. Население на возраст 15-34 (по петгодишни групи)
во Република Македонија според економска активност.

	Абсолютни големина							Индикатори						
	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012
	Вкупно население							Учество во % (вкупно=100,0)						
Вкупно (15-64)	1346921	1388600	1416744	1432852	1439483	1454732	1E+06	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-19	164941	166481	161571	161919	157418	152468	143 798	12,2	12,0	11,4	11,3	10,9	10,5	9,8
20-24	158546	165470	164907	164453	165044	162405	159 862	11,8	11,9	11,6	11,5	11,5	11,2	10,9
25-29	149738	159826	158314	159736	162529	164577	164 358	11,1	11,5	11,2	11,1	11,3	11,3	11,2
30-34	146187	151400	149779	154275	154028	156817	159 832	10,9	10,9	10,6	10,8	10,7	10,8	10,9
	Активно население (работна сила)							Учество (во %) на активното во вкупното население од иста возраст						
Вкупно (15-64)	804049	850900	860027	899257	921055	933389	935260	59,7	61,3	60,7	62,8	64,0	64,2	63,9
15-19	28879	25677	23360	28937	22282	20270	16 368	17,5	15,4	14,5	17,9	14,2	13,3	11,4
20-24	92765	91476	83920	88110	90713	80826	85 521	58,5	55,3	50,9	53,6	55,0	49,8	53,5
25-29	109146	121154	115578	120806	125959	129859	128 411	72,9	75,8	73,0	75,6	77,5	78,9	78,1
30-34	112468	120100	116741	124921	123856	122099	133 681	76,9	79,3	77,9	81,0	80,4	77,9	83,6
	Неактивно население							Учество (во %) на неактивното во вкупното население од иста возраст						
Вкупно (15-64)	542872	537700	556717	533595	518428	521343	528777	40,3	38,7	39,3	37,2	36,0	35,8	36,1
15-19	136062	140804	138211	132982	135136	132198	127 430	82,5	84,6	85,5	82,1	85,8	86,7	88,6
20-24	65781	73994	80987	76343	74331	81579	74 341	41,5	44,7	49,1	46,4	45,0	50,2	46,5
25-29	40592	38672	42736	38930	36570	34718	35 947	27,1	24,2	27,0	24,4	22,5	21,1	21,9
30-34	33719	31300	33038	29354	30172	34718	26 151	23,1	20,7	22,1	19,0	19,6	22,1	16,4

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Статистички преглед: Население и социјални статистики, Анкета за работна сила, 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2012 (www.stat.gov.mk).

Table 1. Population aged 15-34 (by five-year groups)
in the Republic of Macedonia, according economic activity

	Absolute values							Indicators						
	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012
	Total population							Structure (in %), total=100,0						
Total (15-64)	1346921	1388600	1416744	1432852	1439483	1454732	1E+06	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-19	164941	166481	161571	161919	157418	152468	143 798	12,2	12,0	11,4	11,3	10,9	10,5	9,8
20-24	158546	165470	164907	164453	165044	162405	159 862	11,8	11,9	11,6	11,5	11,5	11,2	10,9
25-29	149738	159826	158314	159736	162529	164577	164 358	11,1	11,5	11,2	11,1	11,3	11,3	11,2
30-34	146187	151400	149779	154275	154028	156817	159 832	10,9	10,9	10,6	10,8	10,7	10,8	10,9
	Active population (labour force)							Share (in %) of active in total population of the same age						
Total (15-64)	804049	850900	860027	899257	921055	933389	935260	59,7	61,3	60,7	62,8	64,0	64,2	63,9
15-19	28879	25677	23360	28937	22282	20270	16 368	17,5	15,4	14,5	17,9	14,2	13,3	11,4
20-24	92765	91476	83920	88110	90713	80826	85 521	58,5	55,3	50,9	53,6	55,0	49,8	53,5
25-29	109146	121154	115578	120806	125959	129859	128 411	72,9	75,8	73,0	75,6	77,5	78,9	78,1
30-34	112468	120100	116741	124921	123856	122099	133 681	76,9	79,3	77,9	81,0	80,4	77,9	83,6
	Inactive population							Share (in %) of inactive in total population of the same age						
Total (15-64)	542872	537700	556717	533595	518428	521343	528777	40,3	38,7	39,3	37,2	36,0	35,8	36,1
15-19	136062	140804	138211	132982	135136	132198	127 430	82,5	84,6	85,5	82,1	85,8	86,7	88,6
20-24	65781	73994	80987	76343	74331	81579	74 341	41,5	44,7	49,1	46,4	45,0	50,2	46,5
25-29	40592	38672	42736	38930	36570	34718	35 947	27,1	24,2	27,0	24,4	22,5	21,1	21,9
30-34	33719	31300	33038	29354	30172	34718	26 151	23,1	20,7	22,1	19,0	19,6	22,1	16,4

Source: State Statistical Office of the Republic of Macedonia, Statistical Review: Population and social statistics, Labour Force Survey, 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2012 (www.stat.gov.mk)

на возраст 15-24 забележа значителен пораст од 20.7% во периодот 2000-2003, проследен со пад од 9.7% во периодот 2005-2012. Последователно, ова резултираше во зголемување на вкупниот број на невработени лица за 30 971 или 11.8% во 2012 година споредено со 2000 година. Во однос на анализираниите петгодишни групи (15-34), секоја од нив забележа намалување во периодот 2000-2012 година кое се движеше во ранг од 1.6% до 45.2% за возрастните групи 25-29 и 15-19, соодветно.

Како што се гледа од Табелата 2, стапките на невработеност на младите на возраст 20-24 и 25-29 години се мошне високи и достигнуваат 53% и 45.1% во 2012 година, соодветно. Со оглед на долготрајноста на процесот на барање на работа, во Табелата 2 се вклучени и податоци за населението на возраст 30-34. Стапката на невработеност за оваа

sons aged 15-64 registered significant increase of 20.7% in the period 2000-2003, followed by decrease of 9.7% over the period 2005-2012. Implicitly, this has resulted in increase of the total number of unemployed persons by 30791 or 11.8% in 2012 compared to 2000. In terms of the analysed five-year age groups (15-34), there has been a decrease in each of them, ranging from 1.6% to 45.2% over the period 2000-2012 for the age groups 25-29 and 15-19, respectively.

As evident from the Table 2, the unemployment rates of youth aged 20-24 and 25-29 are rather high, amounting to 53.0% and 45.1% in 2012, respectively. Given the longevity of job-seeking process duration, the Table 2 includes data on the population aged 30-34. The unemployment rate of this category was 29.6% in 2012, providing input for discus-

Табела 2. Невработено население на возраст 15-34 (по петгодишни групи) во Република Македонија, 2000-2012 година

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Број на невработени													
Вкупно	261711	263196	263483	315900	309286	323934	321275	316905	310409	298874	300439	294963	292502
15-19	17536	18818	16601	17100	17347	14833	18051	18114	14695	12724	12210	11883	9605
20-24	55275	55178	50747	59900	52548	52364	51554	49443	50967	49532	44903	43988	45325
25-29	54206	51464	49164	61500	55523	54298	52958	51311	50244	47520	51268	52756	53332
30-34	40451	43195	40358	51700	45186	46522	43492	45175	42845	40949	40056	39444	39521
Стапки на невработеност (%)													
Вкупно	32,2	30,5	31,9	36,7	37,2	37,3	36,0	34,9	33,8	32,2	32,0	31,4	31,0
15-19	60,7	57,6	60,2	66,6	72,8	63,5	64,0	62,6	56,8	57,1	59,3	58,6	58,7
20-24	59,6	55,7	57,8	65,5	62,5	62,4	58,4	56,1	56,2	54,6	52,3	54,4	53,0
25-29	49,7	44,1	48,0	50,8	49,4	47,0	44,9	42,5	40,3	37,7	39,4	40,6	41,5
30-34	36,0	36,0	36,2	43,0	40,0	39,9	36,5	36,2	35,0	33,1	31,4	30,1	29,6

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Статистички преглед: Население и социјални статистики, Анкета за работна сила, 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2012 (www.stat.gov.mk).

категија во 2012 година изнесува 29.6%, што дава основа за дискусија поврзана со долгорочната невработеност. Сумирано, учеството на невработеното население на возраст 15-34 години во вкупното невработено население во текот на анализираниот период, и покрај трендот на намалување, беше и остана мошне високо (64% во 2000 година и 50.5% во 2012 година).

Долгорочна невработеност и креирање на работни места. Како што беше наведено претходно, можностите за наоѓање на работа во Република Македонија, во однос на брзината и леснотијата, може да се дефинираат како прилично ограничени. Во овој контекст, едно од главните обележја на пазарот на трудот во Република Македонија е долгорочната невработеност (Табела 3).

Во Табелата 3 е изоставена возрастната група 15-19, со оглед на големата стапка на неактивност на

сion related to long-term unemployment. Summarized, the share of the unemployed population aged 15-34 in the total unemployed population over the analyzed period was particularly high and reached 50.5% in 2012, despite the declining trend from 64% in 2000.

Long-term unemployment and job creation. As noted above, the prospects of finding a job in the Republic of Macedonia could be defined as rather limited in terms of promptness and easiness. In this context, one of the main features of the labour market in the Republic of Macedonia has been the long-term unemployment (Table 3).

In the Table 3, the age group 15-19 has been omitted, given the significant rate of labour market inactivity of this group, attributable to their involvement into the education process. The analysis of the other

Table 2. Unemployed population aged 15-34 (by five years groups) an unemployed rates (%) in the Republic of Macedonia, 2000-2012

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Absolute values													
Total	261711	263196	263483	315900	309286	323934	321275	316905	310409	298874	300439	294963	292502
15-19	17536	18818	16601	17100	17347	14833	18051	18114	14695	12724	12210	11883	9605
20-24	55275	55178	50747	59900	52548	52364	51554	49443	50967	49532	44903	43988	45325
25-29	54206	51464	49164	61500	55523	54298	52958	51311	50244	47520	51268	52756	53332
30-34	40451	43195	40358	51700	45186	46522	43492	45175	42845	40949	40056	39444	39521
Unemployment rates (%)													
Total	32,2	30,5	31,9	36,7	37,2	37,3	36,0	34,9	33,8	32,2	32,0	31,4	31,0
15-19	60,7	57,6	60,2	66,6	72,8	63,5	64,0	62,6	56,8	57,1	59,3	58,6	58,7
20-24	59,6	55,7	57,8	65,5	62,5	62,4	58,4	56,1	56,2	54,6	52,3	54,4	53,0
25-29	49,7	44,1	48,0	50,8	49,4	47,0	44,9	42,5	40,3	37,7	39,4	40,6	41,5
30-34	36,0	36,0	36,2	43,0	40,0	39,9	36,5	36,2	35,0	33,1	31,4	30,1	29,6

Source: State Statistical Office of the Republic of Macedonia, Statistical Review: Population and social statistics, Labour Force Survey, 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2012 (www.stat.gov.mk)

Табела 3. Невработено население на возраст 20-34 (по петгодишни групи) во Република Македонија, според времетраење на невработеноста

	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012
	<i>Вкупно (20-34)</i>													
Вкупно	149932	173100	153184	145928	138001	136188	138178	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
До 11 месеци	23644	20900	18744	23672	27397	29184	28551	15,8	12,1	12,2	16,2	19,9	21,4	20,7
12-23 месеци	19665	17400	17119	17458	18626	18801	20388	13,1	10,1	11,2	12,0	13,5	13,8	14,8
2-3 години	17655	24700	18659	16813	15612	16411	19681	11,8	14,3	12,2	11,5	11,3	12,1	14,2
4 години	88968	110200	98660	87986	76366	71792	69557	59,3	63,7	64,4	60,3	55,3	52,7	50,3
	<i>20-24</i>													
Вкупно	55275	59900	52364	49442	49532	43988	45328	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
До 11 месеци	12295	9500	8773	10399	12920	13504	11508	22,2	15,9	16,8	21,0	26,1	30,7	25,4
12-23 месеци	12454	9700	9345	9902	9626	8233	10029	22,5	16,2	17,8	20,0	19,4	18,7	22,1
2-3 години	10863	14200	10772	9355	8470	6993	8616	19,7	23,7	20,6	18,9	17,1	15,9	19,0
4 години	19662	26500	23473	19786	18515	15258	15172	35,6	44,2	44,8	40,0	37,4	34,7	33,5
	<i>25-29</i>													
Вкупно	54206	61500	54298	51311	47520	52756	53332	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
До 11 месеци	7949	5800	5829	8950	8903	9983	10566	14,7	9,4	10,7	17,4	18,7	18,9	19,8
12-23 месеци	4791	5300	5308	4374	5447	7704	7014	8,8	8,6	9,8	8,5	11,5	14,6	13,2
2-3 години	3829	7300	4924	4875	4586	6358	7298	7,1	11,9	9,1	9,5	9,7	12,1	13,7
4 години	37637	43200	38235	33112	28585	28711	28453	69,4	70,2	70,4	64,5	60,2	54,4	53,4
	<i>30-34</i>													
Вкупно	40451	51700	46522	45175	40949	39444	39521	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
До 11 месеци	3400	5600	4142	4323	5574	5697	6477	8,4	10,8	8,9	9,6	13,6	14,4	16,4
12-23 месеци	2420	2400	2466	3182	3553	2864	3345	6,0	4,6	5,3	7,0	8,7	7,3	8,5
2-3 години	2963	3200	2963	2583	2556	3060	3767	7,3	6,2	6,4	5,7	6,2	7,8	9,5
4 години	31669	40500	36952	35088	29266	27823	25932	78,3	78,3	79,4	77,7	71,5	70,5	65,6

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Статистички преглед: Население и социјални статистики, Анкета за работна сила, 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2012 (www.stat.gov.mk).

оваа група заради нејзината вклученост во образовниот процес. Анализата на другите возрастни групи покажува намалување на апсолутниот број на невработени лица на возраст 20-34 години за 11754 или за 7.8% во 2012 споредено со 2000 година, што се должи на намалувањето на работната сила на возраст 20-24 (Табела 1). Независно од тоа, структурата на невработеноста според времетраењето не се променила драстично во споменатиот пе-

age groups indicate decrease of the absolute number of unemployed persons aged 20-34 by 11754 or 7.8% in 2012 compared to 2000, implicit to the decrease of the total labour force (20-24) (Table 1). However, the structure of the unemployment with regards to the longevity have not changed dramatically over the period, as the unemployment for 4 or more years dominates in the total unemployment of persons aged 20-34,

Табела 3. Unemployed population aged 15-34 (by five years groups) in the Republic of Macedonia, according unemployment duration

	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2012
<i>Total (20-34)</i>														
Total	149932	173100	153184	145928	138001	136188	138178	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Up to 11 months	23644	20900	18744	23672	27397	29184	28551	15,8	12,1	12,2	16,2	19,9	21,4	20,7
12-23 months	19665	17400	17119	17458	18626	18801	20388	13,1	10,1	11,2	12,0	13,5	13,8	14,8
2-3 years	17655	24700	18659	16813	15612	16411	19681	11,8	14,3	12,2	11,5	11,3	12,1	14,2
4 years	88968	110200	98660	87986	76366	71792	69557	59,3	63,7	64,4	60,3	55,3	52,7	50,3
<i>20-24</i>														
Total	55275	59900	52364	49442	49532	43988	45328	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Up to 11 months	12295	9500	8773	10399	12920	13504	11508	22,2	15,9	16,8	21,0	26,1	30,7	25,4
12-23 months	12454	9700	9345	9902	9626	8233	10029	22,5	16,2	17,8	20,0	19,4	18,7	22,1
2-3 years	10863	14200	10772	9355	8470	6993	8616	19,7	23,7	20,6	18,9	17,1	15,9	19,0
4 years	19662	26500	23473	19786	18515	15258	15172	35,6	44,2	44,8	40,0	37,4	34,7	33,5
<i>25-29</i>														
Total	54206	61500	54298	51311	47520	52756	53332	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Up to 11 months	7949	5800	5829	8950	8903	9983	10566	14,7	9,4	10,7	17,4	18,7	18,9	19,8
12-23 months	4791	5300	5308	4374	5447	7704	7014	8,8	8,6	9,8	8,5	11,5	14,6	13,2
2-3 years	3829	7300	4924	4875	4586	6358	7298	7,1	11,9	9,1	9,5	9,7	12,1	13,7
4 years	37637	43200	38235	33112	28585	28711	28453	69,4	70,2	70,4	64,5	60,2	54,4	53,4
<i>30-34</i>														
Total	40451	51700	46522	45175	40949	39444	39521	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Up to 11 months	3400	5600	4142	4323	5574	5697	6477	8,4	10,8	8,9	9,6	13,6	14,4	16,4
12-23 months	2420	2400	2466	3182	3553	2864	3345	6,0	4,6	5,3	7,0	8,7	7,3	8,5
2-3 years	2963	3200	2963	2583	2556	3060	3767	7,3	6,2	6,4	5,7	6,2	7,8	9,5
4 years	31669	40500	36952	35088	29266	27823	25932	78,3	78,3	79,4	77,7	71,5	70,5	65,6

Source: State Statistical Office of the Republic of Macedonia, Statistical Review: Population and social statistics, Labour Force Survey, 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2012 (www.stat.gov.mk)

риод, односно невработеноста од 4 и повеќе години преовладува во вкупната невработеност на лицата на возраст 20-34 години и се движи од 59.3% во 2000 до 64.4% во 2005 година, по што следи извесно намалување и во 2012 година изнесува 50.3%. Доколку се анализира според петгодишни групи, долгорочната невработеност повторно преовладува, со тоа што се издвојува возрастната група 30-34 години каде учеството на невработени 4 и пове-

ranging from 59.3% in 2000, up to 64.4% in 2005 and down to 50.3% in 2012. In terms of five-year age groups, long-term unemployment also dominates, with notably high share in the total unemployment of the age group 30-34 ranging from 78.3% in 2000 up to 79.4% in 2005 and down to 65.6% in 2012.

The indicators are truly alarming, confirmed with limited job creation in the country. According to the State

ќе години се движи од 78.3% во 2000, 79.4% во 2005 и 65.6% во 2012 година.

Индикаторите се навистина алармантни, а се потврдуваат со ограниченото креирање на работни места во земјата. Според Државниот завод за статистика, стапката на слободни работни места во првиот квартал од 2013 година изнесувала 1.11% од вкупните пополнети работни места наспроти 1.74% во истиот период минатата година.⁷ Во апсолутни бројки, вкупниот број на постојни работни места во Република Македонија изнесувал 418311 во периодот Јануари – Март 2013, а биле регистрирани 4692 слободни работни места. Погледнато според дејности, преработувачката индустрија апсорбирала околу 22.3% од вкупните пополнети работни места, додека јавната администрација, образованието, здравството и одбраната имале удел од 27.8%. Во однос на огласените позиции, околу 30% од работните места биле во преработувачката индустрија, додека 50% биле од областа на елементарните и занаетчишките занимања, т.е. за истите не биле потребни повисоки нивоа на образование. Иако стапката на слободни работни места е релативно мала и покажува тенденција на опаѓање, потребно е да се напомене дека таа не се однесува целосно на

Statistical Office data, job vacancy rate in the first quarter of 2013 has been 1.11% out of the occupied posts against 1.74% in the same period a year earlier.⁷ In absolute terms, there were 418 311 existing jobs in the Republic of Macedonia, while the job vacancies amounted 4692 in the period January-March 2013. In terms of activities, the manufacturing industry absorbed about 22.3% of the total occupied posts, while public administration, education, health services and defense had share of 27.8%. With regards to the announced positions, about 30% of the posts were in manufacturing industry, while 50% related to elementary occupations and craft skills, i.e. not related to higher levels of education. Although the job vacancy rate is rather low and shows tendency of declining, it has to be noted that it does not fully refers to creation of new posts, but to the fulfillment of emptied existing posts, as well. Therefore, we could point out that job creation in the Republic of Macedonia is rather limited, imposing stress on the job-seekers with regards to their competitiveness on the labour market and needs for further education, while at the same time the value of the human capital shrinks.

---

⁷ Државен завод за статистика, Соопштение: Слободни работни места за првото тримесечје од 2013 година, бр.2.1.13.15, Скопје, јуни 2013, достапно на <http://www.stat.gov.mk/pdf/2013/2.1.13.15.pdf>

---

⁷ State Statistical Office, Job Vacancies in the first quarter of 2013, No. 2.1.13.15, Skopje, June 2013, available at <http://www.stat.gov.mk/pdf/2013/2.1.13.15.pdf>

креирање на нови работни места, туку, исто така, и на испразнети постоечки работни места. Оттаму, можеме да заклучиме дека креирањето на работни места во Република Македонија е прилично ограничено, што барателите на работа ги става во мошне неповолна ситуација во однос на нивната конкурентност на пазарот на трудот и потребата од натамошно образование, додека, истовремено, вредноста на човечкиот капитал се намалува.

Статистичките податоци презентирани погоре ја потврдуваат тежината на проблемот на невработеноста во Република Македонија. Главните наоди покажуваат дека значителен контингент од македонската младина е неактивен на пазарот на трудот, посебно младите лица на возраст 15-24 години, што се должи на реформите во средното и високото образование. Тие условија промена во структурата на младите невработени во корист на лицата со повисоко образование, придружена со пораст на очекувањата на младите да најдат подобри и подобро платени работни места. Од друга страна, долготрајноста на процесот на барање работа, заедно со статистичките податоци за долгорочната невработеност не може да се очекува дека ќе го поттикнат ентузијазмот на високо образованата младина, туку на ова треба да се гледа како на сериозен проблем кој директно придонесува за значајни економски и социјални дисбаланси во државата.

The statistical data presented above signify the importance of the problem of youth unemployment in the Republic of Macedonia. The main findings indicate that considerable contingent of the Macedonian youth is inactive on the labour market, in particular young persons aged 15-24, due to the reforms in the secondary and tertiary education. The latter caused change into the structure of the young unemployed persons in favour of those with higher educational levels, which imposes increase in the expectations of the youth to find better and well-paid jobs. On the other hand, the duration of the process of job-seeking, as well as statistical data about the long-term unemployment could not be regarded as a boost to the enthusiasm of the highly educated youth, but as a serious problem causing or contributing to major economic and social imbalances in the country.

2. Импликации од невработеноста на младите во Република Македонија

Невработеноста на младите во Република Македонија е многу комплексно прашање што може да биде анализирано од различни гледишта. Во тој контекст, дискусијата за причините и последиците на невработеноста на младите се преплетува, заради влијанието на невработеноста на некои од нејзините детерминанти. Овој труд нуди дискусија за каузалната поврзаност на невработеноста на младите со образованието, сиромаштијата, миграциите и одливот на млади високообразовни кадри од Република Македонија.

Образование и (не)соодветност на вештините (квалификуваноста). Како што беше споменато погоре, образованието (посебно на младите) е суштинско за зголемување на вредноста на човечкиот капитал, меѓутоа резултатите зависат од соодветноста на стекнатите вештини во процесот на образование со побарувачката на пазарот на трудот, како и од времетраењето на процесот на барање работа. Во однос на првото, Извештајот на МОТ укажува дека „доколку вештините и работните места не си

2. Major implications of youth unemployment in the Republic of Macedonia

The youth unemployment in the Republic of Macedonia is a very complex matter that could be analyzed from different perspectives. In that respect, discussion related to the causes and implications of the youth unemployment intertwines, due to the impact of the unemployment on some of its determinants. This paper offers a discussion about the linkages of the youth unemployment with education, poverty, migration and brain-drain of the youth from the Republic of Macedonia.

Education and skill (mis)matching. As noted above, education (in particular of youth) is a core for increase of the value of the human capital, but the results depend on the match of the acquired skills in the process of education with the demand on the labour market, as well as longevity of job-seeking process. With regards to the former, the ILO Report states that “skills and occupational mismatches, which are also increasing, are in danger of becoming entrenched, without policies to re-skill jobseekers – in close collaboration with the private sector.

соодветствуваат, што е појава која е во пораст, постои опасност ваквото несовпаѓање да се вкорени, доколку нема политики за преквалификување на барателите на работа, а во тесна соработка со приватниот сектор“. Младите кои се ранливи во однос на несовпаѓањето на нивните вештини со работните места вклучуваат, пред сè, млади жени и млади кои веќе ја искусиле невработеноста“.⁸ Во таа насока, воспоставувањето на соодветни образовни политики што ќе кореспондираат на политиките на пазарот на трудот е од огромно значење за намалување на бројот на случаи кога вештините не соодветствуваат на барањата на работните места.

Анализата на креирањето на политиките во споменатите области во Република Македонија отвора простор за дискусија дали овие политики кореспондираат. Поконкретно, воведувањето на задолжителното средно образование во 2008 година, како и реформите во високото образование кои значително ги зголемија стапките на упис на Универзитетите, повлекоа промени во образовната структура на работната сила. Како што е прикажано на Графикон 1, бројот на невработ-

Youth who are vulnerable to occupational mismatch include, in particular, young women and youth who have already experienced unemployment”.⁸ In this respect, setting of proper educational policies that correlate with the labour market policies is of great importance for prevention of massive skills and occupational mismatches.

The analysis of the policy-making practice in the mentioned areas in the Republic of Macedonia opens a room for discussion if there is a mismatching of the policies. More specifically, the introduction of the compulsory secondary education since 2008, as well as reforms in the process of tertiary education that have significantly increased the enrolment rates at the Universities, implied changes in the educational structure of the labour force. As presented on the Figure 1, the number of the unemployed persons aged 20-34 with university degree has significantly increased in the period 2007-2012. This reflects into increase of the share of the age group 20-34 in the total unemployed with higher and university degree from 59.8% in 2000 up to 72.2% in 2012.

⁸ ILO Press Release of the Report: “Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk”, 2013 http://www.ilo.org/brussels/press/press-releases/WCMS_212981/lang--en/index.htm

⁸ ILO Press Release of the Report: “Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk”, 2013 http://www.ilo.org/brussels/press/press-releases/WCMS_212981/lang--en/index.htm

тени лица на возраст 20-34 со универзитетско образование во периодот 2007-2012 година забележа мошне голем пораст. Тоа услови голем пораст на учеството на возрастната група 20-34 години во вкупниот број на невработени со вишо и универзитетско образование од 59.8% во 2000 на 72.2% во 2012. Во однос, пак, на нивниот удел во вкупниот број невработени со вишо и универзитетско образование, забележан е пораст од 7.8% во 2000 на 15.5% во 2012 година.

Овие промени во образовната структура може да се сметаат како позитивен придонес во создавањето на човечкиот капитал, имајќи предвид дека се зголемува бројот на лицата кои на пазарот на работна сила влегуваат со повисоко формално образование. Сепак, како што е евидентно од Графиконот 1, повисокото образование не дава гаранција за побрзо и полесно вработување.

In terms of share of the total unemployed with higher and university education in the total unemployment, there was an increase from 7.8% in 2000 up to 15.5% in 2012.

These changes in the education structure could be regarded as a positive contribution towards the human capital formation, provided that more individuals enter the labour market with higher formal education. However, as evident from the Figure 1, the higher education does not provide assurance for faster and easier access to job. On the contrary, there is certain mismatch between the supplied and demanded skills on the labour market. In this context, skill needs analysis (SNA) model for short-term labour market forecast in the Republic of Macedonia was established in 2006.⁹ With regards to the labour force with tertiary education, the results of the SNA in the period 2006-2010 show that there is continuous

---

⁹ Моделот на анализата на потребите од вештини се базира на анкета на репрезентативен примерок на компании (со 10 и повеќе вработени), во кои се спроведуваат интервјуа со одговорни лица за очекуваните потреби за работна сила во наредните 6-12 месеци. Собраните податоци се обработуваат и се ставаат во поширок контекст за предвидување на краткорочните потреби за работна сила на локално и на национално ниво. Анализата на потребите за вештини од 2007 година е вклучена во редовните активности на Агенцијата за вработување на Република Македонија. Таа еднаш годишно ги идентификува потребите за вештини во осум сектори.

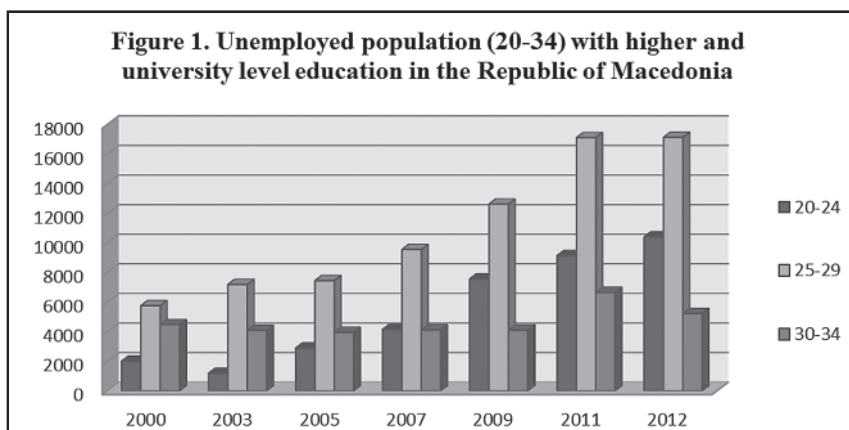
---

⁹ The skill needs analyses (SNA) model is based on the survey of a representative sample of companies (with 10 and more employees) in which interviews of persons in charge about the expected needs for labour force in next 6-12 months were conducted. The collected data were processed and put in a broader economic context for forecasting of the short-term needs of labour force on a local and national level. The Employment Service Agency (ESA) has used the SNA regularly since 2007. It identifies specific skills requirements in eight sectors once a year.

¹⁰ Employment Service Agency of the Republic of Macedonia: <http://www.avrm.gov.mk/>.

Извор: Како во Табела 1

Source: Same as in Table 1

тување. Напротив, евидентен е расчекорот помеѓу вештините што се нудат и што се бараат на пазарот. Тоа го потврдува и анализата на потребите од вештини, односно краткорочното предвидување на потребите од вештини, која во Република Македонија беше воспоставена од 2006 година.⁹ Во однос на работната сила со високо образование, резултатите од анализата покажаа дека во периодот 2006-2010 година постојано се јавува дефицит за ра-

deficit for the following occupations: electrical engineers (courses: telecommunication, electronics, robotic management with technical systems); mechanical engineers; IT technicians; pharmacists, engineers in the textile industry; engineers-technologists and other.¹⁰ The shortage of mentioned professions is not caused by absence of relevant curriculums at the universities, but it is largely attributable to the lack of attractive jobs in the Republic of Macedonia, given

ботници од следните струки: елек- троинжењери (насоки: телекомуни- кации, електроника, автоматика со технички системи), машински инже- њери, ИТ техничари, фармацевти, инжењери во текстилната индустри- ја, инжењери-технолози и други.¹⁰ Недостатокот на споменатите про- фесии не е предизвикан заради от- суство на соодветни програми на Универзитетите, туку главно се дол- жи на недостаток од атрактивни ра- ботни места во Република Македо- нија, поради што овие профили на високо образовани лица често еми- грираат од земјата. Главната при- чина за емиграцијата е високата невработеност и нискиот животен стандард кои се отсликуваат во мо- шне високата стапка на сиромаш- тија во земјата.

Истовремено, водењето на об- разовна политика што се стреми кон значително зголемување на бројот на високо образовани кадри резул- тира во пораст на очекувањата на дипломираните да најдат соодвет- на и добро платена работа, а тру- дово-интензивните карактеристики на македонската индустрија не обе- збедуваат соодветна поддршка на оваа политика. Како што е наведе- но погоре, слободните работни ме- ста во земјата се главно од областа

that these profiles of tertiary edu- cated persons are most often emi- grating out of the country. The prima- ry reason for emigration is the high unemployment and low standard of living in the country, reflecting into considerably high poverty rate.

Furthermore, pursuing educati- on policy aiming to significant incre- ase of the number of highly educa- ted labour force results in increase of the expectations of the graduates to find appropriate and wellpaid jobs, while the labour intensiveness of the Macedonian industry do not provide sufficient support to this policy. As presented above, the job vacancies in the country are mainly related to the elementary occupations which do not require higher level of educa- tion. The outcome is often mismat- ching of the education and jobs, resulting in overeducated employ- ees on the occupied posts. Accord- ing to the ILO Report, around 19% of the young employees (15-29) in the Republic of Macedonia in 2012 were classified as overeducated for the post they occupy, while around 14.4% as undereducated (Table 4). In the Republic of Macedonia, some highly educated young people have to take up work in elementary occu- pations and as clerks, but other oc- cupations tend to include shares of undereducated young people, which can have consequences on labour

---

¹⁰ Агенција за вработување на Република Маке- донија: <http://www.avrm.gov.mk/>.

Табела 4. Учество (во %) на премногу и недоволно квалификувани млади работници во Република Македонија, според основни групи на занимања

Основни групи на занимања (ISCO-88)	Премногу квалификувани	Недоволно квалификувани
Членови на законодавни извршни тела, државни функционери, раководни државни службеници, дипломати и директори	0	35,3
Стручњаци и научници	0	2,1
Техничари и сродни работници	0	54,2
Службеници	40,6	6,9
Работници во услужни дејности, работници во продавници и на пазарни продажби	13,8	9,1
Стручни земјоделски работници	7,1	26,5
Занаетчиски и други неидустриски работи	0,7	14,7
Ракувачи и составувачи на машини и постројки	2,6	25,6
Елементарни занимања	63,4	2,7
Source: ILO Report "Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk", p.46		

Table 4. Shares of overeducated and ondereducated young workers in the Republic of Macedonia by mayor occupational group (%)

Major occupational categories (ISCO-88)	Overeducated	Undereducated
Legislators, senior officials and managers	0	35,3
Professionals	0	2,1
Technicians and associate professionals	0	54,2
Clerks	40,6	6,9
Service workers and shops and market sales workers	13,8	9,1
Skilled agricultural and fishery workers	7,1	26,5
Craft and related trades workers	0,7	14,7
Plant and machine operators and assemblers	2,6	25,6
Elementary occupations	63,4	2,7
Source: ILO Report "Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk", p. 46		

на елементарните занимања кои не бараат повисоко ниво на образование. Како последица на тоа, честопати образованието и работните места не соодветствуваат, што резул-

productivity. As presented on Table 4, overeducated young employees are mostly present in the elementary occupations (63.4% out of the total posts), while many of them also work

тира во вработени со повисоко образование (премногу квалификувани) на определени работни места. Според Извештајот на МОТ, околу 19% од младите вработени (15-29) во Република Македонија во 2012 година беа класифицирани како премногу квалификувани за нивното работно место, додека 14.4% како недоволно квалификувани (Табела 4). Имено, некои високо образовани лица во земјата мораат да прифатат работа од елементарно занимање или службеничко место, додека други занимања имаат тенденција да вклучат и помалку квалификувани млади лица, што може да има влијание врз продуктивноста на трудот. Како што е прикажано во Табела 4, преквалификуваните млади луѓе се главно присутни во елементарите занимања (63.4% од вкупните работни места), а многумина работат и како службеници (40.6% од вкупните работни места).

Последователно, премногу квалификуваните млади лица страдаат ако не можат да го искористат својот продуктивен потенцијал. Од друга страна, продуктивниот потенцијал на економијата страда доколку има значителен број на недоволно квалификувани млади лица (54.2% од техничарите и сродните занимања). Во двата случаи, ефективноста на човечкиот капитал се намалува. Ова треба да се смета

as clerks (40.6% out of the total posts).

Implicitly, the overeducated working youth suffer as they are unable to reach their productive potential. On the other hand, the productive potential of the economy suffers if there is significant share of undereeducated youth (54.2% of technicians and associate professionals). Implicitly, in both cases, the effectiveness of human capital employment decreases. This should be considered as an alert for adjustment of the educational policy in the light of the labour market needs.

Poverty. The high rate of unemployment in the Republic of Macedonia logically reflects into the considerate rate of poverty. According to the SSO data presented in Table 5, the overall relative poverty in the country was over 30% in the period 2009-2011, while the same indicator referring to the unemployed household members increases to over 40%. In addition, the poverty gap index, which is defined as average of the ratio of the poverty gap to the poverty line, indicates that the unemployed persons were by 14.1% below the poverty line of the country. This is a serious indication of the depth of the poverty within unemployed persons.

Табела 5. Релативна сиромаштија* според економскиот статус на членовите на домаќинствата во Република Македонија, 2003-2011 година

	Вкупен збирен индекс		Индекс на длабочина на сиромаштијата	
	Вкупно	Невработени	Вкупно	Невработени
2003	30,2	36,1	9,4	12,1
2004	29,6	39,0	9,4	13,8
2005	30,0	41,5	9,7	14,9
2006	29,8	40,9	9,9	14,6
2007	29,4	39,1	9,7	14,1
2008	28,7	38,4	9,2	13,8
2009	31,1	40,5	10,1	13,7
2010	30,9	41,8	10,9	16,0
2011	30,4	40,7	9,3	14,1

*70% од медијалните еквивалентни трошоци
Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Линија на сиромаштија, Соопштение бр. 4.1.3.94 (2003); 4.1.7.47 (2004-2006); 4.1.8.48 (2008-2010); 4.1.12.50 (2011) (www.stat.gov.mk).

Table 5. Relative poverty* by economic status of household members, total and unemployed, in the Republic of Macedonia 2003-2011

Year	Head Count Index		Poverty Gap Index	
	Total	Unemployed	Total	Unemployed
2003	30,2	36,1	9,4	12,1
2004	29,6	39,0	9,4	13,8
2005	30,0	41,5	9,7	14,9
2006	29,8	40,9	9,9	14,6
2007	29,4	39,1	9,7	14,1
2008	28,7	38,4	9,2	13,8
2009	31,1	40,5	10,1	13,7
2010	30,9	41,8	10,9	16,0
2011	30,4	40,7	9,3	14,1

*70% of median equivalent expenditures
Source: State Statistical Office of the Republic of Macedonia, Statistical Reviews on Poverty No. 4.1.3.94 (2003); 4.1.7.47 (2004-2006); 4.1.8.48 (2008-2010); 4.1.12.50 (2011) (www.stat.gov.mk)

како аларм за прилагодување на об-разовната политика на потребите на пазарот на трудот.

Сиромаштија. Високата стапка на невработеност во Република Македонија логично резултира во мошне голема стапка на сиромаштија. Според податоците на Државниот завод за статистика прикажани во Табелата 5, вкупната релативна сиромаштија во земјата изнесуваше преку 30% во периодот 2009-2011 година, додека истиот индикатор кој се однесува на невработените членови на домаќинствата се зголемува до повеќе од 40%. Покрај тоа, индексот на длабочина на сиромаштијата, покажува дека невработените лица биле за 14.1% под линијата на сиромаштијата во земјата во 2011 година. Ова е сериозен индикатор за длабочината на сиромаштијата кај невработените лица.

Понатаму, околу 22.3% и 21.3% од вкупното младо население на возраст 0-17 години во 2011 и 2012 година, соодветно, живееле во домаќинства без ниту еден вработен.¹¹ Овој предупредувачки индикатор кореспондира со длабочината на сиромаштијата и отвора прашања поврзани со способноста на населението да ги задоволи основните потреби. Од статистичка гледна точка, ситуацијата малку се олеснува со проценката дека околу 22.5% од вку-

In addition, around 22.3% and 21.3% of the total young population aged 0-17 years in 2011 and 2012, respectively, have lived in households without employed persons.¹¹

This alerting indicator corresponds to the poverty depth, and opens queries related to the ability of the population to satisfy the essential needs. From statistical point of view, the situation might be alleviated with the estimation that around 22.5% of the total employed population is working in the informal economy. In terms of age groups, the share of informal employment is very high at the youth aged 15-24, while decreases to 19.5% in the core group of 25-34. Nevertheless, this represents high denominator and negatively affects the faith of the unemployed persons, in particular youth, to find stable and satisfactory job. Implicitly, that serves as a boost to the migration from the country.

---

¹¹ Државен завод за статистика, Анкета за работна сила 2011, бр. 2.4.12.11, Скопје, Октомври 2012 и Анкета за работна сила 2012, бр. 2.4.13.06, Скопје, Јуни 2013

---

¹¹ State Statistical Office, Labour Force Survey 2011, No. 2.4.12.11, Skopje, October 2012 and Labour Force Survey 2012, No. 2.4.13.06, Skopje, June 2013

Табела 6. Формално и неформално вработени на возраст 15-34 години, Република Македонија, 2012 година

			вработени		вкупно вработени
Вкупно (15-64)	650 554	504 258	77,5	146 296	22,5
15-24	46 959	27 329	58,2	19 630	41,8
25-34	169 239	136 195	80,5	33 044	19,5
15-34	216 198	163 524	75,6	52 674	24,5

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Статистички преглед: Население и социјални статистики, Анкета за работна сила, 2012 (www.stat.gov.mk).

Table 6. Formal and informal employment of population aged 15-34 in the Republic of Macedonia, 2012

			вработени		вкупно вработени
Total (15-64)	650 554	504 258	77,5	146 296	22,5
15-24	46 959	27 329	58,2	19 630	41,8
25-34	169 239	136 195	80,5	33 044	19,5
15-34	216 198	163 524	75,6	52 674	24,5

Source: State Statistical Office of the Republic of Macedonia, Statistical Review: Population and social statistics, Labour Force Survey, 2012 (www.stat.gov.mk)

пното вработено население работи во неформалната економија (Табела 6). Погледнато по возрастни групи, учеството на неформално вработените е многу високо кај младите на возраст 15-24, а се намалува на 19.5% кај носечката возрастна група од 25 до 34 години. Сепак, висината на овој индикатор имплицира негативно влијание на вербата на невработените лица, посебно на младите, дека ќе најдат стабилна работа со која ќе бидат задоволни. Последователно, ваквата состојба ја поттикнува емиграцијата од земјата.

Миграции. Иако емиграцијата од Република Македонија е долготраен феномен кој датира од 1960-тите години, таа се интензивираше во последните две децении. Според податоците на Еуростат за меѓународните миграциони текови, т.е.

Migration. Although the emigration from the Republic of Macedonia has been a long-term phenomenon dating back in the 1960s, it has intensified in the last two decades. According to the Eurostat data on the international migration flows i.e. on immigration by citizenship for the period 2002-2009 there was a migration of over 10.000 Macedonian citizens per year in the EU receiving countries.¹² In addition, Mace-

¹² Public statistics in the country are incomplete and only indirect estimations are available. In these circumstances, the scope of emigration could be approximated only through the foreign data sources from international institutions and receiving countries. But, not less difficult is the collection and calculation of the exact number of Macedonian migrants from destination countries' statistics. These data sources do not always report such data accurately.

имиграција според државјанство за периодот 2002-2009 година, околу 10.000 македонски граѓани годишно емигрирале во земјите на ЕУ.¹² Покрај тоа, македонските граѓани мигрираат и во други земји. Последните расположиви податоци за бројот на емигранти по земји се од Светска банка. Според овие податоци, се проценува дека бројот на македонски граѓани во земјите на прием широм светот во 2010 година достигнал 447138 лица, а стапката на емиграција е 21.8%.¹³ Споменатите податоци на Банката за вкупниот број на емигрирани за 2010 се само груба проценка. Во случајот на македонските мигранти, сметаме дека бројката е потценета во однос на прекуокеанските земји. Според податоци од пописите на населението и официјалните статистики на САД, Канада, Австралија и Нов Зеланд, бројот на македонски граѓани во овие земји изнесува 173795 лица,

---

¹² Расположливите статистички податоци во земјата се некомплетни и постојат само индиректни проценки. Во вакви околности, обемот на емиграцијата би можел да се апроксимира единствено преку странските извори на податоци од меѓународните институции и земјите на прием. Но, не помалку тешко е прибирањето на податоците и пресметката на точниот број на македонски мигранти врз основа на статистиките на земјите на прием. Овие извори не ги објавуваат секогаш точно овие податоци.

¹³ World Bank (2011): Bilateral Migration Matrix, November 2010, <http://go.worldbank.org/JITC7N YTT0> (достапно на 1 декември 2011) и World Bank (2011a): World Bank Fact book on Migration and Remittances 2011, <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances> (достапно на 12 декември 2011).

donian citizens have also migrated to other countries, as well. The latest relevant comprehensive data for the number of emigrants by particular countries are those from the World Bank. These data estimates that the number of Macedonian citizens in the receiving countries all over the world in 2010 amounts to 447,138 persons and the emigration rate is about 21.8%.¹³ The mentioned World Bank data for migrants stocks in 2010 are only rough approximations. In the case of Macedonian migrants, they are underestimated regarding the overseas countries. According to the census data and official statistics of the USA, Canada, Australia and New Zealand, the number of Macedonian citizens in these countries amounts to 173,795 persons, which means 96,119 persons more than the latest World Bank data presents. If we include these data, then the number of Macedonian citizens abroad amounts up to 543,257 persons, and

---

¹³ World Bank (2011): Bilateral Migration Matrix, November 2010, <http://go.worldbank.org/JITC7N YTT0> (достапно на 1 декември 2011) и World Bank (2011a): World Bank Fact book on Migration and Remittances 2011, <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances> (last access 12 December 2011).

¹⁴ Bornarova S., Janeska V. (2012): European Commission & GVG (2012): Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe – Country Report Macedonia, European Commission & GVG, p.4

односно 96119 лица повеќе од проценката на Светска банка. Ако ги вклучиме и овие податоци, тогаш бројот на македонски граѓани во странство достигнува 543257 лица, а стапката на емиграција е 26.5%.¹⁴ Според наше мислење, оваа стапка на емиграција може да се смета како приближно точна проценка на постојниот обем на македонската емиграција.

Споменатите податоци се вознемирувачки во однос на човечкиот капитал на Република Македонија. Физичката загуба на дел од човечкиот капитал на земјата повлекува значителна загуба на инвестиција направена во емигрираната работна сила, а воедно вредноста на преостанатиот човечки капитал е под закана на натамошно топење поради растечкиот тренд на емиграција на млади високо образовани кадри или т.н. „одлив на мозоци“.

Одлив на мозоци. Од 1990 година наваму, Република Македонија се соочува со огромен пораст на емиграцијата на високо образованите лица (со универзитетско ниво на образование) која според сите атрибути може да се третира како „одлив на мозоци“. На почетокот на 21-виот век, околу 20% од вкупниот број на македонски граѓани на возраст над 15 години со универзитет-

the emigration rate is 26.5%.¹⁴ This emigration rate can be considered as a roughly correct estimation of the current size of the Macedonian emigration.

The presented data are devastating with regards to the human capital of the Republic of Macedonia. Physical loss of the part of the human capital in the country implies significant loss of investment in the emigrated labour force, while at the same time the value of the remaining human capital diminishes, in particular due to the emigration of young university educated persons or brain-drain.

Brain drain. Since 1990, the Republic of Macedonia experienced immense increase of emigration of highly educated persons (with tertiary level of education), which by all attributes could be treated as a „brain drain“. At the beginning of the 21st century, according to some estimation, about 20% of the total number of Macedonian citizens aged 15 and over with university education is residing abroad.¹⁵ World Bank data

¹⁴ Bornarova S., Janeska V. (2012): European Commission & GVG (2012): Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe – Country Report Macedonia, European Commission & GVG, стр.4.

¹⁵ Verica Janeska, Potential Intellectual Emigration from the Republic of Macedonia, in: Economic Development, Journal of the Institute of Economics, 5, No. 1-2-3, Skopje, 2003, p. 67,

¹⁶ Source: TradingEconomics.com: <http://www.tradingeconomics.com/macedonia/emigration-rate-of-tertiary-educated-percent-of-total-tertiary-educated-population-wb-data.html>.

ско образование престојува во странство.¹⁵ Податоците на Светска банка покажуваат дека во периодот 1997-2005 година, македонската стапка на емиграција на универзитетски образованите лица беше околу 29.4%.¹⁶ Понатаму, една неодамнешна студија на Европската Комисија (јуни 2012 година) покажува дека според овие податоци на Светска банка, во 2000 година, Република Македонија била земја со највисока стапка на емиграција на високо образовани кадри (29%) во споредба со земјите кандидати за ЕУ.¹⁷

Во последната деценија, посебно од 2005 година наваму, интелектуалната емиграција од Република Македонија дополнително се засили, како резултат на растот на невработеноста на младите со универзитетско образование. Ова се потврдува и со индикаторите од Извештајот за конкурентност на Светскиот економски форум (СЕФ) кој ја рангира Република Македонија во групата на десетте земји со најсилен интензитет на „одлив на мозоци“ во периодот 2008-2012.¹⁸ Поконкретно, Република Македонија беше рангирана како што следува: 126

shows that in the period 1997-2005 Macedonian emigration rate of the tertiary educated persons was about 29.4% (Figure 2).¹⁶ A recent study of the European Commission shows that according to the World Bank data, in 2000, the Republic of Macedonia was a country with highest emigration rate of tertiary educated persons (29%) among EU candidate countries.¹⁷

In the last decade, particularly since 2005, the intellectual emigration from the Republic of Macedonia has even further increased, as a result of the rise of the youth unemployment with tertiary level of education. This has been confirmed by the brain drain indicators of the World Economic Forum (WEF), ranking the Republic of Macedonia in the group of ten countries with highest intensity of brain drain in the period 2008-2012.¹⁸ More specifically, the Macedonian ranking has been as follows: 126 position out of 139 countries (2010-2011); 125 out of 133 (2009-2010) and 126 out of 134 (2008-2009). According to the latest WEF data (2011-2012), Macedonia has

---

¹⁵ Verica Janeska, Potential Intellectual Emigration from the Republic of Macedonia, in: Economic Development, Journal of the Institute of Economics, 5, No. 1-2-3, Skopje, 2003, p. 67,

¹⁶ Source: TradingEconomics.com: <http://www.tradingeconomics.com/macedonia/emigration-rate-of-tertiary-educated-percent-of-total-tertiary-educated-population-wb-data.html>.

¹⁷ Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe (VT/2010/001) –Synthesis Report, European Commission & GVG, June 2012, p. 58.

---

¹⁷ Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe (VT/2010/001) –Synthesis Report, European Commission & GVG, June 2012, p. 58.

¹⁸ World Economic Forum, Global Competitiveness Index Reports 2008-2009; 2009-2010; 2010-2011; 2011-2012, <http://www.weforum.org>

место од 139 земји (2010-2011); 125 место од 133 земји (2009-2010) и 126 место од 134 земји (2008-2009). Според последниот извештај на СЕФ (2011-2012), Република Македонија беше рангирана на 133 место од 142 земји, што покажува натамошна загрозеност за човечкиот капитал.

Сите дискутирани прашања налагаат креаторите на политиките веднаш да реагираат, имајќи ја предвид долгорочната штета која земјата може да ја претрпи заради постојните состојби.

Заклучок

Невработеноста на младите во Република Македонија е многу сложен и тежок проблем. Постојните состојби во однос на ова прашање покажуваат дека има голем број на неактивни млади, многу високи стапки на невработеност на младите, како и значителна долгорочна невработеност на младите. Образовните реформи за воведување на задолжително средно образование, како и образовната политика која има за цел пораст на бројот на високо образовани лица во земјата резултираа во позитивни промени во однос на образовната структура на работната сила, меѓутоа, исто така, влијаеја на пораст на очекувањата на младите за наоѓање на добра работа. За жал, нивните очекувања не кореспондираат со фактите кои по-

been ranked 133rd out of 142 countries, indicating further threatening to the human capital of the country.

All the tackled issues require prompt attention of the policy-makers, provided that the current state of affairs would cause long-term damage to the country.

Conclusion

The youth unemployment in the Republic of Macedonia is a very complex and difficult problem. The current state of affairs referring to this issue indicate that there is a considerable number of inactive youth, very high rates of youth unemployment, as well as significant long-term youth unemployment. The educational reforms for introduction of the compulsory secondary education, as well as educational policy aiming to increase of the number of highly educated persons in the country have resulted into positive changes with regards to the educational structure of the labour force, while, at the same time, caused rise of the expectations of the youth to find a satisfactory job. Unfortunately, their expectations do not cor-

кажуваат дека процесот на наоѓање на стабилна и добра работа е многу долг (околу 6 години) и дека во Република Македонија се генерираат многу малку работни места. Притоа, за најголем дел од работните места не е потребно високо образование, така што се појавува расчекор помеѓу вештините со кои располагаат и оние кои ги бара пазарот на трудот. Ваквата ситуација води кон неискористување на потенцијалот со кој располагаат младите, што се манифестира преку долга невработеност и/или нивно вработување на несоодветни места. Сето тоа има многу негативни импликации врз човечкиот капитал во Република Македонија и придонесува за опаѓање на неговата вредност.

Невработеноста воопшто, а посебно невработеноста на младите лица на возраст 15-34 години, е во директна корелација со сиромаштијата, како една од најтешките социо-економски појави во земјата. Високата стапка на сиромаштија која покажува дека 1/3 од македонското население нема можност да ги задоволи своите основни потреби, придружена со уште поголема длабочина на сиромаштијата кај невработените лица, како и фактот дека во Република Македонија над 20% од младите лица на возраст до 17 години живеат во семејство без вработени лица, упатува на сериоз-

respond to the facts which indicate that the process of finding stable and satisfactory job is very long (around 6 years) and that there is very limited job creation in the Republic of Macedonia. In addition, most of the jobs do not require high education, causing mismatch among the skills they poses and those demanded at the labour market. Such a situation implies low utilization of the youth potential, evident through long-term youth unemployment and/or employment on jobs that do not match their skills. This causes numerous negative implications for the human capital in the Republic of Macedonia and contributes to the decrease of its value.

The unemployment in general, and particularly the youth unemployment of persons aged 15-34, could be directly correlated to the poverty, which represents one of the most severe socio-economic phenomenon in the country. The high rate of poverty indicating that around 1/3 of the Macedonian population is unable to satisfy their essential needs, along with the high poverty gap index of the unemployed persons, as well as the fact that over 20% of the population aged 0-17 years live in households without employed persons, indicate how serious are both problems – unemployment and poverty. Without thoughtful action for their allevia-

носта на двата проблеми – невработеноста и сиромаштијата. Доколку не се пристапи сериозно кон нивно решавање, постои опасност за натамошно интензивирање на другите негативни последици од невработеноста, посебно на миграцијата и одливот на високо-образовни кадри. Стапката на емиграција од 26.5% со која се соочува Република Македонија е навистина загрижувачка, а нејзиното зголемување, заедно со порастот на одливот на „мозоци“ директно ќе резултира во „топење“ на човечкиот капитал во земјата што ќе има долгорочни штетни последици. Ваквите состојби се алармантни и неопходна е брза и соодветна реакција од страна на креаторите на политиките во функција на усогласување на образовната со политиката на пазарот на трудот, а воедно е неопходно поттикнување на економијата да генерира нови работни места преку кои ќе се амортизира проблемот на невработеноста на младите и последиците кои ги трпи општеството.

tion, there is a danger for further intensification of other negative implications from the unemployment, such as migration and brain drain. The emigration rate of 26.5% of the Republic of Macedonia is truly alerting, while its further increase, along with the rise of the brain-drain would cause “melting” of the human capital, implying long-term damage for the country. This is an alarming situation which requires prompt and proper reaction by the policy-makers to ensure complementarity of the educational and labour market policies, as well as to boost job creation in the country that will mitigate the youth unemployment problem and its implications on the society.

Користена литература/Bibliography

1. Bornarova S., Janeska V. (2012): European Commission & GVG (2012): Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe – Country Report Macedonia, European Commission & GVG
2. Employment Service Agency of the Republic of Macedonia: <http://www.avrm.gov.mk/>.
3. European Commission & GVG (2012): Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe (VT/2010/001) – Synthesis Report
4. European Commission & GVG (2012): Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe (VT/2010/001) - Policy Brief
5. Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk, International Labour Organization, 2013
6. ILO Press Release of the Report: “Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk”, 2013 http://www.ilo.org/brussels/press/press-releases/WCMS_212981/lang-en/index.htm
7. Janeska, V. (2003): Potential Intellectual Emigration from the Republic of Macedonia, in: Economic Development, Journal of the Institute of Economics, 5, No. 1-2-3, Skopje
8. Janeska, V. (2012): Higher Education Reforms and Graduate Unemployment in the Republic of Macedonia, „Economic development“, Journal of the Institute of Economics – Skopje (60 years 1952-2012), Year.14, No. 1, Skopje
9. State Statistical Office (1996): The 1994 Census of Population, Households, Dwellings and Agricultural Holdings in the Republic of Macedonia, Book I, Skopje
10. State Statistical Office (2004): Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Macedonia, 2002, Book I, Skopje
11. State Statistical Office of the Republic of Macedonia, Statistical Reviews on Poverty No. 4.1.3.94 (2003); 4.1.7.47 (2004-2006); 4.1.8.48 (2008-2010); 4.1.12.50 (2011)
12. State Statistical Office, Job Vacancies in the first quarter of 2013, No. 2.1.13.15, Skopje, June 2013
13. State Statistical Office, Labour Force Survey 2011, No. 2.4.12.11, Skopje, October 2012
14. State Statistical Office, Labour Force Survey 2012, No. 2.4.13.06, Skopje, June 2013
15. State Statistical Office, <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Database/Статистика%20по%20области/databasetree.asp>
16. Theodore Schultz, Investment in Human Capital, The American Economic Review, Vol. 51, No.1, 1961
17. TradingEconomics.com: <http://www.tradingeconomics.com/macedonia/emigration-rate-of-tertiary-educated-percent-of-total-tertiary-educated-population-wb-data.html>
18. World Bank (2011): Bilateral Migration Matrix, November 2010, <http://go.worldbank.org/JITC7NYT0>
19. World Bank (2011a): World Bank Fact book on Migration and Remittances 2011, <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances>
20. World Economic Forum, Global Competitiveness Index Reports 2008-2009
21. World Economic Forum, Global Competitiveness Index Reports 2009-2010
22. World Economic Forum, Global Competitiveness Index Reports 2010-2011
23. World Economic Forum, Global Competitiveness Index Reports 2011-2012

„КОГА ЌЕ НАТЕЖНЕ ПАЈАЖИНАТА“

**Младите, невработеноста
и социјалниот живот
во исчекување
во поствоената
и постсоцијалистичка
Босна и Херцеговина**

Д-р Азра Хромаџиќ,
Вонреден професор
Отсек за Антропологија
Маквел Школа за Граѓанство
и Јавни Работи
Универзитет во Сиракуза

„ONLY WHEN THE SPIDER WEB BECOMES TOO HEAVY“

**Youth, Unemployment
and the Social Life
of Waiting in Postwar
and Postsocialist
Bosnia-Herzegovina**

Azra Hromadzic, Ph.D.
Assistant Professor
Department of Anthropology,
Maxwell School of
Citizenship and Public Affairs
Syracuse University

Вовед

Социо-политичкото и економско-то опкружување во кое созреаваат младите Босанци изникна како резултат на пошироко реструктурирање од социјализам кон неолиберализам, и од војна кон поствоено уредување на државата. Овој кршлив и несигурен контекст на „дупла транзиција“ (Gligorov 2000) предизвика политичка и економска несигурност, која остави огромен број млади граѓани без ориентација и неподготвени да влезат во битка за социјална добросостојба. Останати без социјалистичка влада која би се погрижила за нивните основни потреби, перспективи и вработува-

Introduction

The socio-political and economic environment in which young Bosnians come of age emerged as a result of larger global restructuring from socialism to neoliberalism, and from war to postwar external state-making. This fragile and uncertain context of „double transition“ (Gligorov 2000) encourages political and economic uncertainty, which leaves many youth citizens disoriented and unprepared to engage in a fight for social welfare. Left without a socialist government to take care of their basic needs, prospects and employment, many young people, exhausted by the le-

ње, многу млади луѓе, исцрпени од наследените воени трауми и истоштени од постојаната битка за „гол живот“ (Agamben 1998), основниот физички и економски опстанок, се наоѓаат во состојба на континуирана невработеност. Како резултат на ова, се повлекуваат од каква било политичка јавност истовремено „пасивно“ чекајќи да пристигнат подобри времиња и/или надевајќи се засекогаш да заминат „на друго место“ (Jašarević n.d.).

Сложените и повеќенасочни одговори на младината на нивната поствоена и постсоцијалистичка дилема често се јавуваат како популарен предмет на истражување: различните политики (види подолу) и некои академски проучувања на Босна и Херцеговина¹ и другите земји од Балканот го истражуваат „проблематичниот“ однос на младите, како што се апатија, незадоволство и повлекување, кон нивното општество и политичката не/активност претставена поопшто (види, меѓу другите, Фок 2011; Friedman и др. 2004; Greenberg 2010, 2011; Kurtović 2011). Овој интерес често води до изразување „загриженост за младите,“ која е посебно видлива во низа извештаи за политиките во однос на алармантно ниво на невработеност во современа Босна и Херцеговина (види, помеѓу другите, ОИА 2005; УНДП 2000, 2003, 2012; ОИА 2005; Светска Банка 2013). На при-

gacies of war traumas, and worn-out from the undergoing struggles for “bare life” (Agamben 1998) – rudimentary physical and economic survival – find themselves perpetually unemployed. As a result, they withdraw from any political public while „passively“ waiting for better times to arrive and/or hoping to permanently leave their „elsewhere state“ (Jašarević n.d.).

The complicated and multidirectional responses of youth to their postwar and postsocialist predicament are also emerging as popular objects of study: multiple policy and some academic research on Bosnian-Herzegovina and other Balkan countries examine youth’s „troubling“ relationship—such as apathy, discontent, and withdrawal—to their society and political (in)action more broadly conceived (see, among others, Fox 2011; Freedman et al. 2004; Greenberg 2010, 2011; Kurtović 2011). This interest leads to frequent articulations of the „concern about youth,“ especially visible in numerous policy reports on the alarming levels of unemployment in contemporary Bosnia-Herzegovina (see, among others, OIA 2005; UNDP 2000, 2003, 2012; World Bank 2013). For example, the UNDP’s website states: “Unemployment in Bosnia and Herzegovina is one of the most important issues for young people, according to the latest Bosnian government statistics, more

мер, на вебсајтот на УНДП стои дека: „Невработеноста во Босна и Херцеговина е еден од најважните проблеми за младите, според најновата статистика на Владата на БиХ повеќе од 517.000 луѓе се без работа, и најмногу од нив се младите на Босна” (УНДП 2012:1). Слично поразителни се и процнките на Indexmundi кои официјалната стапка на невработеност во Босна за 2011 ја ставаат на 43,3% (Indexmundi 2011). Овие цифри ги потврдува и Светската Банка која неодамна објави дека „Бројот на младата популација² во Босна и Херцеговина изнесува околу 950.000 (околу четвртина од вкупната популација). Од овој број, околу 57% се невработени“ (Светска Банка 2013).

Овие алармни податоци кои се често дадени вон контекст а потоа се рециклираат преку локални, регионални и транснационални медиуми со застрашувачки наслови, како на пример, онаа вест на NBC од 2009 год. под наслов „стапката на невработеност во Босна е 43 проценти и расте.“ Овие вознемирувачки, (можеби реални) проекции укажуваат дека Босна - Херцеговина постојано тоне кон амбисот, а овие проекции имаат моќ да влијаат на јавното мислење. Со други зборови, тие се користат како алатки за популарна вежба при дијагностицирање на државата и нејзината младина, симатично илустрирана во следна-

than 517,000 people are out of work – most of them are Bosnian youth” (UNDP 2012:1). Similarly devastating are the Indexmundi estimates which put Bosnian-Herzegovinian official unemployment rate for 2011 at 43.3% (Indexmundi 2011). These numbers are underscored by the World Bank’s recent statement that „Bosnia and Herzegovina has a youth population estimated at 950,000 (roughly a quarter of the national figure). Of that number, approximately 57% are unemployed“ (World Bank 2013). The report continues:

Current economic trends in Bosnia and Herzegovina are having a particularly negative impact on the country’s youth. Many young people who complete vocational or tertiary education in BH are not able to find a job in a relevant profession, while many others turn to low quality jobs in the informal – or shadow – economy. Less than half of all employed people below the age of 29 manage to find work in a field in which they were educated – leading to a high rate of youth migration out of the country (World Bank 2013).

These descriptive, often un-contextualized and alarming numbers are then problematically recycled through local, regional and transnational media with frightening headlines, such as the NBC’s article titled „Bosnia’s jobless rate at 43 percent and rising“ (NBCNEWS .com. 2009). These distressing (if possibly real-

та изјава на Светската Банка:

Постојните економски трендови во Босна и Херцеговина имаат посебно негативно влијание на младината во земјата. Многу млади кога завршуваат средно или високо образование во БХ не можат да најдат работа во својата професија, а многу други се решаваат за нискоквалитетни работни места во неформалната (сива) економија. Помалку од половина од сите вработени лица помлади од 29 години успеваат да најдат работа во областа за која се школувале, што води до висока стапка на миграција надвор од земјата (Светска Банка 2013).

Без намера да ги ублажам овие статистички прибрани дискурси, или да ги ублажам потешкотиите со кои се соочуваат многу млади Босанци, ја заговарам тезата дека овие извештаи и анализи се чинат непотполни од два главни аспекти: прво, забораваат да ги сместат овие статистички наративи во нивниот поширок историско-културен контекст на (пост) Југословенските општества. Второ, тие не прават разлика помеѓу тенката но повеќеслојна текстура и единствени капацитети за дејствување, вклучително повлекување и неучество, на невработената младина.

Надоврзувајќи се на 18-те месеци етнографска теренска работа во поствоена и постсоцијалистичка Босна - Херцеговина (2005-2006), оваа статија се впушта во (екстра)

istic) media projections significantly impact the public opinion. In other words, they are used as tools for popular exercise in the diagnostics of the state and its youth, who are frequently described as not only unemployed but also (politically) lethargic: „Western humanitarian workers repeatedly comment on what is perceived as widespread apathy among young Bosnians, who either seem reluctant to make change happen or feel inadequate to do so“ (The Christian Science Monitor 2002:2). Similar, Balkan Insight reports that young people in Bosnia-Herzegovina are “critical of the way their country is run but have little interest in joining politics to change things” (Jukić 2012:1).

Without trying to lessen these statistically generated policy reports and media discourses or to minimize the hardships that many young Bosnians face, I argue that these analyses seem to be incomplete in two major ways: first, they neglect to situate these statistical narratives into their larger historical and cultural context of (post)Yugoslav societies. Second, they do not elucidate the fine yet multifaceted texture and unique agentive capacities – including withdrawal and nonparticipation – of unemployed youth.

Building on 18 months of ethnographic fieldwork in postwar and postsocialist Bosnia-Herzegovina (2005-2006), this article descends

ординарните животи на младите во БиХ, посебно од руралните краишта, со намера да ги осветли, преку користење на аналитиката на *социјалниот живот во исчекување*, нивните секојдневни емотивни и телесни искуства со невработеноста. Тука посебно се осврнувам на податоците прибрани во текот на четири месеци (септември 2006 год. до декември 2006 год.) кои ги поминав во еден осиромашен град во северозападна Босна кој јас го нарекувам Бјело Брдо, и посебно во неговото единствено средно училиште. Токму во Бјело Брдо и околните села најдобро увидов како континуираната состојба на невработеност и немањето надеж за подобра иднина „сега и овде“ ја вообликува комплексната релација на младината со нивната поствоена држава. По-конкретно, во понатамошниот текст ќе ја илустрирам тенденцијата на младите да се исклучат од каква било јавност со намера да преминат во „хибернација“ или чекање, на тој начин штедејќи ја својата политичка и економска енергија за подобар живот на друго место. Пред на читателот да му понудам трогателен опис на искуствата на исчекување на невработената младина, накратко ќе ја објаснам пошироката социо-политичка позадина во која се развиваше оваа етнографија, контекстот на „дуплата транзиција.“

into the (extra)ordinary lives of young, especially rural, Bosnians, in order to illuminate the contours of the „social life of waiting“ – a multilayered, shared, informed and embodied process of semi-deliberate suspension in the shared present. The social life of waiting thus refers to the youth’s everyday visceral and bodily experiences of unemployment and political withdrawal. In order to ethnographically depict these processes, in what follows I focus on the data collected during four months (September 2006 through December 2006) that I spent in an impoverished northwestern Bosnian town that I call Bijelo Brdo. It is in Bijelo Brdo and its surrounding villages that I was able to see, most clearly, how the perpetual unemployment and the lack of hope for a better future “here and now” shape youth’s troubled relationship to their postwar state. More specifically, in what follows I illustrate youth’s tendency to *isključiti se* (shut off or turn off) from any public in order to engage in the activity of “hibernating” or waiting, thus preserving their political and economic energies for a better life elsewhere. Before I offer to the reader the moving descriptions of unemployed youths’ experiences of joblessness as the politics and poetics of waiting, I shortly explain the larger socio-political background into which this ethnography unfolded – the context of a “double transition.”

Војната и дуплата „транзиција“

Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) (1943-91) изникна од Втората светска војна под лидерство на харизматичниот комунистички лидер Јосип Броз Тито и неговата идеологија на „братство и единство,“ која пропагираше дека сите југословенски етнички групи треба да коегзистираат во мир и хармонија, и покрај препознатливите разлики помеѓу нив. СФРЈ беше федерација на шест републики: Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија (со две автономни покраини Косово и Војводина), Црна Гора и Македонија. По смртта на Тито во 1980 год., и како одговор на распаѓачките социјалистички режими во цела Источна Европа, тензиите помеѓу републиките, кои имаа историски корени и беа политички мобилизирани, кулминираа со декларација на независност прогласена од Словенија и Хрватска во јуни 1991 год. Истовремено, Српското националистичко раководство предводено од Слободан Милошевиќ сакаше да го задржи, под какви било околности, сето српско население во рамките на една земја. Како резултат на ова, Милошевиќ ги отфрли барањата на Словенија и Хрватска за одделување од СФРЈ, со оглед на тоа што овој чекор би ја загрозил позицијата на српските малцинства во

The War and the Double “Transition”

The Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) (1943-91) emerged from the WWII under the leadership of its charismatic communist leader, Josip Broz Tito and his ideology of „brotherhood and unity,“ which proposed that all Yugoslav ethnic groups should peacefully and harmoniously coexist despite the recognized differences among them. SFRY was a federation of six republics: Slovenia, Croatia, Bosnia-Herzegovina, Serbia (with two autonomous regions Kosovo and Vojvodina), Montenegro, and Macedonia. After the death of Tito in 1980, and as a response to the crumbling socialist regimes throughout Eastern Europe, historically rooted and politically mobilized tensions among the republics culminated in a declaration of independence by Slovenia and Croatia in June of 1991. Simultaneously, the Serbian nationalistic leadership, headed by Slobodan Milošević, wanted to keep, under any circumstance, all Serb populations within one country. As a result, Milošević dismissed Slovenia and Croatia’s calls for separation from the SFRY, since this move would jeopardize the position of Serbian

новите држави, посебно во Хрватска, која во тоа време имаше значителен број на српско население. Наместо тоа раководството на СФРЈ во кое доминираа Србите го поддржа одржувањето на една Југославија, со Српска хегемонија во неа. Кога почнаа да стасуваат повици за полагаба конфедеративна држава од претставниците на југословенските републики Босна - Херцеговина и Македонија, лидерите на Србија одбија да преговараат за можноста за конфедерација.

Независно од овие тензии во однос на правата на народите и републиките за суверенитет кои се натпреваруваа меѓу себе, Словенија и Хрватска беа признати за независни држави од страна на пошироката меѓународна заедница (Woodward 1995). По декларирањето и меѓународното признавање на независноста од страна на Словенија и Хрватска, и по војните кои се случија во овие, сега независни држави, помеѓу новите држави и Југословенската народна армија - ЈНА, Босна и Херцеговина се најде во положба во која мораше да избира помеѓу независност (која ја поддржуваа мнозинството од Босанските Муслимани и Хрватите) и останување во Југословенска федерација (кое го заговараше мнозинството од Српското население. Во февруари 1992 се одржа референдум за независност од Југославија, кој го бојкотираше најголемиот дел од Србите. Независно од

minorities in the new states, especially in Croatia, which at that time had a significant Serbian population. Instead, the Serb-dominated SFRY leadership supported the maintenance of one Yugoslavia, and Serb hegemony within it. When calls for a looser, confederate state came from the representatives of the Yugoslav Republics Bosnia-Herzegovina and Macedonia, Serbia's leaders refused to negotiate the possibility of confederation.

Regardless of these tensions around the competing issues of nations' and republics' rights to sovereignty, Slovenia and Croatia were recognized as independent states by the wider international community (Woodward 1995). After the declarations and international recognition of independence by Slovenia and Croatia, and the wars that took place in these now independent states between the new states and the Yugoslav People's Army (Jugoslovenska Narodna Armija, JNA), Bosnia-Herzegovina found itself in a position where it had to choose between independence (supported by majority Bosnian Muslims and Croats) and remaining in the Yugoslav federation (supported by majority Serb population). In February 1992, a referendum for independence from Yugoslavia took place, which was boycotted by the major-

бојкотот, Босна и Херцеговина стана независна држава на 6 Април 1992. Истиот ден кога Босна-Херцеговина беше официјално признаена, Српските паравоени единици и ЈНА го нападнаа главниот град на Босна – Херцеговина, Сараево, и започнаа војна во Босна-Херцеговина. Војската на самопрогласената Српска република на Босна и Херцеговина, помогната со војска и оружје од Србија, успеа да освои скоро 70% од територијата на земјата до крајот на 1993 (Malcolm 1996: 238). Тие исто така ги нанесоа и некои од најбруталните насилнички напади извршени над неспрско население. Дополнително, кон крајот на 1992, отпочна војна помеѓу претходно сојузничките војски на Хрватите и Бошњациите³ во централна Босна-Херцеговина, што предизвика дополнително крвопролевање, посебно во 1993 (Malcolm 1996).

По повеќе од три години безуспешни преговори, крвави конфликти, преку 100.000 мртви и 1,5 милиони раселени лица бегалци, на 14 декември 1995 год. беше потпишан Дејтонскиот мировен договор со што се стави крај на војната во Босна и се внесе консоцијалниот модел на демократија. Иако заговараше дека цели кон помирување, демократија и етнички плурализам, според критичарите Договорот го озакони етничкото делење на Босанските Срби, Босанските Хрвати и Бошњациите (Chandler 1999). Дого-

ity of Serbs. Regardless of the boycott, Bosnia-Herzegovina became an independent state on April 6, 1992. On the same day that Bosnia-Herzegovina was officially recognized, Serbian paramilitary units and JNA attacked Bosnia-Herzegovina's capital, Sarajevo, and initiated a war in Bosnia-Herzegovina. The army of the self-proclaimed Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina, with the help of men and weapons from Serbia, succeeded in conquering close to 70% of the country's territory by the end of 1993 (Malcolm 1996: 238). It also perpetrated some of the most brutal acts of violence exercised against the non-Serb populations. In addition, towards the end of 1992, the war between previously cooperating armies of Croats and Bosniaks erupted in central Bosnia-Herzegovina, causing additional bloodshed, especially in 1993 (Malcolm 1996).

After more than three years of failed negotiations, bloody conflict, over 100,000 deaths, and the displacement of 1.5 million people as refugees, on December 14, 1995, the Dayton Peace Agreement brought an end to the Bosnian war and inserted the consociational model of democracy. While claiming to have reconciliation, democracy, and ethnic pluralism as its objectives, in the eyes of its critics the agreement in-

ворот ја подели земјата на два ентитета: Федерација БиХ (ФБиХ), со 51% од територијата и мнозински населен со Бошњаци и Босански Хрвати, и Република Српска (РС), со 49% од територијата и скоро исклучиво населена од Босански Срби. Понатаму, со Договорот се подели ФБиХ на 10 кантона, со мал степен на помешаност помеѓу етничките групи.⁴

Институционализирањето на етничките групи не е новина во Босна - Херцеговина; историски етно-религиската позадина беше една од главните принципи на организирање на социјалниот и политичкиот живот (Bougarel 1996; Kasapović 2005). Историската новина е огромната територијализација на етничките групи изведена преку „етнички чистења“⁵ во текот на војната и понатаму зајакната и легитимизирана во Дејтон. Суштински е фактот што Дејтонскиот мировен договор ја зајакна и зацементира етно-националистичката (ди)визија, со оглед на тоа што ова генерираше своевидно ‘просторно одредување на држави’: идеолошко, политички и социјален механизам на територијална поделба и дисциплинирање на етнички создадените народи во Босна - Херцеговина.⁶ Оваа просторна поделеност и управување ѝ пристапува на државата како на збир од три одделни ‘етникума’ (Verdery 1994), втемелени во етнички хомогените територии (Bringa 2003; Campbell 1999; Chandler 1999; Jansen 2005).

scribed in law the ethnic partitioning of Bosnian Serbs, Bosnian Croats, and Bosniaks (Chandler 1999). The Agreement divided the country into two entities: the Federation of BiH (FBiH), with a 51 percent share of the territory and inhabited by mostly Bosniaks and Bosnian Croats, and the Republika Srpska (RS), with 49 percent of the territory and populated almost exclusively by Bosnian Serbs. Further, the agreement separated the FBiH into 10 cantons, with little intermixing between the ethnic groups.

The institutionalization of ethnicity is not new to Bosnia-Herzegovina; historically, ethnoreligious background was one of the main organizing principles of social and political life (Bougarel 1996; Kasapović 2005). What is historically novel however, is the overwhelming territorialization of ethnic groups which was crafted through „ethnic cleansing“ during the war and solidified and legitimized in Dayton. The fact that the Dayton Peace Agreement reinforced and cemented an ethno-nationalist (di) vision is crucial, since this generated a particular ‘spatial governmentality’ – an ideological, political and social mechanism of territorial segregation and disciplining of ethnically conceived peoples in Bosnia-Herzegovina. This spatial governmentality

Понатаму, оваа масовна етнизација на политичкиот процес и имажинација, дополнитено на сè уште живите и трауматски сеќавања од скорешната војна, остави малку простор за занимавање со социјалистичкото минато (Gilbert 2006:14). Ова отсуство на јавен дискурс за социјализмот е интересно, со оглед на поразителните ефекти кои врз осиромашениот и осакатен со војна народ ги имаше „транзицијата“ во форма на масовна приватизација на имотот во државна сопственост и постојаната елиминација на државните јавни претпријатија. И ова отсуство е исто така разбирливо, поради тоа што „промените со војната и некои од највидливите реконтекстуализации на социјалистичките форми служеле да се ‘огради’ минатото од сегашноста на начин со кој ќе се спречи да стане значаен предмет на јавна дискусија“ (Gilbert 2006 :16). Ова постојано оградување и тргање настрана на социјалистичкото минато предизвика огромни последици на начинот како (пост) социјализмот се избегнуваше и прераскажуваше, (не) се дискутираше, се третираше и се посредуваше од страна на локални и меѓународни политичари и генералната јавност (Gilbert 2006). Независно од овој „неуспех“ јавно да се проговори и да се соочиме со скриените прашања на (пост) социјализмот, социјалистичките норми и очекувања сè уште постојат во обич-

approaches the state as an assemblage of three distinct ‘ethnic collectivities’ (Verdery 1994) rooted in ethnically homogenous territories (Bringa 2003; Campbell 1998; Chandler 1999; Jansen 2005).

Furthermore, this overwhelming ethnicization of political process and political imagination, in addition to the still palpable and traumatic memories of recent war, left limited space for the engagement with the socialist past (Gilbert 2006:14). This absence of public discourses about socialism is curious, given the devastating effects that the „transition“ – in the form of massive privatization of state-owned property and perpetual elimination of state-founded public services – has had on the impoverished and war-devastated populous. This absence is also understandable, however, because „the wartime realignment and some of the most visible recontextualizations of socialist forms serve to ‘bracket’ the past from the present in ways that keep it from becoming a significant object of public discourse“ (Gilbert 2006:16). This perpetual bracketing and displacement of socialist past has had huge consequences on how (post)socialism is being unimagined and reimagined, (not) talked about, handled and mediated by local and international politicians and wider publics (Gilbert

ните животи, каде „државните социјалистички форми, националистичките вредности и формалните демократски и пазарно-базирани барања на приклучувањето во ЕУ коегзистираат и функционираат во нелагодна комбинација“ (Gilbert 2006:15). За ова зборуваат овие временски, просторни и структурни конвергентности помешани со овие конфликтни процеси и проекти, со оглед на тоа што го предизвикуваат општото линеарно претставување на „транзицијата“ од социјализам кон постсоцијализам (Gilbert 2006). Дополнително на ова, за разлика од постојните етнографски примери од остатокот од регионот кои покажуваат како обичните луѓе често ги користат социјалистичката пракса, вредности и модалитети кога се преминува од болната „транзиција“ кон капитализмот, (види, помеѓу другите, Buraway и Verdery 1999; Dunn 2004; Borneman 1997), во Босанскиот пример, повторното појавување на социјалистичките вредности честопати го предизвикува чувството на „застој, ако не и регресија“ (Gilbert 2006:17).⁷ Понатаму во оваа студија, се нурнувам во животите на младината на Бјело Брдо за да доловам како овие млади без некакви надежи се борат со нивните поствоени и постсоцијалистички дилеми.

2006). Regardless of this failure to publicly address and confront the issues of (post) socialism, the socialist norms and expectations still inform ordinary lives, where „state socialist forms, nationalist values and the formal democratic and market-based requirements of EU accession coexist and operate in uneasy combination“ (Gilbert 2006:15). These temporal, spatial and structural convergences among conflicting processes and projects are telling since they challenge the common linear representation of the „transition“ from socialism to postsocialism (Gilbert 2006). In addition, unlike the existing ethnographic accounts from the rest of the region which show how socialist practices, values and ways are frequently used by ordinary people when dealing with painful „transition“ to capitalism (see, among others, Buraway and Verdery 1999; Dunn 2004; Borneman 1992), in the Bosnian case the resurfacing of the socialist values often produces the sense of „stasis, if not regression“ (Gilbert 2006:17). In what follows, I descend into the lives of Bijelo Brdo youth in order to capture how these disadvantaged individuals grapple with their postwar and postsocialist predicament.

Бјело Брдо

Далеку од очите на меѓународните државотворци и етно-национални политички лидери на сите страни, лежи градот Бјело Брдо, мало сиромашно гратче сместено 40 милји на исток од Бихаќ, на главниот пат до главниот град на Босна, Сараево. Градот е сместен близу до интер-ентитетската граница која ја произведе војната со која се одделува ФБиХ од РС. Пред војната градот беше познат по рестрикциите со вода и по убавиот скијачки центар во близина. Денес, ова место е забравено скоро од сите и понекогаш жителите го опишуваат како слепо црево на Уна-Сана Кантонот во северозападна Босна - Херцеговина.

Жителите на општината Бјело Брдо биле воглавно Срби (околу 75%) и Муслимани/Бошњаци (околу 20 %) пред војната, со тоа што во градот живееле повеќе Муслимани, а Србите живееле претежно во околните села. Денес во градот живеат скоро еднаков број од двете етнички групи, Срби и Бошњаци. Населението брои помеѓу 3.000 и 7.000 луѓе (никој од жителите не можеше да ми каже колкумина точно живеат, а попис не е спроведен од 1991), најмногу се повратници кои живеат во градот и околните села. Во центарот на градот живеат повеќе Бошњаци а во околните села најмногу Срби. Бошњациите и Србите живеат

Bijelo Brdo

Far from the eyes of the international state-builders and ethnonational political leaders on all sides, rests the town of Bijelo Brdo, a small and insolvent town located close to the war produced inter-entity line that separates the FBiH from the RS. Before the war, the town was known for its recurrent water shortages and for a nice ski resort in its vicinity. Today, it is a place forgotten by almost everyone, and sometimes described by locals as a *slijepo crijevo* (appendix) of the Una - Sana Canton in northwestern Bosnia-Herzegovina.

The population of the municipality of Bijelo Brdo was primarily Serb (around 75%) and Muslim/Bosniak (around 20%) before the war, where more Muslims lived in the town and Serbs dominated the adjacent villages. The town's population is today almost equally divided between two ethnic groups, Serbs and Bosniaks. There are between 3,000 and 7,000 people (none of the inhabitants could tell me how many exactly, and there was no census taken since 1991), mostly returnees, living in town and the surrounding villages. While there are more Bosniaks in the center of town, villages are populated mostly by the Serbs.

едни покрај други во вој мал босански град, споделувајќи различни но испреплетени воени приказни.

Војната и крајот на социјализмот оставија многукратни физички и психолошки лузни на обата народа. Според моите соговорници, Бошњаците беле протерани од Бјело Брдо на почетокот на војната, во летото 1992 год, откако Српската националистичка партија победила на општинските избори и локалиот српски народ, посебно во селата, започнал бргу да се наоружува. По неколку месеци живот одбележан со страв и несигурност, Бошњаците биле приморани да заминат, нивното заминување го организираше војската на РС, вклучувајќи и некои од нивните дотогашни соседи, Србите од Бјело Брдо. Рано наутро еден убав ден летото 1992 год., Бошњаците биле собрани во центарот на градот и потоа спроведени до автобуси кои ги одвезле до област под контрола на Босанската војска во централна Босна. Поголемиот број од овие луѓе останале да живеат на периферијата на градот Травник во централна Босна - Херцеговина. Во текот на војната дел од нив останале тука, но поголемиот број го продолжиле патот кон бегалски кампови во Хрватска, а потоа Германија.⁸

Бегалската популација започнала да се враќа во Бјело Брдо откако Петтиот корпус на босанската војска го „ослободил“ градот во 1995

Bosniaks and Serbs live side by side in this small Bosnian town, and they share diverse but intermingled war stories.

The war and the end of socialism left multiple physical and psychological scars on both populations. According to the narratives of my informants, Bosniaks were forced out from Bijelo Brdo at the beginning of the war, in the summer of 1992, after the Serb nationalist party won the municipal elections and the local Serb population, especially in the villages, started to arm quickly. After several months of life marked by fear and anxiety, the Bosniaks were forced to leave – their departure was organized by the Army of the RS, including some of their former neighbors, the Bijelo Brdo Serbs. Early in the morning on a nice day in the summer of 1992, the Bosniak population was gathered in the center of town and then escorted to buses which took them to the area under the control of the Bosnian Army in central Bosnia. The majority of this population ended up living on the outskirts of the town of Travnik in central Bosnia-Herzegovina. While some of these people remained in Travnik throughout the war, the majority continued their journey to the refugee camps in Croatia and then Germany.⁸

The refugee population started to return to Bijelo Brdo after the Fifth

год. На денот на „ослободувањето,” 14 септември 1995, започнал егзодусот на старите српски семејства од Бјело Брдо како и на новодојдените Срби кои ги населиле испразнетите станови на Бошњациите, бегалци од Петтиот корпус кој ја скршил опсадата на Бихаќ и напредувал кон Бања Лука (главниот град на РС), патем уривајќи, палејќи и пљачкосувајќи ги селата. Бјело Брдо е едно од тие несреќни места. Во 2006 год, 11 години по завршувањето на војната, на многу српски села околу Бјело Брдо сè уште се видливи трагите од тоа „ослободување.“ Повеќето Срби кои побегнале пред „ослободителната“ војска, се преселиле во РС, поточно во градот Дервента. Во тој град учеле основно училиште многу од младите со кои се спријателувал за време на моето истражување во градот.

Враќањето на српските бегалци во околните, историско српски села, било поуспешно од враќањето во градот. Разликата во овие образци на враќање може да се објасни со фактот дека повратниците во селата сметале дека можат да се потпрат на својата земја за да преживеат. „Урбаните“ повратници сепак морале да бараат работа која, во така осиромашен град, многу тешко се наоѓа. Дополнително, многу од бегалците од градот изградиле нови животи во градовите во РС каде нашле засолниште и не им се допаѓала идејата за враќање. Од

Corp of the Bosnian Army „liberated“ the town in 1995. On the „liberation day,” September 14th 1995, the old Bijelo Brdo Serb families and the Serb newcomers who replaced Bosniaks in their apartments started their exodus – the escape from the approaching Fifth Corp that broke the siege of Bihać and was speedily advancing towards Banja Luka (the capital of the RS), destroying, burning, and looting villages on its way. Bijelo Brdo was one of those unfortunate places. In 2006, 11 years after the end of the war, many Serb villages around Bijelo Brdo displayed clear marks of this „liberation.“ The majority of the Serbs who were running away from the Bosnian Army moved to the RS, more precisely to the town of Derвента. This is where many of the youth I befriended during my research went to elementary school.

The return of the Serb refugees to the surrounding, historically Serb villages has been more successful than the return to the town. This difference in the return patterns can be explained by the fact that the village returnees felt that they could rely on their land to survive. „Urbanites,” however, had to look for employment, which, in an impoverished town, was extremely hard to find. In addition, many of the town refugees built new lives in the RS towns in

друга страна, бегалците од селата „никогаш ме можат да се навикнат на бетон [град]“ (коментираше еден српски селанец).

Во текот на мојата истражувачка работа на терен, тензиите помеѓу Бошњаците и Србите во Бјело Брдо од време на време еруптираа во помасовно насилство, посебно во период на празници. Секојдневната возбуда и поделби помеѓу двете етнички групи се видливи и се одразуваат врз урбаната географија. Центарот на градот е сочинет од две главни улици по кои има кафулиња кои скоро подеднакво се поделени помеѓу Србите и Бошњациите. Лисац и Бр.5 се две кафулиња во сопственост и посетени само од Срби, додека Круг, Милениум и Рио се во сопственост и се посетени само од Бошњаци. Круг и Лисац се еден наспроти друг, на спотивните страни од главната улица, така што, во топлите убави летни денови, Србите и Бошњаците си разменуваат погледи преку тесната улица која ги одделува масите и просторот за седење на двете кафулиња. Одење на Срби во бошњачки локали заради разонода или обратно беше сè уште ретка пракса во 2006 год, по што често следеа озборувања и погледи од луѓето. При случаи на вака „ризично“ социјално однесување се зголемуваше тензијата помеѓу жителите. Независно од острата поделба на социјалниот простор и ваквото етнички обележано

which they took refuge, and they did not entertain the idea of return. On the other hand, the village refugees could „never get used to the cement [city]“ (Serb villager’s comment).

The everyday anxiety and division between the two ethnic groups are visible and reflected in the urban geography. The town has a center which is comprised of two main streets populated by coffee shops/ bars which are almost equally distributed between the Serbs and Bosniaks. Lisac [Fox] and No.5 are the two coffee shops owned and visited exclusively by Serbs while Krug [the Circle]; Millennium, and Rio are owned and visited solely by Bosniaks. Krug and Lisac face one another – they are located at two opposing sides on the main street, so that during long and nice summer days, Serbs and Bosniaks exchange looks over the narrow street that separates the seating areas of the two coffee shops. For Serbs to go to Bosniak places of leisure and vice versa was still a rare occurrence in 2006, often followed by gossip and people watching. When this „risky“ social behavior takes place it increases the tension among the town dwellers. Regardless of this sharp division of social space and related ethnically marked behavior, people in Bijelo

однесување, луѓето од Бјело Брдо успеваат да работат заедно и едни покрај други. Слободното време, посебно пиењето кафе и домашните посети, сепак, се најмногу етнички поделени.

*Круг и Лисац се еден наспроти друг.
(Сликано од авторот)*

Средното училиште во Бјело Брдо било значително оштетено во текот на војната. Денес училиштето е скоро целосно реновирано со помош на УСАИД,⁹ и сега е една од најдобро одржуваните установи во градот. Под будното око на училишниот директор, зградата беспрекорно се одржува и е многу тивка за установа која ја посетуваат повеќе од 250 ученици. Официјално училиштето се нарекува Мешовито средно училиште, што значи дека нуди класична (гимназиска) настава¹⁰ и насочена настава со низа насоки на специјализирано стручно образование, како што се шумарство, автомеханичарство, козметологија и други насоки. Учениците кои ги посетуваат насочените програми че-

Brdo manage to work together and next to each other. Leisure time, especially coffee drinking and home visits, however, are mostly ethnically divided.

*Krug and Lisac facing each other.
(Photo by the author)*

The high school in Bijelo Brdo, my primary research site, was badly damaged during the war. Today, the school is almost fully reconstructed with the help of the USAID,⁹ and it is one of the best well-kept institutions in town. Under the strict eye of the school's principal, the building is kept spotless and extremely quiet for hosting more than 250 students. The school is officially called Mješovita srednja škola or Mixed high school,¹⁰ which means that it combines regular grammar school with a number of vocational trainings, such as forestry, auto repair, cosmetology and other terminal high school degrees. The students enrolled in vocational training are often rural, less

сто се од руралната средина, помалку привилегирани, и обично нивните интереси се различни од оние на учениците во класичната програма. Јас поминав многу време со обеите групи, ја следев наставата во гимназиската и шумарската насока, но кон крајот на престојот почнав да поминувам повеќе време и повеќе да ја посетувам руралната младина. Оваа изложеност на различни а сепак интимно поврзани животи на младите од урбаната и руралната средина добро ме подготви критички ги посматрам описите на босанската младина кои кружеа во медиумите, политичките и академските кругови.

Концептуализирање на младината

Во текот на моите теренски проучувања стана јасно дека „младината“ како категорија на население во Босна - Херцеговина стана една од главните теми кои ја вознемируваат јавноста, мета на гласини која е високо на политичката агенда на меѓународната и локалната елита, и оттаму е главна цел на нивните политики. Од објавувањето на сепопфатната студија за младите спроведена од УНДП (2000, 2003) која се бави со ставовите на младите, меѓународните и локалните кругови на јавноста во Босна - Херцеговина се заситија од дебати за иднината на младината и со младите како

privileged, and generally different in orientation and interests than the grammar school students. I spent a lot of time with both groups, attending classes in grammar and forestry divisions, but towards the end of my stay I started to spend more time with and visit the rural youth more. This exposure to different and yet intimately connected lives of urban and rural youth prepared me well to critically engage with the portrayals of Bosnian youth which have been circulating in the media, policy and academic circles.

Conceptualizing Youth

During my fieldwork, it became obvious that „youth“ as a category of the Bosnia-Herzegovina population had emerged as one of the main topics of popular anxiety, rumors, and the international and local elite's political agenda and thus the main target of their policies. Since the publication of the comprehensive studies on youth conducted by the UNDP (2000, 2003) on young people's attitudes, the international and local public spheres in Bosnia-Herzegovina became permeated with talk about youth's future, and youth as embodiment of Bosnia's future.

отелотворение на идината на Босна. Овие дебати често беа во конфликт едни со други; од една страна многу од дискусиите се фокусираа на надежите на младината, на нејзиниот потенцијал, обврска и капацитет да ја „избави“ земјата од несреќите кои ги предизвикаа војната и лошото раководење на постарите генерации. Од друга страна, младината постојано е опишана како мрзелива, летаргична, апатична, и/или понационалистичка отколку постарите генерации. (Freedman и др. 2005:231). Скорешните антрополошки и етнографски интервенции (види посебно Greenberg 2010 и Kurtović н.д.) уште повеќе ја комплицираат оваа дихотомија помеѓу „политичкиот активизам и апатијата“ (Kurtović н.д.) и за истражување на моралната (Greenberg 2010), телесна и влијателна (Kurtović н.д.) логика која го карактеризира масовното повлекување на младината од политичко учество. Овие автори сериозно го сфаќаат неучеството како моќна аналитика за истражување на постсоцијалистичкото и поствоеното политичко ангажирање (Greenberg 2010: 42, 44). Понатаму, овие етнографски информирани приказни моќно сугерираат дека неучеството, „апатијата“¹¹ и повлекувањето од политиката не треба да се толкува како знак на индиферентност и летаргија, туку дека треба да му се пристапи како вообичаена форма на самоочувување што во-

These discourses were often conflicting; on the one side, a number of discussions focused on youth's hopes, potential, obligation, and ability to „save“ the country from the disasters caused by the war and the bad leadership of older generations. On the other side, youth have been repeatedly described as lazy, lethargic, disillusioned, and/or more nationalistic than older generations (Freedman et al. 2005:231). The recent anthropological and ethnographic interventions (see especially Greenberg 2010 and Kurtović n.d.) tend to complicate this dichotomy between „political activism and apathy“ (Kurtović n.d.) and to investigate moral (Greenberg 2010), bodily and affective (Kurtović n.d) states that underpin youth's overwhelming withdrawal from political participation. Scholars thus take nonparticipation seriously as a powerful analytic to examine postsocialist and postwar political engagement (Greenberg 2010: 42, 44). Furthermore, these ethnographically informed accounts powerfully suggest that nonparticipation, seeming „apathy“¹¹ and withdrawal from politics do not need to be interpreted as a sign of indifference, but should be approached as mundane forms of self-preservation which lead to production of a different type of a (in) active (youth) citizen (Kurtović n.d.: 23; see also Fox 2004; Greenberg 2010, 2011).

ди кон создавање на различни видови на не/активи (млади) граѓани (Kurtović н.д.: 23; види исто Fox 2004; Greenberg 2010, 2011).

„Состојбата со младите“ која е отсликана во низа извештаи, ТВ анализи, статии, весници и гласини сепак не ја третира ниту потврдува оваа етнографски отсликана сложеност. Наместо тоа, таа е притаена во вознемирувачките приказни за неволноста на младите активно да учествуваат во политичките процеси, фокусирајќи се така на недостигот на организација и иницијатива кај младите (види Jukić 2012). Овие веќе наелектризирани слики за младината уште повеќе се влошија кога се објавија статистиките од анкетата на УНДП во 2003 со податоци дека 62% од младите би сакале да заминат од земјата, а 24% би сакале да заминат и никогаш да не се вратат. Дополнителен, уште поскорешен извештај под покровителство на УН потенцира дека 77% од младината би сакале да заминат од земјата, додека 92.000 млади ја напуштиле земјата помеѓу 1996 и 2001, а во 2004 овој број ја надминал цифрата 120.000 (ОИА 2005:2).¹²

Поради овие екстремни бројки и сиви перспективи, меѓународните агенции како што се УНДП и ОБСЕ и локалните политички елити значително го ставиле фокусот на младината при презентирање на нивните социо-политички програми и агенди за иднината на државата

The „youth situation“ depicted in numerous international and local reports, TV analysis, articles, newspapers and rumors does not address nor acknowledge this ethnographically depicted complexity, however. Rather it is couched in alarming discourses about youth's unwillingness to actively participate in the political process, thus focusing on youth's lack of agency and initiative (see Jukić 2012). These already charged images of youth were exacerbated once the UNDP 2003 survey figures were released stating that 62% of youth would like to leave the country and 24% would like to leave the country never to come back. Another, more recent UN sponsored report emphasized that 77% of youth would like to leave the country while 92,000 young people left the country between 1996 and 2001, and in 2004 that number exceeded 120,000 (OIA 2005:2).¹²

Because of these startling numbers and bleak prospects, international agencies such as UNDP and OSCE, and local political elites significantly increased their focus on youth when presenting their socio-political programs and agendas about the future of the Bosnia-Herzegovina state. For example, the former High Representative, Paddy Ashdown, in 2004, put „youth,“ especially the phenomenon of the brain

Босна - Херцеговина. На пример, поранешниот Висок Претставник Педи Ешдаун (Paddy Ashdown) во 2004 „младината“ а посебно феноменот на одлив на мозоци ги смести на второ место на неговата листа на приоритети, веднаш до корупцијата.¹³ Биле разработени неколку нови иницијативи како одговор на тоа и нови суми меѓународни пари станале расположливи за одделни категории работи поврзани со младите, како што се „помирување“, „градење на демократија,“ и „млади претприемачи“ посебно преку ОБСЕ, УНДП, Нелсон Центарот за Дијалог и останати меѓународни организации кои работат во Босна - Херцеговина. Најскорешната иницијатива е Активната младинска програма на Светската Банка, преку која организацијата и нејзините партнери имаат обезбедено повеќе од 175.000 ЕУР (околу 227.000 \$) за грантови за 37 организации фокусирани на младите во целата земја (Светска Банка 2013). Во овие проекти младите, доколку ја користиме терминологијата на меѓународната политика, се опишани како „активни промотори на одржливиот развој.“ Како резултат на ова, сега има преку 250 младински организации во Босна - Херцеговина, претежно финансирани од странски организации, со многу мала поддршка од локалните влади (ОИА 2005:3).¹⁴

Пристапувајќи ѝ на (семи)руралната Босанска младина етнограф-

-drain, second on his priority list, next to corruption.¹³ Several new initiatives developed in response and new amounts of international money became available for certain type of youth related work, such as „reconciliation,“ „democracy-building,“ and „youth entrepreneurs,“ especially through OSCE, UNDP, Nelson Dialogue Center and other international organizations working in Bosnia-Herzegovina. The most recent initiative is the World Bank's Active Youth Program, where this organization and its partners have provided more than €175,000 (roughly \$ 227,000) in grants to 37 youth-focused organizations around the country (World Bank 2013). In these projects youth are portrayed as, to use the international policy terminology, „active promoters of sustainable development.“ As a result, there are over 250 youth organizations in Bosnia-Herzegovina, financed mostly by the international organizations, with a very limited support from local governments (OIA 2005:3).¹⁴

By approaching (semi)rural Bosnian youth ethnographically in their broader cultural, political and socio-economic framework, in the remaining part of this article, I look at how youth make sense of and inhibit these existential uncertainties in the context of a broken and maimed society, decimated cultural stability,

ски во пошироки културни, политички и социо-економски рамки, во останатиот дел од трудот ќе анализирам како младите ги разбираат и се прилагодуваат кон овие егзистенцијални неизвесности во контекст на едно скршено и осакатено општество, уништена културна стабилност и трауматизирана животна реалност. Поконкретно го проучувам социјалниот живот во исчекување како единствен влијателен телесен и замислен одговор кој младите го развиваат со цел да ги пребродат и „сварат“ нивните збунувачки дневни реалности, како што е невработеноста. Понатаму, ќе покажам како овој процес на активно повлекување „сега и овде“ ги врамува идеите на младите за надеж во подобра иднина, *некаде на друго место*.

Убав живот, невработеност и сиромаштија

Немањето работа и новите хоризонти на сиромаштија кои се појавуваат во Босна - Херцеговина се многу повидливи во малите градови како што е Бјело Брдо и околината, отколку во големите градови. Тежината на состојбата особено ми стана видлива додека ги читав есеите на младите од средното училиште од Бјело Брдо кои содржеа одговори на моето прашање „Што мене ми значи Босна - Херцеговина?“ Шеесет ученици од втора година (во САД 10 одд.) од шумарска-

and traumatized daily reality. More specifically, I use the social life of waiting as a unique, affective, bodily and imaginative response that youth develop in order to navigate and „digest“ their perplexing daily realities, such as unemployment. Furthermore, I demonstrate how these processes of active withdrawal from „here and now“ frame youth’s notions of hope for a better future, *elsewhere*.

Beautiful Life, Unemployment and Poverty

The lack of employment and new horizons of poverty emerging in Bosnia-Herzegovina are much more visible in small towns such as Bijelo Brdo and its surrounding areas than in big cities. The seriousness of the situation became especially visible to me while reading the answers that the youth at Bijelo Brdo high school provided in essays responding to my question „What does Bosnia-Herzegovina mean to me?“ Sixty students in the second grade (U.S. 10th grade) of vocational

та насока во училиштето скоро униформно набројаа шест главни работи: убава природа, убав, здрав живот,¹⁵ етничка омраза, корупција, невработеност и сиромаштија.

Невработеноста и сиромаштијата со нивните многукратни и различни ефекти беа споменати од сите ученици. Овие млади се опишаа како сведоци на луѓе кои биле отпуштени од претпријатија кои пропаѓале и често опишуваа како родителите им се претворале од канцелариски работници во земјоделци, мануелни работници во тешки работни услови или често, во невработени лица. Во своите одговори учениците бараа нови работни места: „во Бјело Брдо е тешко да се најде работа и би било одлично доколку се отворат нови фабрики и фирми.“ Понатаму, Сандра¹⁶ ги поврзува невработеноста и сиромаштијата со растечката депресија и суицидалните тенденции кај населението: „Тука има многу сиромашни луѓе, и во сите градови треба да има народни кујни. Треба да се зголеми вработеноста, што е најважната работа во Босна - Херцеговина. Поради немањето работа, многу луѓе размислуваат за самоубиство.“ Драгана, која често и пеш оди до училиште од селото одалечено шест милји додава и друг ефект на невработеноста и оскудицата, овој пат со родов предзнак, со зборовите „поради оваа состојба [сиромаштија], има тепање на жени во

forestry training school in Bijelo Brdo almost uniformly listed six main things: beautiful landscape, lijep, zdrav život (*beautiful, healthy life*),¹⁵ ethnic hatred, corruption, unemployment and poverty.

Unemployment and poverty, and their many and varied effects, were mentioned by all students. These youth described themselves as witnesses to people being fired from declining businesses, and they often described their parents' transformation from office workers into agricultural workers, hard manual laborers or unemployed persons. In their responses, students asked for new jobs: „in Bijelo Brdo, it is hard to find jobs, and it would be good if new factories and firms would open up.“ Furthermore, Sandra¹⁶ linked unemployment and poverty to the rise in depression and suicidal tendencies among the population: „There are many poor people here, and in all towns there should be public kitchens. There should be an increase in employment, which is the most important thing in Bosnia-Herzegovina. Because of unemployment, many people think of committing suicide.“ Dragana, who commuted, often on foot, from a village six miles away, added another (this time gendered) effect of unemployment and scarcity when she wrote „because of this situation [poverty],

семејствата, и дури и трговија со жени.”

Многу ученици пишуваат и за неповрзаноста помеѓу образованието и нивната перспектива, за која не гледаат дека училиштето нужно им помага да ја избегнат идната невработеност и корупција, како што забележува Игор: „Младите, засега, немаат иднина во Босна - Херцеговина, и не е важно кое училиште ќе го завршат, работа нема. Дали ќе завршиш универзитет, гимназија или насочено училиште, сеедно е, бидејќи има деца кои завршуваат слаби училишта но сепак успеваат повеќе бидејќи нивните познаваат некого кој е пријател со директор на установата каде сака да работи, или нешто слично.”

Приказни за невработеност, корупција и криминал како досега раскажаните беа доминантни во политичкиот и симболичкиот јазик на овие есеи. Вината за ваквите услови беше насочена кон „меѓународната заедница,“ локалните елити, но и навнатре, кон заедницата или кон самите нив. Тешките ефекти на ова разочарување го даваат главниот контекст на младите жители на Босна и Херцеговина да ја замислуваат и создаваат врската помеѓу нивната држава и општеството на начини кои се подеднакво слични и комплетно различни од социјалистичкото минато; токму исчезнувањето на стариот социјалистички систем на грижа, замислен во општ

there is also beating of women in families, and there is even trafficking of women.“

Various students also addressed a disconnect between schooling and their future prospects, where they did not see school necessarily helping them avoid future unemployment and corruption, as Igor remarks: „Youth, for now, do not have any future in Bosnia-Herzegovina, and it is not important which schools they finish, there are no jobs. If you finish university, high school, or some vocational school, it is all the same, because there are those who finish bad schools but still achieve more because their family has a friend who knows a director of the institution where he wants to work, or something similar to that.“

Stories about unemployment, corruption, nepotism and poverty, like the one depicted above, dominated political and symbolic language of these essays. The blame for these conditions was directed at the „international community,“ local elites, and within – at one’s community and, at times, at one’s self. The grave effects of this disappointment provide the main context for young Bosnians to imagine and create a relationship between their state and society in ways that are both similar and significantly different from the

контекст, ги прави овие нови форми на борба и нееднаквост тешко сварливи, оставајќи многу млади граѓани да се чувствуваат дезориентирано и разочарано од ветувањата за мир и демократија.

Во овие навидум минливи но сепак експериментално стагнациски времиња, за многу малку се обезбедени работни места во државната управа, образованието, јавните служби и здравството, места кои порано биле достапни и сигурни. Оттаму, мнозинската популација во Бјело Брдо и околината работат во дрвната индустрија или во земјоделие. Еден од учениците, Ранко, објаснува: „Луѓето кои живеат во селата имаат крави, свињи и овци, огледуваат зеленчук и овошје и некако опстануваат. Нималку не е полесно во градовите. Луѓето кои не гледаат излез мораат да работат во шумите за приватни компании, што е опасна и многу одговорна работа.“ Оние кои имаат среќа да најдат работа во малкуте фабрики за преработка на дрво во градот повторно се борат со сиромаштија, бидејќи, како што вели Дијана,: „дрвните фабрики се единственото место каде може да се најде работа, но платите доцнат по три месеци.“

Оттаму алтернативи на економско работење никнуваат во сферата на недозволената трговија, посебно во дејноста на недозволената сеча и продажба на дрва. Неколку млади момчиња од моето одделение

socialist past; it is precisely the vanishing of the old, socialist system of care, broadly conceived, that makes these new forms of struggle and inequality hard to digest, leaving numerous young citizens disoriented and disenchanted by the promises of peace and democracy.

In these seemingly transitional yet experientially stagnant times, formerly available and reliable government related jobs in education, public service, and medicine are secured for only a few. Therefore, the majority of the population in Bijelo Brdo and surrounding areas works in the wood industry or in agriculture. One of the students, Ranko, explains: „People who live in villages, they have cows, pigs, and sheep, they grow fruit and vegetables, and they survive, somehow. It is not any easier in the cities. People who cannot find any other option have to work in the woods for private companies, and that is a dangerous and very demanding job.“ Those who are lucky to get jobs in one of the few wood cutting factories in town, still suffer poverty since, as Dijana stressed: „The wood factories are the only places where there is some work, but salaries are three months late.“

Alternative economic employment thus emerges in the sphere of

повремено им помагаат на татковците во сечата, преносот и продажбата на дрва, и на тој начин си го заработуваат џепарлакот.¹⁷ Сечата често се обавува незаконски и шумата рапидно се уништува, но многу од локалното население на ова гледа како на единствениот излез од гладување. Во овој контекст, оваа периодична незаконска работа излегува како начин за преживување, оттаму е морално оправдана дејност која служи да се поправи некоја поголема, масовна неправда која луѓето на трпат. Она што е важно е дека луѓето вклучени во незаконската сеча на дрва сè опишаа како поинакви од оние кои имаат моќ, таканаречените *тајкуни*¹⁸ кои, според моите соговорници, се вклучуваат во незаконски економски дејствија без да чувствуваат каква било морална дилема. Наспроти тоа, многу од моите соговорници коментираа како екстремните услови на сиромаштија, а не алчноста, предизвикале тие да дејствуваат „неморално“ и да прифатат работа која, под „нормални“ околности, би им било срам да ја работат.

Овие искуства и нивното толкување налагаат дека наоѓањето каква било работа е морално оптеретена активност на која ѝ се дава вредност преку политичко-економскиот контекст во кој функционира. Иако повеќето ученици ја окривуваат земјата, нејзините корумпирани политичари, па дури и менталите-

illicit trade, especially in the business of illegally cutting and selling trees. Several young men in my class occasionally helped their fathers to cut, pull out, and sell wood and in that way they made some pocket money.¹⁷ The wood-cutting jobs are frequently done illicitly and forest is being rapidly destroyed, but many of the local people see it as the only way out of starvation. In this context, periodic illicit employment emerges as a survival tool, thus morally justifiable action that is used to correct some larger, massive injustices that one suffers. Importantly, the people engaging in illicit cutting of wood described themselves as different from those in power, such as *tajkuni*¹⁸ who, according to my informants, engage in the illicit economies without feeling a great deal of moral doubt. In contrast, many of my informants commented on how the extreme condition of poverty, not greed, causes them to act „immorally“ and engage in work they would, under „normal“ circumstances, find shameful.

These experiences and their interpretation suggest that finding any work is a morally loaded activity that is given value through the political and economic context in which it operates. While many students blame the country, its corrupted politicians, and even mentality of the people (see Hromadžić 2013)

тот на луѓето, (види Hromadžić 2013) за безнадежната состојба која го тера, инаку чесниот народ да се внурне во незаконито уништување на природните богатства, некои други ученици, како што е Теа, алутираат на повисоки нивоа на правичност кои ќе донесат правда, порано или подоцна: „Тука, моќта е единствено во рацете на националистичките политичари кои, со нивното крадење, ги влошуваат животите на остатокот од народот. Некои луѓе немаат за леб, а тие криминалци можат да си купат по четири-пет автомобили? На оној свет никој не понел ништо со себе. Но душата оди а тогаш Бог ќе реши кој бил чесен а кој не бил.“ Коментарот на Теа ја поврзува социјалната нееднаквост со корупцијата, но исто така одложува каква било акција или извршување на правдата на овој свет, правејќи го животното искуство подносливо истовремено избавувајќи ја младината од социо-политичката одговорност за ангажирање против корумпираниот политички естаблишмент.

И додека учениците во поголемите градови може да се надеваат барем да продолжат со нивното образование на еден од универзитетите во земјата, дури и во странство, многу од младите во Бјело Брдо, посебно оние кои доаѓаат од селата, немаат надежи во продолжување на школувањето по средното

for the hopeless situation which makes otherwise honest narod (people) engage in illicit destruction of the natural treasures, others, such as Tea, hint at higher levels of righteousness that will bring about some justice, sooner or later: „Here, the power is only in the hands of nationalist politicians who, with their stealing, worsen the lives of the rest of population. Some people have no money to buy food to eat, and those criminals can buy four or five cars? No one who dies will take anything with him. But they will take their soul and then God will decide who was honest and who was not.“ Tea’s comment links social inequality to corruption; it also perhaps postpones any action or the execution of justice until the afterlife, making the lived experience tolerable while liberating youth from socio-political responsibility to engage with the corrupt political establishment.

While students in bigger towns can hope at least to continue their education at one of the universities in the country or even abroad, many of the Bijelo Brdo youth, especially those that come from the villages, do not have any hope for continuing their education past secondary school. In rural areas, even high school is out of reach for some village children. Nikola explains: „In my village there are many boys my

училиште. Во руралните области, дури и средното училиште е недостижно за некои од селските деца. Никола вели: „Во моето село има многу момчиња на моја возраст кои немаат пари и не можат да си дозволат ни автобуски билет. Тие оставаат дома.“ Немањето можности дури и за основно образование е во драстична спротивност со социјализмот кога образованието беше еден од врвните приоритети на партијата. Дамир го начна овој парадоксален „демократски“ феномен, коментирајќи: „слушнав пред некој ден дека поранешна Југославија биле една од седумте земји во светот која правела подморници. Замислете си колку образовани луѓе сме создавале! А погледнете ги овие нови демократии, овие осакатени и премалени марионета-држави, нивната неедуцирана младина ослепена од религија, етничките поделби и недоволното образование.“ За Дамир и за многумина други учесници-набљудувачи на поствоените и постсоцијалистички распарчените југословенски општества, транзицијата кон демократија и неолиберализам повеќе се доживува како пад на животните избори и можности. Младината најмногу го чувствува овој вакуум на можности, посебно руралната младина, од кои некои се принудени да останат дома,

age that cannot go to school because they have no money for the bus ticket. They stay at home.“ The lack of opportunities for even elementary education is in drastic contrast to socialism when education was one of the party’s top priorities. Damir hinted at this paradoxical „democratic“ phenomenon, when he commented: „I learned the other day, that the former Yugoslavia was one of the seven countries in the world that made submarines. Imagine what kind of educated persons we produced! And look at these new democracies, these struggling and crippled puppet states, their uneducated youth blinded by religion, ethnicity and lack of education.“ For Damir and many other participant-observers of the post-war and postsocialist fragmented Yugoslav societies, transition to democracy and neoliberalism feels more like a decrease in life choices and opportunities. Youth feel this vacuum of opportunities the most, especially the rural youth, some of whom are forced to stay at home, uneducated and unmotivated, waiting for better times to arrive or to continue their political and economic engagement elsewhere.

The readiness with which youth linked the crumbling economic realities and increasing and conspicuous corruption to their experience

неедуцирани и немотивирани, чекајќи да дојдат подобри времиња или да продолжат на друго место со своето економско и политичко ангажирање.

Подговеноста со која младите ја поврзуваат суровата економска реалност на растечката и очигледна корупција со нивното чувство на неправда, депресија и злоупотребеност, најпрвин ме обзема. Длабочината на некохерентност, измачување, несигурност и грижа содржана во овие страници ја отсликува безнадежноста и невозможноста, егзистенцијална криза на повидок, каде длабоко родово поделените и влијателни физички состојби (и нивните отелотворени злоупотреби) стануваат „одреден вид на граница“ (Kurtović n.d.: 3). Истовремено, овие сиви перспективи создале еден поинаков вид на геонтолошка, социјална и политичка младешка субјективност и не/акција – повлекување од состојбите.

Социјалниот живот во исчекување

Со цел подобро да се разбере што значи „да се остане дома“, еден сончев и невообичаено топол ден доцна во октомври 2006, тргнав во посета на селото Клесовача¹⁹ во кое живееја многу млади момчиња и девојчиња од моето одделение. Селото го биеше лош глас онаму

of injustice, depression and lack of opportunity, overwhelmed me at first. The depth of anguish, uncertainty and anxiety that these pages displayed painted the picture of hopelessness and impossibility, approximating existential crisis, where deeply gendered and profoundly affective bodily states (and their embodied abuses) became „a certain kind of limit“ (Kurtović n.d.: 3). At the same time, these bleak prospects were productive of a different kind of ontological, social and political youth-subjectivity and (in) action—the withdrawal from the state.

The Social Life of Waiting

In order to better understand what „staying at home“ entails, on a sunny and unusually warm day in late October 2006, I set off to visit the village Klesovača¹⁹ in which many young men and women in my classes lived. The village had a bad reputation in the area I came from, since it was

од каде доаѓав, бидејќи често го опишуваа како гнездо на српските екстремисти или *Четници* кои, заедно со војската на РС и останатите паравоени сили го опколија и бомбардираа мојот град²⁰ повеќе од три години во текот на војната. Сите жители на овој град станаа бегалци кога, на крајот на војната, на 14 септември 1995, Петтиот Корпус на Босанската Армија влезе во селото, „го ослободи“ и го запали до темели. По повеќе години бегалски живот во Република Српска, српското население започна да се враќа во доцните 1990-ти.

Бев нестрплива да одам во селото, иако чувствував нервоза. Не се плашев за својата безбедност, туку од реакциите, очекувајќи дека ќе се покрене темата на скорешната војна и потоа јас ќе чувствував обврска да ги изразам своите нерешени чувства за тоа „кој кому што направил“ во текот на војната. Додека јас и Раде, српски познаник кој познаваше многу од селаните, тивко возевме накај селото, решив да не се борам со нервозата, бидејќи се плашев дека, доколку осознаев што чувствувам, ќе требаше да барам од Раде да заврти со автомобилот и да се вратиме назад.

Во селото пристигнавме околу 11:30 во петок, кога една гупа деца се враќаше од неодамна реновираното основно училиште. Излегувавме заедно со нив од училишниот двор додека тие ни објаснуваа зо-

often described as a nest for the Serb extremists or *Četnici* who, together with the Army of the RS and other paramilitary forces surrounded and bombed my town²⁰ for over three years during the war. All the people in this village became refugees at the end of the war when on September 14th, 1995, the Fifth Corp of the Bosnian Army walked through the village, „liberated it,“ and burned it to ashes. After several years of refugee life in the RS, the Serb population started to return in the late 1990s.

I was eager to go to the village, even though I was feeling anxious. I did not fear for my safety, but for my reactions, expecting that the issue of the recent war would come up and that I would feel obliged to express my unresolved feelings about „who did what to whom“ during the war. As Rade, a Serb acquaintance who knew many of the villagers, and I were quietly driving to the village, I decided not to deal with this anxiety, as I was worried that if I openly admitted how I felt, I would have had to ask Rade to turn around.

We arrived in the village around 11:30 a.m. on a Friday, as a group of kids was coming out of the newly renovated elementary school. We walked out of the school yard with them as they explained why they hesitated to leave – because they had to walk to this school six kilo-

што не им се оди – бидејќи мораат сега да пешачат шест километри назад до своите домови во селата, и така секој ден во два правци. Затоа го одолговлекуваа тргнувањето, надевајќи се дека ќе се појави некој автомобил кој би ги повезол барем дел од патот.

Училиштето и црквата која беше во близина беа единствените две јавни згради кои беа целосно реконструирани; додека една текстилна фабрика, културен центар и некои згради кои не можев да ги идентификувам стоеја разрушени и запалени како авети, со пиреј кој излегуваше од она што порано биле прозорци. Овие сцени постојано ги потсетуваа селаните за воените виори и рушења и за нивните лични страдања. Поголемиот дел од приватните куќи беа обновени, често и со помош од странски донации. Имаше мала продавница и две кафулиња/барови каде имаше малку раздвиженост.

Откога пристигнав во селото, се сретнав со наставниците од училиштето, каде заедно јадевме некои извонредно мрсни но превкусни крофни со сирење. Хигиеничарката во училиштето која ги имаше направено тие крофни се понуди да ме прашета низ селото и притоа ме канеше да влегувам во кафулињата во кои имаше само средовечни и постари мажи, по малкумина во секој локал, како пијат пиво и домашна ракија, често двете заедно.²¹ Селаните

meters each way from their homes in another village. So they were prolonging their departure, hoping that some car would emerge that could take them part of the way.

The school and the nearby church were the only two public buildings that were fully reconstructed; the textile factory, the cultural center and some building I was not able to identify stood there, ghostly and burned down, with wild grass coming through the former windows. These scenes reminded the villagers on a daily basis of the war destruction and their personal suffering. Private homes were mostly reconstructed, often with the help of foreign donations. There was one small grocery shop and two coffee shops/bars where limited activity took place.

Upon my arrival in the village I met with the teachers at the school, where we shared some greasy and tasty doughnuts topped with homemade cottage cheese. The cleaning lady at the school who made the doughnuts offered to take me for a walk through the village and she encouraged me to enter coffee shops/bars in which I only saw middle-aged and old men, a handful in each place, drinking beer and local brandy, often simultaneously.²¹ The villagers we met were surprised by my presence, my „city“ looks, and my digital camera. They reluctantly

со кои се сретнав беа изненадени од моето присуство, мојот „градски“ изглед и мојот дигитален фотоапарат. Тие со задоволство позираа за мене, понекогаш и барајќи пари за пиво за возврат на позирањето, правејќи шеги како на пример: „Сликава да не е за Хаг?²² Ме бараат таму! (смеа)“. Јас горко се смешкав, иако посакував да побегнам.

Други, пак, сакаа да знаат која сум, но пред да одговорам, хигиеничарката наместо мене одговараше „Таа е нашата *Американка*“ наместо да го разоткрие моето бошњачко име. Иако посакував да го изговорам моето име, еден глас во мене ми велеше „Таа нека го реши ова, нема разбирање со пијани мажи.“ Јас ја голтав мојата фрустрација и ја следев жената низ останатиот дел од селото.

posed for me, sometimes asking for some beer money in return for pictures, and making jokes such as: „Is this picture for the Hague?²² They are looking for me over there! (laughter).“ I unenthusiastically laughed as well, even though I felt like running away.

Others wanted to know who I was, and before I could answer, the cleaning lady would jump in and say „she is our *Amerikanka* (female for American)“ instead of disclosing my Bosniak name. Even though I felt like uttering my name, I heard a voice in my head say „Let her handle this, you cannot argue with drunken men.“ After this encounter, I obediently followed the lady through the rest of the village.

Мажи пијат во Клесовача, есен 2006. Сликано од авторот

+++Англиски

Освен средовечните мажи кои се жалеа поради немањето работа или какви било други случувања во селото, видов тројца млади мажи како седат на клупа во центарот на селото, свртени наспроти остатоците од домот на културата, близу автобуската станица. Изгледаа немирно и ми кажаа дека седеле таму повеќе од два часа пред да им пристапам. На шега ги прашав дали некогаш се помрднуваат од тоа место, и тогаш еден од нив во полу-шега ми одговори: „само кога пајажината ќе натежне премногу.“ Овој коментар сите не насмеа, не допре очигледно и моќно, бидејќи „смеата ги ослободува силите вон допирот на разумот“ (Lafvebre 1995:246). Нашето „заедничко смеење“ беше симбол на солидарноста и фрустрациите кои произлегуваат од споделената состојба – нивната „избрана“ неподвижност и трагикомичната поставеност на нештата во која се случува чекањето под пајажината. Јас го нарекувам *социјален живот во исчекување* овој повеќеслоен, споделен, информиран и отелотворен процес на полунамерно одложување на работите во споделената сегашност. Откога поминав малку време со ова мала група, оптоварена од тегобноста која социјалниот живот во исчекување ја проектира во тој миг, заминав и ги оставив младите момчиња во нивната неспособност да се ангажираат и неволност дополнително да истражуваат.

In addition to the middle aged men who complained about the lack of jobs or any happenings, I saw three young men sitting on a bench in the center of the village, facing the ruins of the cultural center near the bus station. They looked restless and they told me that they had sat there for more than two hours when I approached them. Jokingly, I asked them if they ever moved from there, and one of them replied, half-jokingly: „only when the spider web becomes too heavy.“ This comment made us all laugh palpably and powerfully – our „laughing together“ was symbolic of solidarity and frustration stemming from their shared predicament –their „chosen“ immobility and its tragi-comic setting in which the social life of waiting on the spider web unfolded. After spending some time with this small group, overwhelmed by the heaviness that the social life of waiting projected into that moment, I left the young men, unable to further engage, unwilling to additionally probe.

This encounter ended our tour of the village after which the cleaning lady took me to her home where we found her husband working on a piece of wood and her son, a young man of 20, smoking, half-laying and half-sitting on the sofa covered with a decorative blanket in the living room.

Социјален живот во исчекување. (Сликано од авторот)

Social life of waiting. (Photo by the author)

Со оваа средба заврши нашата обиколка на селото а потоа хигиеничарката ме однесе во нејзиниот дом каде го затекнавме сопругот како обработува едно парче дрво и синот, младо момче на околу 20 години, залегнат на каучот пресвлечен со шарено ќебе во дневната соба, како пуши.

Јас го прашав што ќе прави до крајот на денот, а тој со насмевка

I asked him what he was going to do for the rest of the day, and he responded with a smile: E, ovako or „just the same“. He also explained that he has been waiting, on this sofa, for several months now, for his cousin to send him papire za Njemačku (documents to enter Germany on a work visa) that would enable him to leave his village forever and get a job as a truck driver in Germany.

Сопругот и синот. (Сликано од авторот)

Social life of waiting. (Photo by the author)

одговори: „Еве исто ова.“ Тој дообјасни дека веќе неколку месеци чека, на истиот кауч, некој братучед да му испрати документи за Германија (потребни за влез во Германија со работна виза) по што засекогаш ќе замине од селото и ќе работи како возач на камиони во Германија.

Сите овие искуства со невработеноста, и длабокото чувство на разочараност во состојбата „сега и овде“ кои ги споделија младите момчиња со нас, наведуваат на низа димензии: родова, класна и географска, на овој социјален живот на исчекување. Телата на младите се чинеа втренчени, скоро парализирани, потпрени така на скршената клупа/пресвлечениот кауч, кое сугерира на родовите начини на кои се искусува невработеноста како неподвижност и повлекување во секојдневниот живот. Истовремено нивните сјајни очи и погледите насочени кон автобуската постојка /Германија и нивната спремност да коментираат и дури да се шегуваат за сопствената состојба го откриваат тој социјален живот на надеж дека постои подобар живот некаде на друго место. Овие пошироки хоризонти на разочараност и надеж/исчекување ја прават уште пореална и потешка за справување оваа стапачност на младите.

На заминување од селото сфатив дека немањето што да се прави е сеприсутна појава во селото. Освен вработените во училиштето, де-

These multiple experiences of unemployment and the deep sense of disappointment in „here and now“ that the young men displayed, point at multiple dimensions – such as gender, class and geography – of the social life of waiting. The young men’s bodies looked suspended, almost paralyzed, as they leaned against the broken bench and blanket-covered sofa, suggesting gendered ways in which unemployment as immobility and withdrawal is experienced in everyday life. At the same time, their shiny eyes, their gaze towards the bus stop/Germany and their readiness to comment on and even laugh about their own predicament reveal the social life of hope that there is a bolji život (better life), elsewhere. These broader and converging horizons of disappointment and hope/expectation made the young men’s current immobility much more complex and tangible than what the media and policy reports revealed, and thus heavier to bear.

As I was leaving the village I realized that the lack of things to do was ubiquitous in this village. Besides the people at the school, a dozen women working in the fields and in their homes, a group of men drinking, the postman delivering mail, and three men repairing a house, I did not see any people doing anything but sitting/leaning back, waiting, while letting the spider do the

сетината жени вработени во полињата и домовите, неколкуте групи мажи кои пијат, поштарот кој носи пошта и тројца мажи кои поправаа куќа, не видов никој друг како работи, туку само да седи/лежи, чека, „оставајќи му на пајакот да ја заврши работата.“ Откога ја завршив посетата ми станаа појасни пишаните одговори од учениците од селото, и јас ги замислив како се обидуваат да учат и да се надеваат на подобра, идинина поврзана со работа во нивната средина, каде стимулацијата им доаѓа од мажи кои пијат, исцрпени мајки и татковци кои работат сезонски, најчесто недозволен работи, за да преживеат.

Заклучок

Искуствата на младите со невработеноста, во комбинација со социјалниот живот во исчекување и дислоцирани надежи за иднина ја мотивираат младината да ја опишува демократизацијата и транзицијата кон капитализмот како корумпирана, неправедна и осиромашувачка. Под овие конкретни околности многу млади се јавуваат како немотивирани и раселени граѓани, подложни на сива економија, за кои единствените два начини за излез од парадоксот кој им го формира патот кон созревањето е иселувањето од земјата или влегување во корупција. Нивните искуства на „ту-

job. After the visit, the written answers of the students from this village made more sense, and I imagined them trying to study and hope for a better, employable future in the environment in which the stimulants come from the drinking men and seasonal, mostly illicit employment of the fathers.

Conclusion

Youth's experiences of unemployment, when combined with the social life of waiting and dislocated hopes for the future, motivate youth to describe democratization and transition to capitalism as corrupt, impoverishing and unjust. Under these peculiar circumstances, many youth emerge as unmotivated and displaced citizens, subjects to shadow economies, who see either leaving the country or embracing corruption as the only two ways out of the paradoxes that shape their road to adulthood. Their experience of the „here and now“ midway-to-democracy felt essentially stale, im-

ка и сега“ демократијата на полови-на пат се чинат неморални, бајати, неподвжини. Овие чувства предизвикуваат ужасен цинизам кај обичните Босанци во однос на иднината на една држава која е етнички поделена, во економски пад и морална корупција. Еден од производите на овој социјален вртлог е ставот на повлекување на младите кои се чувствуваат одделени од каков било политички јавен живот.

Врз основа на овие увиди, некој лесно може да заклучи дека скорешните етнички насилства на крајот од студената војна „го уништија светот“ (Scary 1985) на младите преку создавање на политичка покорност и инерција, и преку создавање хиерархии на доминација и понизност базирана врз корупција, невработеност и несигурност. Сепак, јас не гледам на повлекувањето на младите од корумпираната, меѓународно контролирана и етно-национално замислена држава чисто како на израз на апатија и летаргија. Наместо тоа, јас ги гледам како активни субјекти кои се обидуваат да ги маневрираат нивното место и улога преку политичко-економската „хибернација“ во овој контекст кој постојано се менува, е морално-збунувачки и со националистички предиспозиции, создаден од скорешната војна, крајот на социјализмот и меѓународната интервенција која сè уште трае.

movable, and immoral. These feelings strike tremendous cynicism among ordinary Bosnians about the future of the state that is ethnically segregated, economically declining, and morally corrupt. The product of this social helix is, among other things, a stance of withdrawal among the youth who feel detached from any political public.

Based on these insights, one might be tempted to suggest that youth in Bosnia-Herzegovina suffer from extreme political passivity and inertia. The statistical reports by the leading international organizations and numerous articles written by multiple media outlets reflect this bleak attitude. A careful ethnographic study of youth's experiences of unemployment, however, suggests that young people's withdrawal from the corrupt, internationally-supervised and ethnonationally conceptualized state is not a straight forward mark of apathy and lethargy. Instead, these youth are active agents trying to maneuver – through political and economic „hibernation“ and temporal and geographic imagination – their space and their role in the constantly shifting, morally confusing, and nationalism-prone context created by the recent war, end of socialism and ongoing international intervention.

Литература

Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press.

Bougarel, Xavier. 1996. „Bosnia and Herzegovina: State and Communitarianism“ in *Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth*, eds. Dyker, D.A. and Vejvoda, I., pp. 87-113.

Bringa, Tone. 2003. „The peaceful death of Tito and the violent end of Yugoslavia,“ in *The Death of the Father: An Anthropology in the End of Political Authority*, ed. J. Borneman. New York: Berghahn Books, pp. 63-103.

Burawoy, Michael and Katherine Verdery (Eds.). 1999. *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World*. Lanham, Boulder, New York and Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Campbell, David. 1998. *National Deconstruction: Violence, Identity, and Justice in Bosnia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Chandler, David. 1999. *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London: Pluto Press.

Ekiert, Grzegorz, Kubik Jan and Milada Anna Vachudova. 2007. „Democracy in the Post-Communist World: An Unending Quest?“ *East European Politics and Societies* 21(1): 1- 24.

Fox, Jon E. 2004. „Missing the Mark: Nationalist Politics and Student Apathy.“ *East European Cultures and Societies* 18(3): 363-391.

Freedman, Sara. et al. 2004. „Public Education and Social Reconstruction in Bosnia and Herzegovina and Croatia.“ In E. Stover and H. M. Weinstein (Eds.), *My Neighbor, My Enemy: Justice and Community in the Aftermath of Mass Atrocity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gilbert, Andrew. 2006. „The past in parenthesis. (Non)post-socialism in post-war Bosnia-Herzegovina“ *Anthropology Today* 22 (4): 14-18

Gligorov, Vladimir. 2000. „The Role of the State in the Balkans“ in *Balkan Reconstruction: Economic Aspects*. UNDP and The Ministry of Foreign Affairs of Romania. Sinaia, Romania: UNDP for Europe and CIS. Rural Poverty Portal.

Greenberg, Jessica. 2011. „On the Road to Normal: Negotiating Agency and State Sovereignty in Postsocialist Serbia.“ *American Anthropologist* (113)1: 88-100.

Greenberg, Jessica. 2010. „There’s nothing anyone can do about it“: Participation, Apathy and „Successful“ Democratic Transition in Postsocialist Serbia. *Slavic Review* (69)1: 41-64.

Hayden, Robert. M. 2002. „Intolerant Sovereignties and ‘Multi-Multi’ Protectorates: Competition over religious Sites and (In) Tolerance in the Balkans.“ In C.M. Hann (Ed.)

Postsocialism: Ideals, Ideologies and Practices in Euroasia. London and New York: Routledge.

Howard, Marc Morje. 2003. *The Weakness of Postcommunist Civil Society*. New York: Cambridge Univeristy Press.

Indexmundi: http://www.indexmundi.com/bosnia_and_herzegovina/youth_ages_15-24_unemployment.html (пристапено на 25 март 2013)

Jansen, Stef. 2005. „National numbers in context: maps and stats in representations of the post-Yugoslav wars.“ *Identities: global studies in culture and power* 12(1):45-68.

Jašarević, Larisa. n.d. *Intimate Debt: Health and Wealth on the Bosnian Market*. Необјавен ракопис.

Jukić, Elvira. 2012. „Report Highlights Young Bosnians' Political Apathy“

Balkan Insight. March 12. <http://www.balkaninsight.com/en/article/young-bosnians-mistrust-politics-but-lack-initiative> (пристапено на 20 март 2013)

Kasapović, Mirjana. 2005. „Bosnia and Herzegovina: Consociational or Liberal Democracy?“ *Politička Misao* 42(5): 3-30.

Kurtović, Larisa. n.d. „Limits of In/Action: Everyday Politics of Dis/Engagement in Postwar Босна - Херцеговина.“ Необјавен труд.

Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space* (1st edition 1974). Oxford: Basil Blackwell.

Malcolm, Noel. 1996. *Bosnia: A Short History*. New York: New York University Press.

Meriam Webster on line. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/ethnic%20cleansing> (пристапено на 19 март 2013)

Mishler, William and Richard Rose. 1997. „Trust, Distrust and Skepticism: Popular Evaluations of Civil and Political Institutions in Post-Communist Societies,“ *Journal of Politics*, 59(2): 418-51.

NBCNEWS.com. 2009. „Bosnia's jobless rate at 43 percent and rising: Global recession could drag the European nation's economy“ down further <http://www.nbcnews.com/id/29932998/#.UUX53FfAbl0> (пристапено на 17 март 2003)

Palmberger, Monika. 2008. „Nostalgia Matters: Nostalgia for Yugoslavia as Potential Vision for a Better Future“ *Sociologija* 4: 355-370.

Petrović, Tanja. 2007. „The Territory of the Former Yugoslavia in the Mental Maps of Former Yugoslavs: Nostalgia for Space.“ *Sprawy Narodowościowe, Seria Nova, Zeszyt* 31,

Petrović, Tanja. 2009. „When We Were Europe': Socialist Workers in Serbia and Their Nostalgic Narratives. The Case of the Cable Factory Workers in Jagodina (Serbia)“ in *Remembering Communism: Genres of Representation*, Maria Todorova (ed.), New York: Social Science Research Council.

UNDP 2012. <http://www.undp.ba/index.aspx?PID=3&RID=55>

http://www.ruralpovertyportal.org/country/voice/tags/bosnia_and_herzegovina/radic (пристапено на 17 март 2013)

Velikonja, Mitja. 2009. „Lost in Transition: Nostalgia for Socialism in Post-socialist Countries“ *East European Politics & Societies* 23: 535-551.

Verdery, Katherine. 1994. „Ethnicity, Nationalism, and State-Making. Ethnic Groups and Boundaries: Past and Future.“ Pp. 33-58 in *The Anthropology of Ethnicity: Beyond Ethnic Groups and Boundaries*, eds. H. Vermeulen, and C. Govers. Amsterdam: Het Spinhuis.

Volčič, Zala. 2007. „Yugo-Nostalgia: Cultural Memory and Media in the Former Yugoslavia.“ *Critical Studies in Media Communication* 24(1): 21-38

Woodward, Susan. 1995. *The Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. Washington D.C.: Brookings Institution.

World Bank. 2013. „World Bank Works to Improve Youth Employment in Bosnia and Herzegovina.“

<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/02/14/improvingopportunities-young-people-Босна-Херцеговина> (пристапено на 17 март 2013).

References

Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press.

Bećirbašić, B. 2006. Mladi i izbori: Grupa aktivista okupljena oko Inicijative mladih za izbore 2006. poručuje: „Izađi i glasaj“ [Youth and Elections: Group of Activists Gathered through the Youth Election Initiative Proclaim: „Go out and vote“]. DANI 483. http://www.bhdani.com/default.asp?broj_id=483 (Web Access February 22, 2009).

Borneman, John. 1992. *Belonging in the Two Berlins: Kin, State, Nation*. Cambridge University Press.

Bougarel, Xavier. 1996. „Bosnia and Herzegovina: State and Communitarianism“ in *Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth*, eds. Dyker, D.A. and Vojvoda, I., pp. 87-113.

Bringa, Tone. 2003. „The peaceful death of Tito and the violent end of Yugoslavia,“ in *The Death of the Father: An Anthropology in the End of Political Authority*, ed. J. Borneman. New York: Berghahn Books, pp. 63-103.

Burawoy, Michael and Katherine Verdery (Eds.). 1999. *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World*. Lanham, Boulder, New York and Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Campbell, David. 1998. *National Deconstruction: Violence, Identity, and Justice in Bosnia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Chandler, David. 1999. *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London: Pluto Press.

Dunn, Elizabeth. (2004). *Privatizing Poland: Baby Food, Big Business, and the Remaking of Labor*. Ithaca: Cornell University Press.

Ekiert, Grzegorz, Kubik Jan and Milada Anna Vachudova. 2007. „Democracy in the Post-Communist World: An Unending Quest?“ *East European Politics and Societies* 21(1): 1-24.

Fox, Jon E. 2004. „Missing the Mark: Nationalist Politics and Student Apathy.“ *East European Cultures and Societies* 18(3): 363-391.

Freedman, Sara. et al. 2004. „Public Education and Social Reconstruction in Bosnia and Herzegovina and Croatia,“ in *My Neighbor, My Enemy: Justice and Community in the Aftermath of Mass Atrocity*, eds. E. Stover and H. M. Weinstein. Cambridge: Cambridge University Press.

Gilbert, Andrew. 2006. „The past in parenthesis. (Non)post-socialism in post-war Bosnia-Herzegovina“ *Anthropology Today* 22(4): 14-18

Gligorov, Vladimir. 2000. „The Role of the State in the Balkans“ in *Balkan Reconstruction: Economic Aspects*. UNDP and The Ministry of Foreign Affairs of Romania. Sinaia, Romania: UNDP for Europe and CIS. Rural Poverty Portal.

Greenberg, Jessica. 2011. „On the Road to Normal: Negotiating Agency and State Sovereignty in Postsocialist Serbia.“ *American Anthropologist* (113)1: 88-100.

Greenberg, Jessica. 2010. „There’s nothing anyone can do about it“: Participation, Apathy and „Successful“ Democratic Transition in Postsocialist Serbia.“ *Slavic Review* (69)1: 41-64.

Hayden, Robert. M. 2002. „Intolerant Sovereignties and ‘Multi-Multi’ Protectorates: Competition over religious Sites and (In)Tolerance in the Balkans,“ in *Postsocialism: Ideals, Ideologies and Practices in Euroasia*, ed. C.M. Hann London and New York: Routledge.

Howard, Marc Morje. 2003. *The Weakness of Postcommunist Civil Society*. New York: Cambridge Univeristy Press.

Hromadžić, Azra. 2013. „Discourses of Trans-ethnic Narod in Postwar Mostar, Bosnia and Herzegovina.“ *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* 41(2): 259-275.

Indexmundi. 2011.

http://www.indexmundi.com/bosnia_and_herzegovina/youth_ages_15-24_unemployment.html (Web Access March 25, 2013).

Jansen, Stef. 2005. „National numbers in context: maps and stats in representations of the post-Yugoslav wars.“ *Identities: global studies in culture and power* 12(1):45-68.

Jašarević, Larisa. n.d. *Intimate Debt: Health and Wealth on the Bosnian Market*. Unpublished Book Manuscript.

Jukić, Elvira. 2012. „Report Highlights Young Bosnians' Political Apathy“

Balkan Insight. March 12. <http://www.balkaninsight.com/en/article/young-bosnians-mistrust-politics-but-lack-initiative> (Web Access March 20, 2013)

Kasapović, Mirjana. 2005. „Bosnia and Herzegovina: Consociational or Liberal Democracy?“ *Politička Misao* 42(5): 3-30.

Kurtović, Larisa. n.d. „Limits of In/Action: Everyday Politics of Dis/Engagement in Postwar Bosnia-Herzegovina.“ Unpublished paper.

Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space* (1st edition 1974). Oxford: Basil Blackwell.

Malcolm, Noel. 1996. *Bosnia: A Short History*. New York: New York University Press.

Meriam Webster on line. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/ethnic%20cleansing> (Web Access March 19, 2013)

Mishler, William and Richard Rose. 1997. „Trust, Distrust and Skepticism: Popular Evaluations of Civil and Political Institutions in Post-Communist Societies,“ *Journal of Politics*, 59(2): 418-51.

NBCNEWS.com. 2009. „Bosnia’s jobless rate at 43 percent and rising: Global recession could drag the European nation’s economy down further“ <http://www.nbcnews.com/id/29932998/#.UUX53FfAbI0> (Web Access March 17, 2003).

OIA (Omladinska Informativna Agencija [Youth Information Agency]. 2005.

Independent Evaluation of Youth National Policy in Bosnia and Herzegovina. from <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpaysubmissions/bosnia.pdf> (Web Access August 6, 2006)

Palmberger, Monika. 2008. „Nostalgia Matters: Nostalgia for Yugoslavia as Potential Vision for a Better Future“ *Sociologija* 4: 355-370.

Petrović, Tanja. 2007. „The Territory of the Former Yugoslavia in ‘the Mental Maps’ of Former Yugoslavs: Nostalgia for Space.“ *Sprawy Narodowościowe, Seria Nova*, pp. 263-273.

Petrović, Tanja. 2009. „‘When We Were Europe’: Socialist Workers in Serbia and Their Nostalgic Narratives. The Case of the Cable Factory Workers in Jagodina (Serbia)“ in *Remembering Communism: Genres of Representation*, ed. Maria Todorova, New York: Social Science Research Council.

The Christian Science Monitor. 2002. „Young, Bosnian, and searching for a future.“ <http://www.csmonitor.com/2002/0724/p12s01-woeu.html/%28page%29/2> (Web Access January 5, 2014).

UNDP. (United Nations Development Program). 2000. Human Development Report on Youth. Sarajevo: UNDP.

UNDP. 2003. Youth in Bosnia and Herzegovina: are you part of the problem or part of the solution. Sarajevo: UNDP.

UNDP 2012. Young and Unemployed in Bosnia and Herzegovina.

<http://www.undp.ba/index.aspx?PID=3&RID=55> (Web Access March 17, 2013).

Velikonja, Mitja. 2009. „Lost in Transition: Nostalgia for Socialism in Post-socialist Countries East European Politics & Societies 23: 535-551.

Verdery, Katherine. 1994. „Ethnicity, Nationalism, and State-Making. Ethnic Groups and Boundaries: Past and Future.” Pp. 33-58 in *The Anthropology of Ethnicity: Beyond Ethnic Groups and Boundaries*, eds. H. Vermeulen, and C. Govers. Amsterdam: Het Spinhuis.

Volčič, Zala. 2007. „Yugo-Nostalgia: Cultural Memory and Media in the Former Yugoslavia.“ *Critical Studies in Media Communication* 24(1): 21-38

Woodward, Susan. 1995. *The Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. Washington D.C.: Brookings Institution.

World Bank. 2013. „World Bank Works to Improve Youth Employment in Bosnia and Herzegovina.“ <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/02/14/improvingopportunities-young-people-Bosnia-Herzegovina> (Web Access March 17, 2013).

ФУСНОТИ:

- ¹ Службеното име на државата е Босна и Херцеговина. Во овој текст примарно ја користам широко употребуваната референца „Босна - Херцеговина“ или, онаму каде стилистички е посоодветно, ја користам пократката верзија „Босна“.
- ² „Меѓународниот фактор“ (види Coles 2007) во Босна - Херцеговина различно ја дефинира младината. Некои велат дека лицата на возраст помеѓу 15-24 се дефинираат како млади луѓе (IndexMundi), а други, пак, ја дефинираат младината како лица на возраст помеѓу 18 и 32 (интервју со претставник на ОБСЕ, Mostar 2006). Оваа крута поделба на младите базирана само на возраст се противи на локалните поиманија за младите, според кои едно лице е „младо“ (момче, девојче) додека не се омажи. Како резултат на ова, дури и ако мажот има над 40 години, тој сеуште е момче, под услов да е сè уште неомженет, во кој случај продолжува да живее со родителите.
- ³ На конгресот на Муслиманските интелектуалци во 1993 беше решено терминот Бошњак официјално да го замени терминот босански Муслиман како етно-национална одредница.
- ⁴ 10-те кантони во ФБиХ потпаѓат во 3 групи: 5 во кои Бошњаците се мнозинско население, 3 се мнозинско хрватски кантони, а 2 се мешани „кантони“.
- ⁵ Овој термин, за прв пат користен во контекст на војната во Босна, се воведува во дипломатскиот и политичкиот речник и оттогаш се користи за да се опишат слични процеси и на други места. Поконкретно, етничкото чистење се однесува на прогонот преку затворање, бркање од домовите или убивање на малцинствата од страна на мнозинството со цел да се постигне етничка хомогеност во една територија контролирана од мнозинството (Merriam-Webster интернет речник).
- ⁶ Тука се надоврзувам на поимот на Sally Engle Merry (2001) на просторна поделеност и управување кое таа го сфаќа како родово определен механизам на просторна сегрегација, дисциплина и казнување кое се среќава во постмодерните градови.
- ⁷ Оваа проценка не ги вклучува дискурсите на носталгија која често ги истакнува, на повеќеслојни и комплексни начини, предностите на (замисленото?) социјалистичко минато во однос на сегашните услови (види, меѓу другите, Palmberger 2008; Petrović 2007, 2009; Velikonja 2007, 2008; Volčić 2007).
- ⁸ Обрасците на појавување на она што стана познато како „етничко чистење“ беше слично во целата земја. Главната разлика беше тоа што во регионите поблизу до Хрватска, бегалците прво биле испраќани во бегалски кампови во Хрватска, а потоа сместувани во други земји кои биле согласни да ги прифатат бегалците или на временна основа (пр. Германија) или на постојана основа (т.е. САД, Канада и Шведска). Најголемото мнозинство од босанските бегалци беа Бошњаците.
- ⁹ УСАИД е еден од најголемите донатори во Босна - Херцеговина. Помеѓу 1996 и 2000, организацијата донирала 890 милиони УСД во помош, посебно за обновување на инфраструктурата уништена од војната, и за помош на програми со кои би се олеснило враќањето на бегалците. Помеѓу 2000 и 2005, УСАИД донирала дополнителни 200 милиони УСД за поддршка на враќањето на малцинствата, за помош на економското реструктурирање и за помош при градење на демократските институции. <http://www.usaid.ba/Strategy%20for%20web%202005.pdf>
- ¹⁰ Класична настава е средно училиште кое става акцент на класичното образование, обично со предмети како старогрчки или латински јазик.
- ¹¹ Многу од литературата за пост-социјалистичката политичка култура некритички ја акцентира апатијата на граѓаните (види, меѓу другите, Ekiert, Kubik и Vachudova 2007; Howard 2003; Mishler и Rose 1997)
- ¹² Извештајот исто така ги наведува главните причини зошто младината сака да замине од земјата: „1) не-ефикасен образовен систем, 2) невработеност, 3) немање перспектива и 4) нестабилна политичка ситуација“ (ОИА 2005:2). Истата студија укажува на исклучително високата стапка на невработеност кај младите, помеѓу 45% и 65% (ОИА 2005:2).

¹³ Лична комуникација со Paddy Ashdown. Сараево, јули 2002 год.

¹⁴ Овие приказни за неактивност на младите и желбата да се застане под какви било околности доаѓаат наспроти ретките приказни за младински активизам. На пример, до 2006 год, 15 невладини младински агенции активни во 75 локалитети на Босна - Херцеговина основаа мрежа под слоганот „Пет до дванаесет – крајно време да ја преземете иднината во сопствени раце“ (Bećirbašić 2006b:32). Низа младински организации користеа мирољубиви стратегии, како што се популарните младински здруженија „Доста е,“ потоа „Младинско движење“ или програмата „Размрдај ја земјата“ организирана од Младинската Информативна Агенција (Bećirbašić 2006b:32). Други групи, пак, многу посилено навлегоа во јавниот простор. Еден пример за ова е таканаречената „Шарена револуција“ од септември 2006, кога една мала група претежно машки членови на младинската организација „Туго Комплето“ од малиот град Какањ близу Сараево пристигна пред зградата на Претседателството во Сараево и започна да фрла боја на зградата, нарушувајќи го имотот боејќи го со разни бои. „Шаренилото“ во „Шарената револуција“ е симболично, како што објаснува еден од лидерите: „Сметаме дека не смееме да дозволиме револуциите на Франција или Унгарија да се случат во Босна - Херцеговина, барем не на почетокот, бидејќи нашата социјална состојба е таква што чуѓето нема да можат да се справат со таквата состојба и би било преопасно. Токму затоа сакаме понежен облик на револуција: Шарената револуција е симболична на многу начини, од самата боја преку мулти-култи“ (Bećirbašić 2006). [Мулти-култи, или понекогаш изговорено како мулти-мулти, се однесува на „инсистирањето на меѓународната заедница на мултиетничка, мултирегиозна, мултијазична и толеранција на мулти-сексуалниот идентитет“ (Hayden 2002:169)]. Преку својот „мек“ револуционерен начин, младите побараа бојкотирање на изборите, и инцидентот ескалираше кога политичките службеници задолжени за обезбедување на зградата ги сопреа и ги притворија неколку часа. Иако само петмина од ова младинска група зедоа учество во „револуцијата,“ оваа акција ја потресе јавноста и привлече значително медиумско внимание. Сликите на „шарената“ зграда на Претседателството во Сараево со недели кружеше по сите главни ТВ станици и весници. Летаргичната младина, сите мажи, конечно кренаа „глас“ против незадоволството со политиката во земјата. „Шарената револуција“ го нотираше бесот на младите, нивната подготвеност да реагираат и, макар привремено, го предизвика популарното сфаќање за апатична и летаргична босанска младина. (За интересна анализа на еден друг, пошироко распространет граѓански протест кој изникна како одговор на трагичната смрт на Денис Мрњевац, 16-годишен ученик кој беше прободен и претепан до смрт во трамвај во Сараево на 5 февруари 2008, види Kurtović, н.д.)

¹⁵ Многу ученици споменаа дека природната недопрена убавина на Босна и чистата вода се некои од работите кои ги сакаат во врска со нивната земја. Тие исто така потенцираа дека Босна - Херцеговина има сè што е потребно за убав живот, вклучително добар и гостопримлив народ, но овие потенцијали се уништени поради лошо водената корумпирана и алчна локална и меѓународна политика и економија.

¹⁶ Сите имиња на соговорниците се променети со цел заштита на нивната приватност.

¹⁷ Продажба на дрва за огрев е добар бизнис, бидејќи многу од жителите на Босна користат печки на дрва за загревање во зима, дури и во големите градови. Главната причина за ова е нефункционирачкиот систем на централно затоплување уништен уште во војната во многу градови, кој сè уште чека на поправка. Поради големата побарувачка се сечат дрва од регионот на Бјело Брдо, кои понатаму се пренесуваат, често нелегално, и пошироко, во места и во ФБиХ и во РС.

¹⁸ Тајкун е неформален опис на лице кое успеало во бизнисот и се стекнало со богатство често на матен, незаконски и брз начин.

¹⁹ Клесовача е псевдоним.

²⁰ Во текот на војната поминав три и пол години живејќи под опсада во Бихаќ.

²¹ Пиењето во друштво и од рано наутро не е невообичаен ритуал помеѓу мажите во многу од босанските рурални места, посебно таму каде луѓето се економски во полоша состојба.

²² Хаг е службеното седиште на Меѓународниот трибунал за воени злосторства во поранешна Југославија каде им беше или сè уште им се суди на многумина обвинети за воени злосторства.

FOOTNOTES:

- ¹ The official name of the country is Bosna i Hercegovina or Bosnia and Herzegovina. In this text I primarily use a widely circulated referent "Bosnia-Herzegovina" or, where stylistically more appropriate, I use the shorter version "Bosnia" instead.
- ² The international staff in Bosnia-Herzegovina vary in their definition of youth while some characterize youth as those of ages 15-24 (IndexMundi) others have a different age span in mind, and they define youth as those individuals from 18 to 32 years of age (Interview with an OSCE officer, Mostar 2006). This age-based, rigid notion of youth goes against local notions of youth, where one is labeled as a "young person" (momak, cura or boy, girl) until he or she gets married. As a result, one is often called momak even if he is in his 40s, under the condition that he is still unmarried, in which case he continues to live with his parents.
- ³ At the congress of Muslim intellectuals in 1993 the terms Bosniak or Bosniac (Bošnjak) officially replaced the term Bosnian Muslim as an ethno-national signifier.
- ⁴ The 10 cantons in FBiH fall into 3 groups: 5 in which Bosniaks are the majority population, 3 Croatian-majority cantons, and 2 "mixed" cantons.
- ⁵ This term, used in the context of Bosnian war for the first time, entered diplomatic and political vocabulary and has since been used to describe similar processes elsewhere. More specifically, ethnic cleansing refers to the persecution through imprisonment, expulsion, or killing of members of an ethnic minority by a majority to achieve ethnic homogeneity in majority-controlled territory (Merriam-Webster on line).
- ⁶ Here I expand on Sally Engle Merry's (2001) notion of spatial governmentality which she understands as gendered mechanisms of spatial segregation, discipline and punishment found in postmodern cities.
- ⁷ This assessment does not include the discourses of nostalgia which often emphasize, in multifaceted and complex ways, advantages of (the imagined?) socialist past over the cover condition (see, among others, Palmberger 2008; Petrović 2007, 2009; Velikonja 2007, 2008; Volčić 2007).
- ⁸ This pattern of ethnic cleansing was similar throughout the country. The main difference was that in the regions closer to Croatia, refugees were first sent to refugee camps in Croatia, and then resettled in other counties willing to accept refugees either on a temporary (i.e., Germany) or permanent basis (i.e., U.S., Canada, and Sweden). The overwhelming majority of Bosnian refugees were Bosniaks.
- ⁹ The USAID has been one of the largest donors in Bosnia-Herzegovina. <http://www.usaid.ba/Strategy%20for%20web%202005.pdf>
- ¹⁰ Grammar school is a high school which puts an emphasis on classical education, traditionally including Greek and/or Latin.
- ¹¹ Much of the literature on postsocialist political culture uncritically highlights citizen apathy (see, among others, Ekiert, Kubik and Vachudova 2007; Howard 2003; Mishler and Rose 1997)
- ¹² The report also lists the main reasons why youth want to leave the country: "1) an inefficient education system, 2) unemployment, 3) lack of perspective and 4) unstable political situation" (OIA 2005:2). The same study pointed at the extremely high unemployment rate among youth, between 45% and 65% (OIA 2005:2).
- ¹³ Personal communication with Paddy Ashdown. Sarajevo, July 2002.
- ¹⁴ These accounts of youth's inactivity and desire to leave under any circumstance are confronted by sporadic accounts of youth activism. For example, by 2006, 15 non-governmental youth agencies active in 75 localities in Bosnia-Herzegovina formed a network with the main slogan "Five Minutes to Twelve – the final time for you to take your future into your hands" (Bećirbašić 2006:32). Numerous youth organizations used peaceful strategies, such as the popular youth associations "Enough," the "Youth Movement," or the program "Shake up the country" organized by the Youth Information Agency (Bećirbašić 2006:32). Other groups, however, stepped

out into public space much more forcefully. One example of this is the so-called "Colorful Revolution." In September of 2006, a small group of primarily male members of the youth organization Tutto Completo from a small town of Kakanj near Sarajevo arrived in front of the Presidency Hall in Sarajevo and threw paint at the building, defacing the property and making it colorful. "Colorful" in "the Colorful Revolution" is symbolic, as one of the leaders explains: "We think that we cannot allow for France or Hungary [their revolutions] to happen in Bosnia-Herzegovina, at least not at the beginning, because our social situation is such that people would not be able to handle it and it would be too dangerous. Precisely for that reason we opted for a gentler type of revolution: the Colorful Revolution is symbolic in many ways, from the paint itself through multi-kulti" (Bećirbašić 2006). [Multi-kulti, or sometimes pronounced multi-multi, stands for "the international community's insistence on multi-ethnic, multi-religious, multi-lingual, multi-sexual-identity tolerance" (Hayden 2002:169)]. In its "soft" revolutionary way, the youth called for boycotting the elections, and the incident escalated when the police in charge of the building's security confronted the youth and detained them for several hours. Even though only five members of this youth group took part in the "revolution," the action shook the public sphere, and it earned a significant amount of media attention. The images of the "colorful" Presidency Hall circulated on the main TV stations and major newspapers for weeks. The lethargic youth, all males, finally "spoke out" about their dissatisfaction with the politics in the country. The "colorful revolution" event indexed the anger of youth, their readiness to act, and it challenged, even if temporarily, the popular understanding of lethargic Bosnian youth. (For an interesting analysis of another, more wide-spread citizen protest event which emerged as a response to the tragic death of Denis Mrnjevac, a 16-year-old student who was beaten and stabbed to death on a tram in Sarajevo on February 5, 2008, see Kurtović n.d.)

¹⁵ Many students mentioned that Bosnia's natural, undisturbed beauty and clean water are some of the aspects that they love about their country. They also stressed that Bosnia-Herzegovina has all that is needed for lijep život (beautiful life) including nice, hospitable narod (people), but that these potentials are ruined by the badly run, corruption and greed driven, local and international politics and economics.

¹⁶ All names of the informants have been changed to protect their privacy.

¹⁷ Selling wood is a good business because many Bosnians population use wood burning stoves for heat in the winter, even in big cities. The main reason for this practice is that non-functional, war-destroyed central heating systems in many towns still await repair. Because of the high demand, wood from the region of Bijelo Brdo is cut, sold and transported, often illegally, to the wider area, including places in FBiH and RS.

¹⁸ Tajkun is an informal way to depict a person who succeeded in business and gained fortune in frequently vague, illicit and rapid ways.

¹⁹ Klesovača is pseudonym.

²⁰ During the war I spent three and a half years living under siege in Bihać.

²¹ Drinking publically and early in the morning is not an unusual ritual among men in many of the Bosnian rural areas, especially where people are economically less privileged.

²² The Hague is the official seat for the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia where many alleged war criminals were prosecuted or are currently awaiting/undergoing trial.

Влијанието на локалните власти врз намалувањето на невработеноста кај младите и нивната перцепција за работата на локалните власти во областа на вработувањето во Општина Јегуновце и Општина Чаир

Др. Агрон Рустеми
Др. Мемет Мемети
Факултетот
за Јавна Администрација
и Политички науки при ЈИЕУ
- Тетово
a.rustemi@seeu.edu.mk,
m.memeti@seeu.edu.mk

The influence of the local government on reducing youth unemployment and youth perception on the work of local authorities in the area of employment in the Jegunovce and Cair Municipality

PhD Agron Rustemi
PhD Memet Memeti
Faculty of Public Administration
and Political Science at
South East European University
- Tetovo
a.rustemi@seeu.edu.mk,
m.memeti@seeu.edu.mk

Невработеноста е феномен кој што во Република Македонија е присутен речиси од независноста па до ден денес. Освен централната власт која според легислатива во Република Македонија има поголеми ингеренции во врска со политиките на вработување и локалната власт може да придонесе врз намалување на невработеноста преку политиките на локалниот економски развој. Во овој труд се анализирани различните теоретски пристапи за поимот на невработеноста, факторите кои се поврзани со невработеноста и импактот на невработеноста

Unemployment is one of the most prevalent issues that the Republic of Macedonia has faced since its independence. In addition to the central government which is responsible for the design and implementation of policies in the area of employment, the local government another important actor, who can contribute in this area, through the local economic development policies. This article will analyze various theoretical approaches of the concept of unemployment, factors that are associated with unemployment and the impact of unemployment on the

врз целокупната благосостојба на граѓаните како и перцепцијата на граѓаните за невработеноста во општините Јегуновце и Чаир.

Во текстот освен теоретскиот ќе се анализира и влијанието на локалните власти на две општини, една рурална (Општина Јегуновце) и една урбана (Општина Чаир). Податоците се добиени со помош на емпириско истражување (анкета и интервју) преку која се анализира мислењето на граѓаните а особено на младите за тоа колку добро нивната општина се справува со ова проблематика и дали младите имаат доверба и гледаат перспектива во нивната општина како место за вработување и просперитет. Ќе се анализираат две општини и тоа една урбана општина која што е дел од главниот град и една рурална општина за да се направи и компаративна анализа со цел да се дознае дали младите во една рурална општина мислат дека имаат помалку перспектива за вработување отколку младите во една урбана средина.

Темата сигурно ќе привлече интерес како од научните кругови така и пошироката јавност затоа што несомнено едно од клучните прашања во Македонија е невработеноста на младата популација која е основен двигател на миграционите процеси во нашата држава.

Клучни зборови: Вработување, Општина Јегуновце, Општина Чаир, локална власт, мерки, политики за вработување.

overall well-being of citizens as well as the perception of citizens on unemployment in the municipalities of Jegunovce and Cair.

In addition to the above theoretical part, this article will also study the influence of local government including two Municipalities, one rural (Jegunovce Municipality) and one urban (Cair Municipality). The data will be obtained through an empirical research (survey and interview) surveying the citizens' opinion, especially of young people, about the way their municipality handles this issue and whether young people have confidence and see in their municipality a perspective of employment and prosperity. This approach will enable a comparative analysis of these two municipalities about the perception of youth in regard to employment in both rural and urban area.

The article will certainly attract attention of both the scientific milieu and the general public in the country, as it is evident that unemployment is the main catalyst of migration processes within and out of Macedonia.

Keywords: Employment, Jegunovce Municipality, Cair Municipality, local government employment policy, measures.

Осврт на поимот на невработеноста

Постојат многу дефиниции кои го опишуваат поимот невработеност, тие се слични и се дополнуваат едни на други. Пример за стандардната дефиниција на невработеност е Лица кои се времено невработени, без формален работен договор, кои во моментот се на располагање за работа и бараат работа. Друга слична дефиниција е дадена од страна на Меѓународната организација на трудот, според која: лица без работа и моментно расположливи за работа кои сакаат да се вработат преку вработување или само вработување активност на датум по поднесувањето на референтниот период се сметаат за невработени.

Според друга дефиниција, поединецот кој има 16 години или е постар, не е институционализиран (на училиште, во воена служба, пензионери), не работи за одреден временски период наведен во националното законодавство (на пример, една недела), и бара нова работа како невработен.

Бидејќи долгорочната масовна невработеност не постоеше пред големата депресија, економистите го третираат вишокот на пазарот на трудот, како специфичен економски

Definition of Unemployment

Unemployment is a situation in which the number of people willing to work for a prevailing wage is higher than the available jobs. As such, unemployment can be economically described as a surplus in the labor market. The size of unemployment is measured by unemployment rate, which is a ratio of total unemployment to the total labour force, where the latter is the sum of employed and unemployed people.

There are many definitions describing unemployment, often similar and complementary. In order to understand better the issue of unemployment we have the standard definition of persons temporarily absent from their jobs with no formal job attachment who are currently available for work and seeking work. Another similar definition is given by The International Labor Organization, according to which: persons without work and currently available for work who had made arrangements to take up paid employment or undertake self-employment activity at a date subsequent to the reference period should be considered as unemployed. Or another definition points out at an individual who is 16 years of age or older, is not institutionalized (at school, in military service, retired), did not work for a particular period specified in the national legislation (for ex-

феномен кој го анализира сурплусот на понудата виза ви побарувачката. Од втората половина на 20 век на површина излегуваат специфични политики за борба против невработеноста, бидејќи неможността да се најде работа доведе до влошување на економската сит

уација на луѓето (Encyclopedia of World Poverty 2006).

Општи показатели за невработеноста во Македонија

Според податоците на Државниот завод за статистика, во I-то тримесечје од 2013 година активното население во Република Македонија брои 953.780 лица од кои вработени се 668.957, 284.823 лица се невработени.

Стапката на активност во овој период е 57.0, стапката на вработеност е 40.0, додека стапката на невработеност е 29.9.¹

Од кои населението на возраст од 15 години и повеќе, според полот изнесува: Вкупно невработени мажи 174999. Или 61,4 %, и вкупно невработени жени 109824 или 38,6 %, од вкупниот број на невработени лица.

ample, one week), and seeks a new job as unemployed.

Since long-term mass unemployment had not existed prior to the Great Depression, economists treated the surplus in the labour market as one particular application of the general economic phenomenon – surplus of quantity supplied over quantity demanded. Only in the second half of the 20th century did unemployment policies, specifically designed to fight unemployment, reach the status of a major political and public concern, as the impossibility to find a job is indeed a reason for economic hardship among the masses of people (Encyclopedia of World Poverty 2006).

General indicators of unemployment in Macedonia

According to the State Statistical Office, in the first quarter of 2013, the labour force in the Republic of Macedonia numbered 953,780 persons, of which 668,957 were employed and 284,823 were unemployed.

The activity rate in this period was 57.0 and the employment rate was 40.0, while the unemployment rate was 29.9.¹

The unemployment rate in the population aged 15 years and more, distributed by gender was: 174,999 or 61.4% men, and 109,824 or 38.6% women of the total number of unemployed.

---

¹ <http://www.stat.gov.mk/pdf/2013/2.1.13.18.pdf>

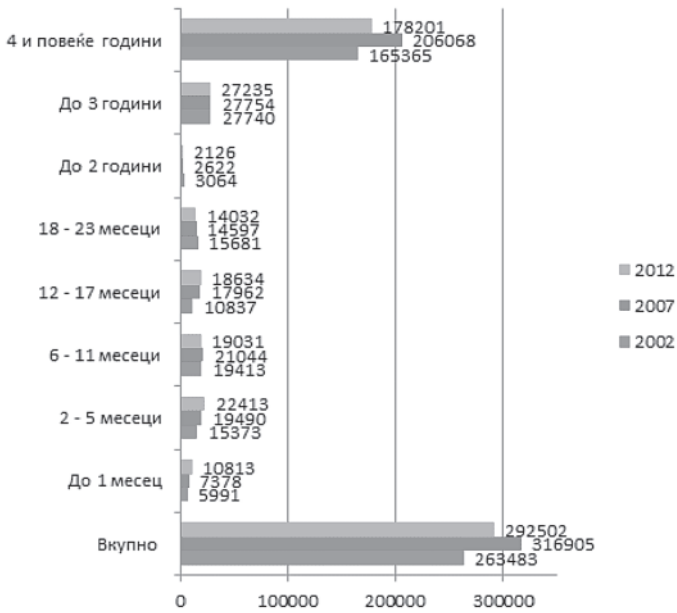
¹ <http://www.stat.gov.mk/pdf/2013/2.1.13.18.pdf>

**Табела 1. Население на возраст од 15 години и повеќе,
според економската активност и полот**

Table 1. Population aged 15 years and more, by economic activity and gender

	I тримесечје, 2013 I quarter, 2013		I 2013 I 2012	
	лица	структура по пол structure by gender		
Активно население Labour Force				Активно население Labour Force
Вкупно Total	953 780	100.0	101.4	Вкупно Total
Мажи Men	569 967	59.8	100.0	Мажи Men
Жени Women	383 813	40.2	103.5	Жени Women
Вработени Employed				Вработени Employed
Вкупно Total	668 957	100.0	103.9	Вкупно Total
Мажи Men	394 968	59.0	103.0	Мажи Men
Жени Women	273 989	41.0	105.3	Жени Women
Невработени Unemployed				Невработени Unemployed
Вкупно Total	284 823	100.0	95.8	Вкупно Total
Мажи Men	174 999	61.4	93.7	Мажи Men
Жени Women	109 824	38.6	99.3	Жени Women
Неактивно население Inactive population				Неактивно население Inactive population
Вкупно Total	719 181	100.0	98.9	Вкупно Total
Мажи Men	266 667	37.1	101.0	Мажи Men
Жени Women	452 514	62.9	97.8	Жени Women

Графикон 1 Невработеноста според должината на невработеност

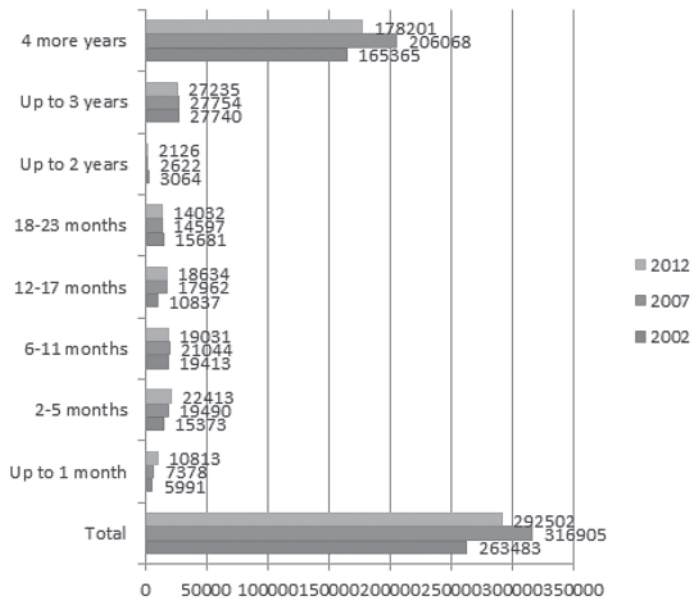
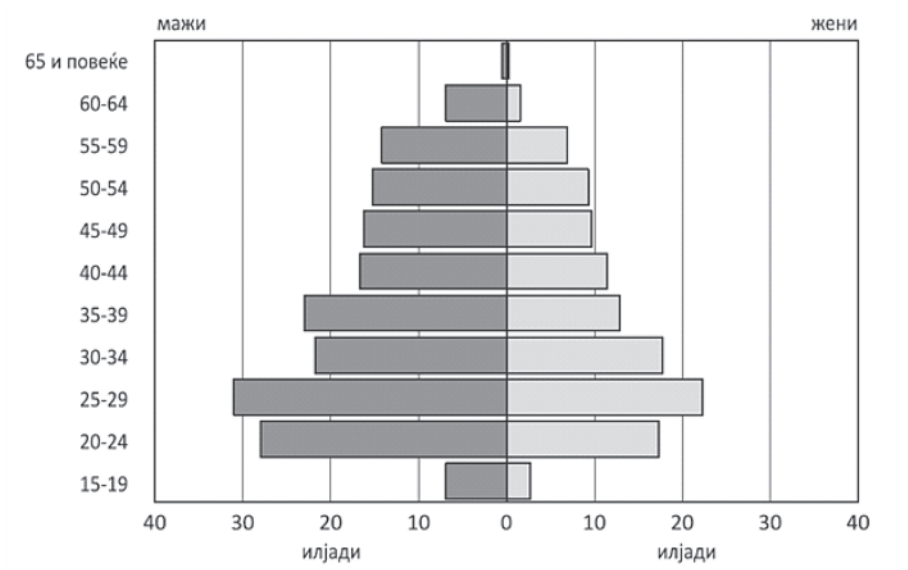
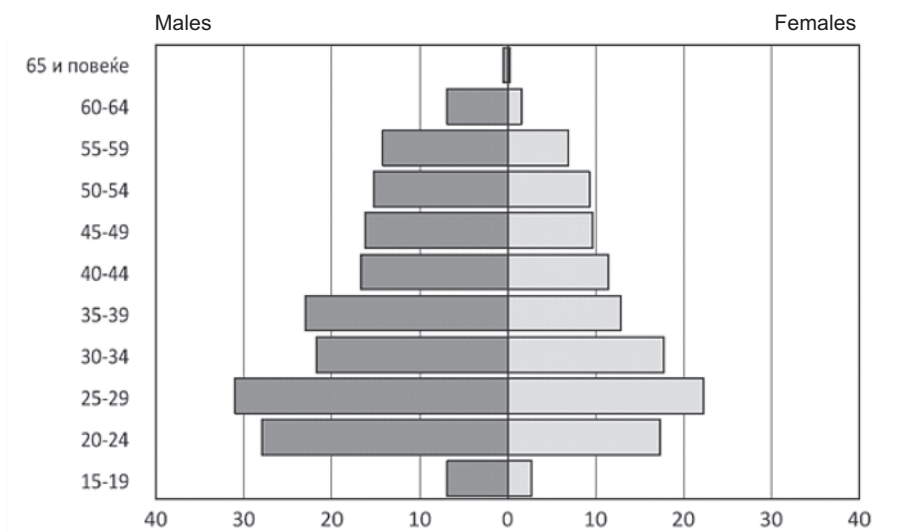

Figure 1 Unemployment by duration of unemployment

Табела 2. Невработени по возрастни групи, 2012

Table 2. Unemployed by age group, 2012

Во вкупниот број на невработени лица, најголемо е учеството на младата популација на возраст од 20 до 29 години, а стапката на невработеност кај оваа возрастна група во 2002 година изнесува 52.5,

Young people aged 20 to 29 years have the highest share in the total number of unemployed. The unemployment rate of this age group in 2002 was 52.5, in 2007, 48.2, and 46.1 in 2012.

во 2007 година 48.2, а во 2012 година 46.1.

Во периодот 2002-2012 година, најголем број од невработените лица чекаат вработување повеќе од една година. Во 2012 година, нивно то учество во вкупниот број на невработени изнесуваше 82.1%.²

Освен централната власт која има директни надлежности во политиките на вработување која што е и една од главните цели на секоја држава и власт, евидентна е и улогата на локалната власт во делот на вработувањето на населението кое што живее во нејзините административни граници, преку поддршка за развој на мали и средни претпријатија и претприемачи, промоција на самовработувањето локалниот економски развој и др.

Демографски показатели за Општина Чаир

Општината Чаир опфаќа површина од 3.52 км² и се простира во североисточниот дел на градот Скопје. Со новата територијална поделба градот го сочинуваат 10 општини, меѓу кои е и Општината Чаир. Општината Чаир е основана во 1976 година со Законот за формирање на општините, во рамките на Градот Скопје. Со новиот Закон за територијалната поделба на Република

---

² http://www.stat.gov.mk/Publikacii/MK_Brojki_2013_m.pdf

In the period 2002-2012, the largest number of unemployed persons sought employment for over a year. In 2012, their share in the total number of unemployed was 82.1%.²

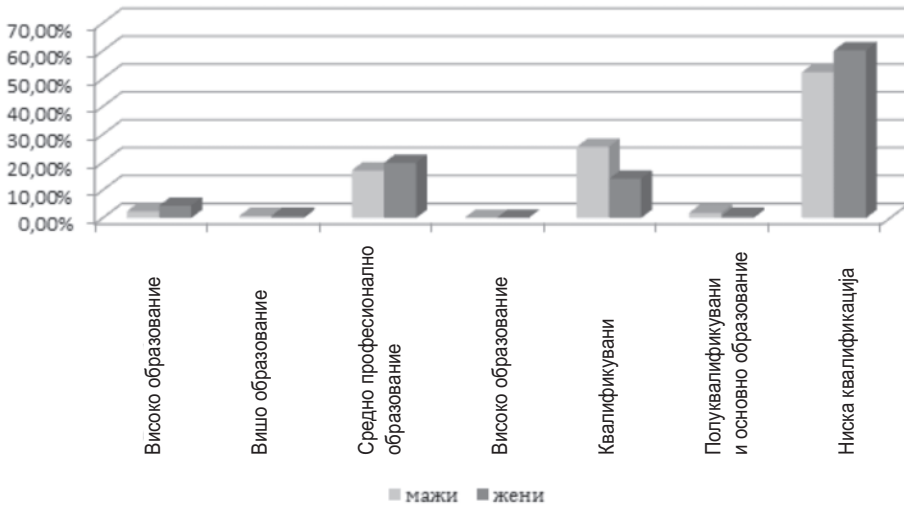
In addition to the central government's direct responsibilities in employment policies, local governments play also a crucial role and has instruments to improve the quality of life and employment opportunities of the citizen within their administrative borders by supporting the development of small and medium enterprises and entrepreneurs, promotion of self-employment, local economic development etc.

Demographic indicators of the municipality of Cair

The Municipality of Cair covers an area of 3.52 km² and is located in the Northeastern part of the City of Skopje. With the new Law on territorial division of the Republic of Macedonia which defines the areas of local governments, the size of the Municipality of Cair was significantly reduced hindering therefore its development by the municipal administration.

---

² http://www.stat.gov.mk/Publikacii/MK_Brojki_2013_m.pdf

Графикон 2. Невработеност според квалификација

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011
 Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Cair, December 2011

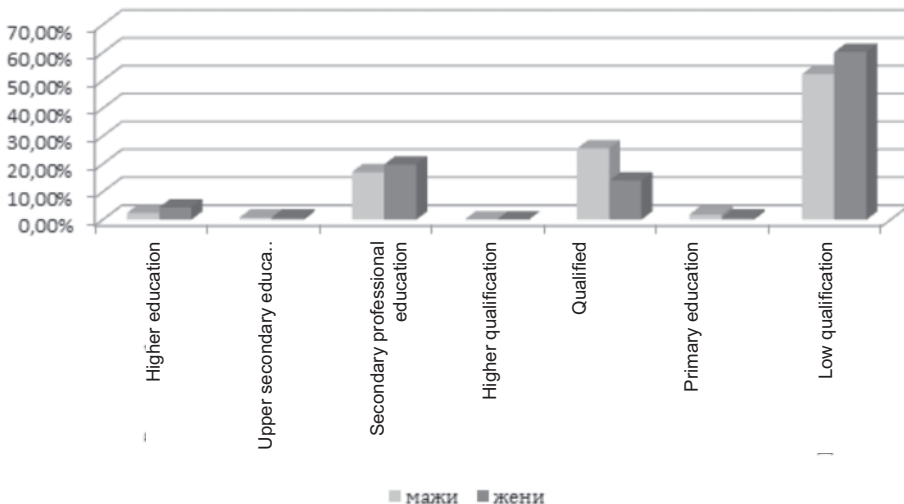

Figure 2 Unemployment according qualification

Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Cair, December 2011

Македонија и со определувањето на подрачјата на единиците на локалната самоуправа, границите на Општината Чаир во голема мера се стеснети, и од општинската адми-

The total population within the Municipality of Cair, (Census 2002) is 64,773 people or 3.2% of the overall population of Macedonia. The municipality has a high density of popu-

нистрација тоа е оценето како хендикеп за развојот на Општината.

Вкупниот број население, во рамките на Општината Чаир, според Пописот од 2002 година изнесува 64.773 жители или 3,2% од целокупниот број жители на Република Македонија. Општината има голема густина на населеност со 18.400 жители на еден квадратен километар.

Структурата на населението според националната припадност е прикажана во продолжение од каде што може да се види дека доминира населението од албанско и од македонско етничко потекло со 57% и со 24,13% респективно.

Структурата на населението (популација над 15 години) според степенот на завршено образование во најголема мера е претставена од лица кои имаат завршено основно и средно училиште (41,65% и 35,07%, респективно), додека, пак, со незавршено образование се 10% и без образование 5,22% од популацијата над 15 години во Општината Чаир.

Вработеноста, т.е. невработеноста претставува проблем со кој се соочува и Општината Чаир, каде што стапката на невработеност изнесува 36,2%, што е повисока вредност и од просекот на невработеност на ниво на држава, додека, пак, од 19.179 работоспособно население, вработени се 10.433, со што 45,6% се невработени. Самата структура на невработените според пол и квалификуваност е прикажана подолу. Доминираат лицата со

litation with 18,400 inhabitants per square kilometer.

The ethnic composition of the municipality includes mainly ethnic Albanians and Macedonians, with 57% and 24,13%, respectively.

The educational structure of the population (over 15 years of age) is 41,65% with primary and 35,07% with secondary school, 10% with incomplete education and 5,22% with no education at all.

The municipality faces the problem of unemployment. The unemployment rate is 36%,2 which is higher than the national average unemployment rate. Out of 19,179 people in working age, 10,433 are employed. People with low qualification, qualified and with professional secondary education prevail. In terms of gender structure, unemployment among women is lower although the structure of the unemployed is similar to men.

Within the Municipality of Cair, the most of economic activities are in the field of small and medium enterprises and entrepreneurship development and in tourism and development in the Old Bazaar.

ниска квалификација, квалификуваните и со средно професионално образование. Во однос на полова структура, невработеноста кај жените е помала иако структурата на невработени според квалификуваност е слична како кај мажите.

Во рамките на Општината Чаир доминантните економски активности се во делот на малите и средни претпријатија и во развој на претприемништвото, во развој на туризмот во Старата скопска чаршија преку: изградба на новиот плоштад Скендербег, осветлувањето во Старата скопска чаршија, осветлувањето на Општината преку ЈПП, воспоставување ефективен начин за собирање даноци и др.

Оските за локален економски развој на Општината се: развој на инфраструктурата, промовирање на туризмот на стариот и историски дел на Градот Скопје, развој на мали и средни претпријатија и преку промовирање јавно-приватно партнерство во разни програмски инвестиции.

Демографски индикатори за Општина Јегуновце

Во Општина Јегуновце припаѓаат 17 населени места од кои 4 населени места се со голем број на жители над 1 000, останати се добро населени со над 400 жители, и 3 се со многу мал број на жители од 170 до 300. Вкупниот број на жители во општината, според последниот по-

Demographic indicators of the municipality of Jegunovce

The Municipality of Jegunovce is located in the northwest part of Dolni Polog, and is situated on the vast alluvial plain of the river Vardar. Due to its location, the Municipality of Jegunovce has a very important economic and strategic position because of the border line and the hill connecting it to the Republic of Kosovo. It is located 40 km away from Skopje, reaching it through the regional road P-1203 which has an international importance. It is also crossed by the railway Skopje-Tetovo-Kichevo. The total area of the municipality is 174 km². The Municipality of Jegunovce has 17 towns, 4 settlements with a population of over 1 000 people, others are well-populated with over 400 residents, and 3 with a very small number of residents, from 170 to 300. The total number of population in the municipality, according to the latest Census of 2002 is 10 790. The population density is 61 inhabitants per km². The total number of individual households is 2 645 and the average number of household members is 4.08, which means that the size of households is quite high. The total

пис на населението од 2002 година изнесува 10790. Густината на населението е 61.01 жители на еден км². Вкупниот број на индивидуални домаќинства е 2645, а просечниот број на членови во домаќинствата е 4.08, што значи дека домаќинствата се претежно со висока големина. Вкупниот број на живеалишта е 3029.

Етничката распределба на населението е следна: 55.26% Македонци, 43.11% Албанци, 1.00% Срби и 0.65% други. Образовната структура на населението во општина Јегуновце покажува слаба стручна подготовка, каде само 31,44% од граѓаните имаат средна стручна подготовка. Од друга страна, 34.50% се со завршено основно образование, но голем број на граѓани-28.31% се со некомплетно основно образование или без образование (Попис, 2002).

Покрај тоа што општината е една од најголемите печалбарски општини во Долни Полог, како главни стопански гранки се појавува земјоделство односно агробизнис, рибарство, шумарство и рударство.

Според анкетата економски активното население во општината е 70% од вкупното население, при што 51% од него се изјасниле како вработени лица, 16% се изјасниле како домаќинки, а 33% како невработени. Исклучувајќи го процентот на статус-вработување домаќинка, стапката на невработеност на жените (10%) е два пати помала од просекот на ниво на државата (околу 31%),

number of dwellings is 3,029. The ethnic distribution of the population is as follows: 55% ethnic Macedonians, 43% ethnic Albanians, 1 % ethnic Serbs and 0.65% from other ethnicities.

The educational qualification of the population in the Municipality of Jegunovce is low and only 31% of the residents have completed high school. On the other hand, 35% have completed primary education, but there are many people - 28% with incomplete primary education or with no education at all (Census, 2002). In addition, the municipality is one of the largest emigrant communities in Dolni Polog. The main industries are agriculture, or agribusiness, fisheries, forestry and mining. Excluding the percentage of those with an employment status-housewife, the unemployment rate for women (10%) is twice lower than the national average rate (about 31%) and lower than in men, whose rate is far higher (23%) compared to the unemployment of women in the community, and almost 8% lower than the state average. According to the municipal authorities and development strategies of the municipality, there are opportunities for significant investment identified in the context of the development and promotion of agriculture, given the location, and there are opportuni-

за разлика од мажите, чија стапка е далеку поголема (23%), споредено со невработеноста на жените во општината, но скоро 8% помала во споредба со републичкиот просек.

Според општинските власти и стратегиите за развој на општината, позначајни можности за инвестирање се идентификувани во контекст на развојот и унапредувањето на земјоделството, а со оглед на местоположбата постојат можности за развој на селско-планинскиот туризам. Исто така определба на општината е да се создадат поволни услови за привлекување на инвестиции за унапредување на постоечките и нови стопански дејности. Туристичкиот потенцијал на за економски развој.

Перцепцијата на младите за невработеноста и улогата на локалната самоуправа во борбата против невработеноста во Општина Чаир и Општина Јегуновце

Примерокот е дизајниран врз основа на принципите на репрезентативен примерок, кој е избран од вкупното население на општините, врз основа на моделот на непропорционално стратификуван примерок.

Од вкупното население на општина Чаир (според пописот од 2002

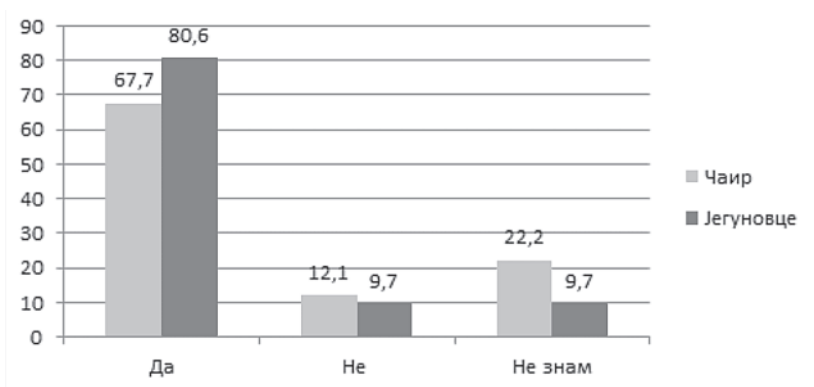
ties for development of rural mountain tourism. Moreover, the municipal government is determined to create favorable conditions for attracting investments to enhance existing and new economic activities. The tourism potential of the municipality is defined as an opportunity for economic development. The municipal administration consists of 19 employees and work performed is distributed in the following sector units: Information, Communication and Protocol; Department for Legal and General Affairs and Public Affairs, Division of Financial Affairs, Department for Urbanism, Communal Affairs and Environmental Protection, Local Roads and Streets, and Local Economic Development.

The perception of youth on unemployment and the role of local government in reducing unemployment in the municipality of Cair and Jegunovce

The representative sample is selected from the total population of the municipalities, based on the model of disproportionate stratified sample.

Out of the total population of the municipality of Cair (according to the 2002 census) a sample of 1% was selected, i.e. 647 people were sur-

Графикон 3. Општата перцепција за невработеноста кај младите

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011

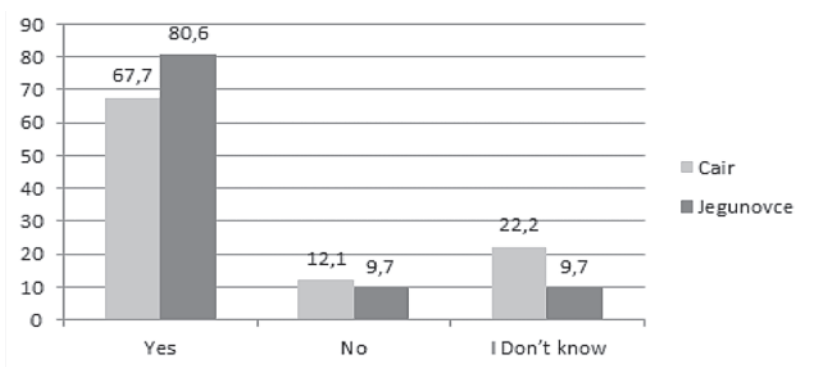

Figure 3. Overall perception of youth population for the unemployment

Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Cair, December 2011

година) беше избран примерок од 1% значи 647 граѓани беа анкетирани. Додека од вкупното население на Општина Јегуновце (според пописот од 2002 година), со репрезентативен примерок од 5% од вкупното население анкетирани беа 539 граѓани.

Во однос на прашањето, дали мислите дека во вашата општина има голем број на невработени резултатите се следни: во општина Чаир 77.4% одговориле со Да 9.3% со Не и 11.8% со Не знам. Во Општина Јегуновце резултатите се при-

veyed and out of the total population of Jegunovce (according to 2002 census) a representative sample of 5% was selected and 539 people were surveyed.

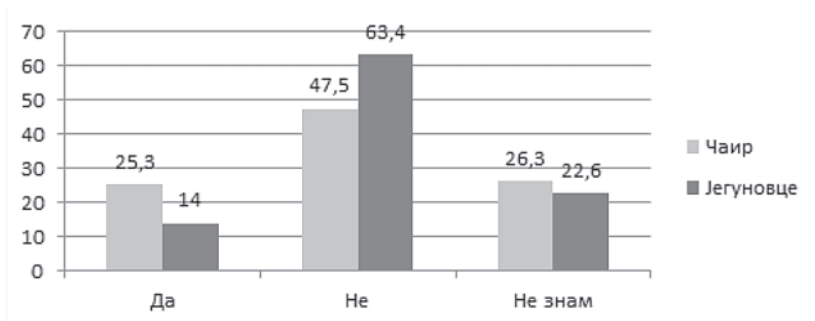
The following data are drawn from the youth respondents aged 18-25 years.

The results for the question, Do you think that your community has a large number of unemployed? are as follows: in Cair 67.7% answered Yes and, 12.1% No, 22,2 % with I do not know. In Jegunovce youth have

лично исти и тоа со Да одговориле 87.1%, со Не 6.7% и со Не знам 6.2%.

Во овој дел на истражувањето се покриени одговорите на младите од 18-25 годишна возраст.

same perception about unemployment with 80,6 responding Yes and 12,1 % with No and 9,7 % with I do not know.

Графикон 4. Перцепција на младите за тоа како се справува локалната власт со проблемот на невработеност

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011

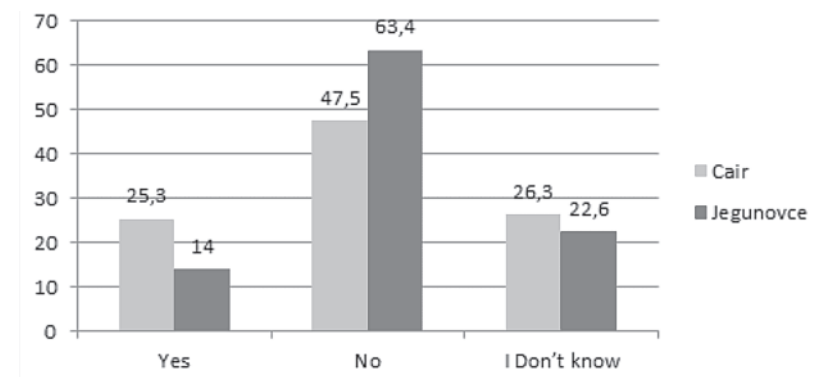

Figure 4. Youth perception on how the does the municipality handles the problem of unemployment

Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Cair, December 2011

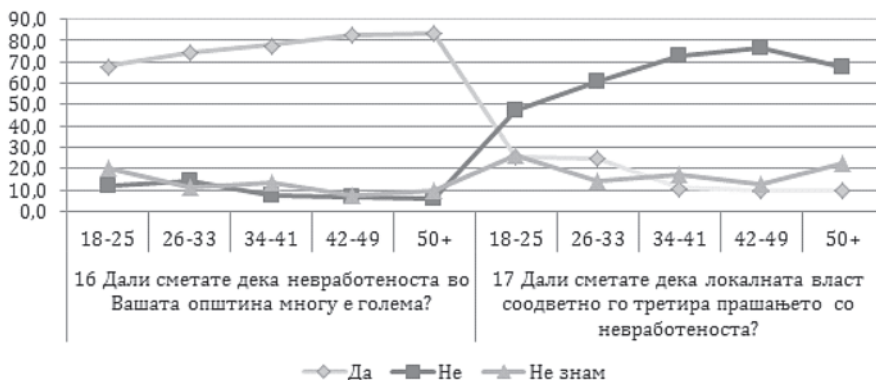
Во однос на прашањето, Дали мислите дека локалната власт во соодветен начин се справува со проблемот на невработеност резултатите се следни: младите во Општина Чаир со Да одговориле 67,6%, Не 12.1% и Не знам 22.4%. Општина Јегуновце со Да одговориле Да. 80,6 %, Не 9,7 и Не знам 9,7%.

Regarding the question, Do you think local government properly handles the problem of unemployment? the results are as follows: only 25% of the youth in the municipality of Cair believe that the municipality is handling properly the issue of unemployment, while 47,52% are not satisfied with the efforts of

За овие две прашања во голема мера постои консензус меѓу различните генерации во однос на неговото третирање. Имено, различните генерации сметаат дека невработеноста во нивната општина во голема мера е присутна, додека од друга страна, истото прашање локалната власт не го третира со одветно. Младите генерации од 18 до 36 години со 70% од своите одговори го искажуваат своето незадоволство од присутноста на невработеноста во Општината.

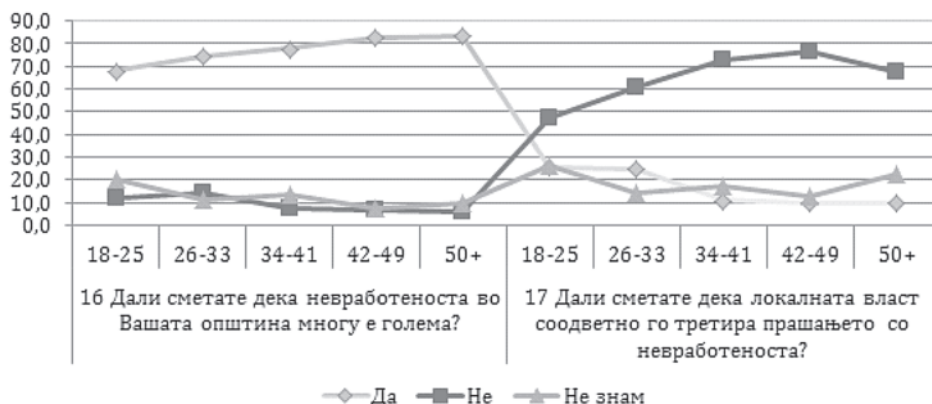
the municipality in this sphere, 26,3,% have no opinion. In the municipality of Jegunovce dissatisfaction is higher with 63,4,% and 22.6,% have no opinion.

It can be noted that regardless of age variable, the citizens think that unemployment in their municipality is largely present, and that this issue is not adequately addressed by the local government. In addition, 70 % younger generation (18 to 36 years) expressed dissatisfaction

Графикон 5. Невработеноста - генерациска перспектива

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011

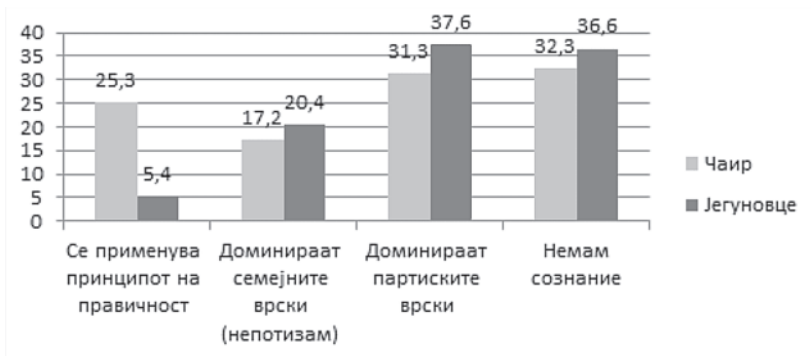
АНГЛИСКИ АНГЛИСКИАНГЛИСКИАНГЛИСКИАНГЛИСКИАНГЛИСКИАНГЛИСКИАНГЛИСКИ

Во врска со ова прашање. Како принципот на еднаквост во вработувањето во општинската администрација, резултатите се како што следува: Чаир, принципот на правичност со 25,3%, доминирана од страна семејни врски (непотизам) со 17,2%, доминирана од страна на партиските врски со 31,3%, со не знам 32,3%. Јегуновце, принципот на еднаквост на 5,4%, доминирана од страна семејни врски (непотизам) со 20,4 %, доминирана од страна на партиските врски со 37,6, % ,

with the high unemployment rate in their municipality.

Regarding the question of equality, in terms of equity in employment in the municipal administration, the results are as follows:

In the municipality of Chair, only 25,3 % of the youth believe that employment in the administration are carried out through fair procedures, 17, 2 %, argue that the main criteria are family connections (nepotism), political affiliation is argued

Графикон 6. Перцепција на младите за применувањето на принципите на правичност при вработување

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011

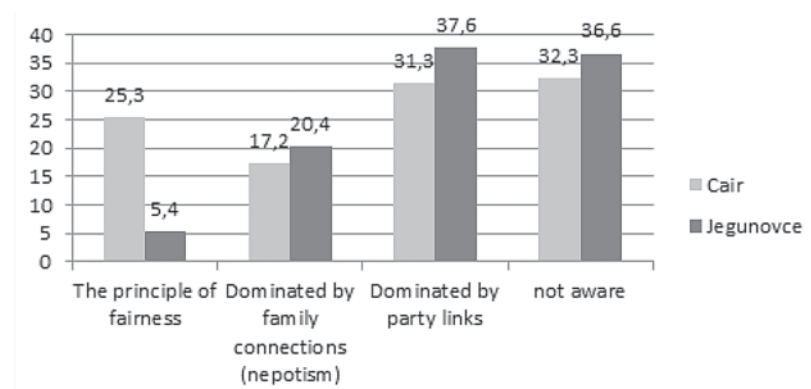

Figure 6. Youth perception of LED in Chair

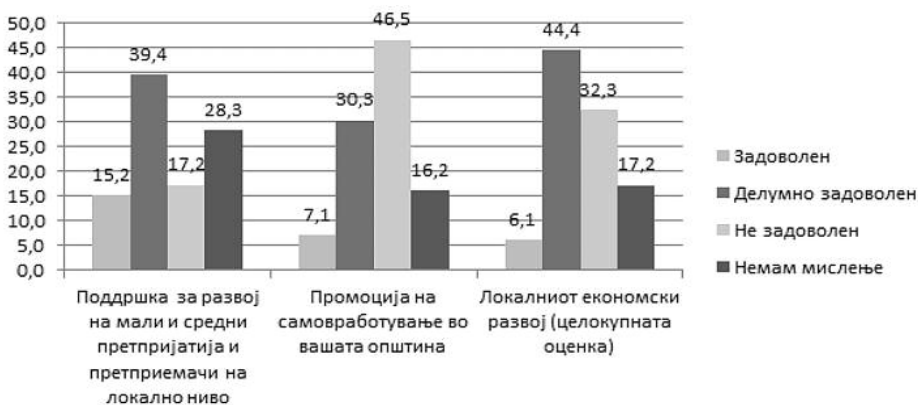
Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Chair, December 2011

со не знам за 36,68%. Од одговори- те произлегува дека поголемиот број од младите анкетирани во оваа истражување сметат дека вработувањето во општинската администрација не се реализира врз осно- ва на принципот на правичност.

Во областа на локалниот еко- номски развој, како клучен елемент на локалната самоуправа во кои општините имаат ингеренции и можат да придонесат за намалување на невработеноста, на испитаници-

by 31,3%, and 32,3 % have no opi- nion regarding that question. In the municipality of Jegunovce results are disappointing as well. Only 5,4 % of the respondents are confident that municipality applies fair proce- dures when employing, 17,2% beli- eive that nepotism is the main re- ason and 37,6 % think that party af- filiation is crucial and 36,6% have no opinion on the issue.

The area of local economic de- velopment is the key area where

Графикон 7. Перцепцијата на младите за ЛЕР Чаир

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011

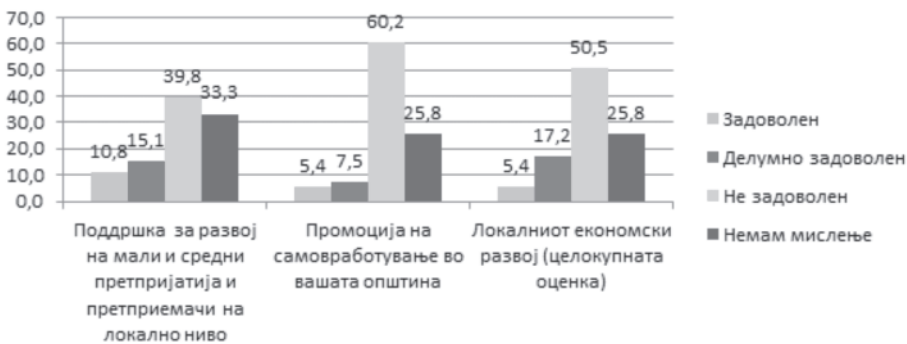

Figure 7. Youth perception of LED in Jegunovce

Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Cair, December 2011

те им беа поставени следните три прашања: Колку се задоволни од поддршката од страна на локалните власти за развојот на малите и средни претпријатија и претприемништвото, Промоција на самовработување во вашата општина и Локалниот економски развој (целокупна оценка). Резултатите се прилично негативни и тоа: Во врска со прашањето за поддршката од страна на локалните власти за развојот на малите и средни претпријатија и претприемништвото, мнозинството од младите испитаниците 44,8%

municipalities can contribute directly and indirectly in improving the employment prospects of the municipality. Local government can assist and promote small and medium enterprises, promote self-employment and economic development in general. Youth respondents were asked three questions as: How pleased you are with the support for the development of small and medium enterprises and entrepreneurs at local level, promotion of self-employment in your community and

Графикон 8. Перцепцијата на младите за ЛЕР Чаир

Извор: Анкета за задоволството од локален економски развој на општина Јегуновце и Чаир, декември, 2011

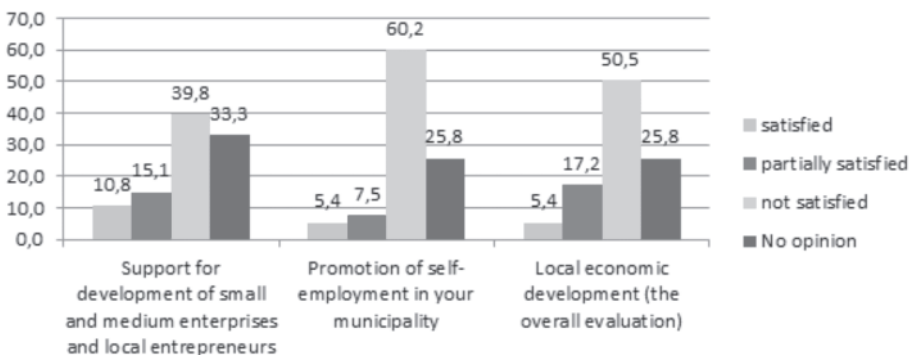

Figure 8. Youth perception of LED in Jegunovce

Source: Survey of satisfaction with local economic development Jegunovce and Cair, December 2011

беа делумно задоволни наспроти 19,1% незадоволни. На прашањето колку се задоволни од промоцијата на самовработување во вашата општина, мнозинството од младите испитаници односно, 46,5% не се задоволни наспроти 7,2 кои се задоволни. На прашањето колку се задоволни од локалниот економски развој (целокупната оценка), 32,3% од младите не се задоволни наспроти 6.1% кои се задоволни. Како констатација произлегува дека младите очекуваат многу повеќе во локалниот економски развој како влезна точка за подобрување на можностите за вработување во општина Чаир.

Во врска со овие прашања резултатите од истражувањето во Јегуновце се уште по негативни и тоа на прашањето за поддршката од страна на локалните власти за развојот на малите и средни претпријатија и претприемништвото, мнозинството од испитаниците 40 % одговориле дека не се задоволни наспроти 10,0% кои што одговориле дека се задоволни. На прашањето колку младите се задоволни од промоцијата на самовработување во вашата општина, мнозинството од испитаници, 60% одговориле дека не се задоволни наспроти 5,4% кои одговориле дека се задоволни и во однос на прашањето за локалниот економски развој (целокупната оценка): 50,5 % се незадоволни наспроти 4,2% задоволни.

local economic development (overall evaluation). The results show that there are avenues for improving the level of satisfaction in this area as well. Accordingly, in the municipality of Chair, 15,2 % of the respondents are satisfied with the support for development of small and medium enterprises and 17,2% are dissatisfied with the situation. Regarding the question of promotion of self-employment in the community results exemplify that 46,5 % are satisfied with the promotion of self-employment. Regarding the Local Economic Development (overall rating) 32.3 % of respondents are not satisfied with efforts of the municipality of Cair.

In the municipality of Jegunovce the results are as follows: support for development of small and medium enterprises and local entrepreneurs, 39,8% of youth are not satisfied versus 10.8 % who are satisfied. Regarding the question: Promotion of self-employment in your community, 60,2% dissatisfied versus 5,4 % who are satisfied and question local economic development (overall rating): 50.5% dissatisfied versus 5.4 who are % satisfied.

Заклучоци и препораки

Врз основа на горенаведените наоди од компаративната анализа за перцепцијата на младите во врска со невработеноста може да се издвојуваат следниве заклучоци: Локалниот економски развој претставува влезна точка преку која општината може да влијае во намалување на проблемот на невработеноста на младите. Голем е процентот на невработеност, посебно кај младата популација, при што не постојат развиени институционални механизми за ангажман на овој сегмент на популацијата.

Постои потреба од скрининг на релевантниот локален/регионален/национален приватен сектор и на граѓанското општество, кои имаат широка мрежа, добра репутација и се способни да мобилизираат млади и други специфични ранливи групи и да генерираат основање социјални партнерства за инклузивна испорака на услуги и за воспоставување соработка за инклузивен локален развој.

Неопходно е мапирање на (постојните и потенцијалните) модели на социјално претприемништво – општествено одговорни економски иницијативи кои можат да привлечат инвестициски фондови во локален контекст.

Conclusions and recommendations

Based on the above findings of the comparative analysis of the perception of youth about unemployment we can draw the following conclusions: Local economic development is the entry point through which the municipality can contribute in reducing the problem of youth unemployment. There is a large percentage of unemployment, especially among young people, and thus there is a need for developing institutional mechanisms for engagement of this segment of the population.

There is a need for screening of relevant local / regional / national private sector and civil society, via networking, good reputation and areable to mobilize young people and other vulnerable groups to generate establishment of social partnerships for inclusive service delivery and establishing cooperation for inclusive local development.

There is a need for mapping the (existing and potential) models of social entrepreneurship - socially responsible economic initiatives that can attract investment funds in the local context.

There is a need for mapping of the potential of Inter municipal cooperation (IMC) arrangements related to local economic develop-

Потребно е мапирање на потенцијалните аранжмани за меѓуопштинска соработка поврзана со локален економски развој,³ како и на целокупните можности за јавно-приватни партнерства и за издавање концесии во насока на намалување на трошоците за администрацијата или намалување на трошоците за обезбедување услуги кои имаат влијание врз локалниот економски развој и врз стапката на (не)вработеност во заедницата.

Неопходно е да се воспоставуваат институционални механизми за младински ангажман, вклучувајќи Социјална програма за претприемништво на младите (ССПМ).

Воспоставување иницијативи за ССПМ преку трилатерални партнерства: младите и младинските организации/локалните функционери/приватниот сектор.

Да се креира локален младински форум / совет, со цел да ги рефлектира гледиштата на младите во

ment³ and the overall opportunities for public- private partnerships and issuing concessions aimed at reducing the cost of administration and reducing costs for providing services that affect local economic development and the rate of (un) employment in the community.

It is necessary to establish institutional mechanisms for youth engagement, including Social Entrepreneurship Program on Youth (SSPM).

It is important to work on establishing initiatives SSPM through tri-lateral partnerships: youth and youth organizations/local officials /private sector.

It is indispensable to create a local youth forum / advice in order to reflect the views of young people in the community for the most critical needs. Thus contributing to the creation within the local and national policy and programming to demonstrate and implement innovative services at the local level.

---

³ Како што се: регионален рурален развој; заедничко спроведување агроколошки мерки, вклучувајќи го создавањето на локални акциони групи; бизнис, трговија и економски развој (вклучувајќи ги и вештините за развој на човечкиот капитал); заеднички развој на туризмот и други мерки за привлекување инвестиции; заедничка администрација / јавни комунални претпријатија и соработка за развој на регионална еколошка инфраструктура; заедничко планирање за катастрофа – намалување на ризикот; подобро управување со заштитените подрачја; заеднички установи за интегриран /инклузивен развој во заедницата и други.

---

³ Such as regional rural development, joint implementation agri-environment measures, including the creation of local action groups, business, trade and economic development (including skills development of human capital), joint development of tourism and other measures to attract investment; joint administration / public utilities and cooperation on regional environmental infrastructure joint planning for disaster - risk reduction, better management of protected areas, common facilities for integrated / inclusive development community and others.

заедницата за најкритичните потреби. На тој начин да придонесе конкретни рамки на локалните и националните политики и да демонстрира програмирање и спроведување иновативни услуги на локално ниво.

Превод на ССПМ во соодветно буџетирана општинска програма, со цел да се обезбеди одржливост на ССПМ, преку финансирање на проекти поврзани со младите и функционирањето на локални младински партиципативни тела.

Municipalities should earmark parts of the budget to SSPM in order to ensure sustainability of SSPM by funding projects that are related to youth projects related to youth and functioning of local participatory bodies.

Литература/Bibliography

- Encyclopedia of World Poverty (Sage publications, 2006)
- Frederic Bastiat, Selected Essays on Political Economy (Foundation for Economic Education, 1995)
  - International Labor Organization: "Global employment trends 2013" (January 2013)
  - International Labor Organization: Resolution concerning statistics of the economically active population, employment, unemployment, and underemployment, adopted by the Thirteenth International Conference of Labor Statisticians (October 1982)
  - Olaf Gersemann, Cowboy Capitalism: European Myths, American Reality (Cato Institute, 2004)
  - Richard K. Vedder and Lowell E. Gallaway, Out of Work (New York University Press, 1997).
  - http://www.stat.gov.mk/Publikacii/MK_Brojki_2013_m.pdf

Анализа на активните мерки на пазарот на трудот во рамките на Националната служба за вработување (НСВ) на Албанија: примерот на НСВ Тирана

Др. Елона Дембо¹
(edhembo@yahoo.co.uk)
Катедра за социјална работа
и социјална политика
Универзитет на Тирана

Апстракт

И покрај својот економски растеж од изминатите декади, Албанија сеуште бележи високи стапки на невработеност, посебно кај жените и младите, што го потврдуваат и годишните извештаи на Албанскиот институт за статистика. Промовирањето на поголемо учество на жени и млади на пазарот на трудот е од суштинска важност за Албанија. Секторската Стратегија за вработување за периодот 2007-2013 год. се фокусира на јакнење на капацитетите на Националната служба за вработување (НСВ) за спроведување на активни и пасивни програми на пазарот на трудот. Еден од глав-

---

¹ Авторот сака да се заблагодари на UNWomen Албанија за дадената можност да работи како национален советник и да го базира одвој труд врз податоците собрани во рамките на иницијативата „Родовата анализа на службите на вработување на младите во реонот на Тирана“ во 2012.

Analysis of Active Labour Market Measures within National Employment Services (NES) in Albania: The case of NES Tirana

Dr. Elona DHEMBO¹
(edhembo@yahoo.co.uk)
Department of Social Work
and Social Policy
University of Tirana

Abstract

Despite its economic growth in the past decades, Albania continues to show high unemployment rates, particularly in women and youth, as demonstrated in the yearly reports of the Albanian Institute of Statistics. Promoting women and youth participation in labour market is of utmost importance for Albania. The Sectoral Strategy on Employment 2007-2013 focuses on strengthening the capacity of the National Employment Service (NES) to administer active and passive labour market programmes. A main priority of the labour

---

¹ The author would like to thank UNWomen Albania for giving the opportunity to work as a national consultant and base this paper on the data gathered under the initiative “Gender Analysis of Youth Employment Services in Tirana District” in 2012.

ните приоритети на политиките на реформа на пазарот на трудот е преориентирање на НСВ кон давање на услуги – планирање, изготвување, следење и евалуација на активните политики на пазарот на трудот (АППТ) со фокус на категории на лица кои се под ризик од исклучување од пазарот на трудот.

Целта на овој труд е да прикаже како АППТ во Албанија допираат и одговараат на потребите на целните корисници, посебно младите и жените, преку разгледување на примерот на регионалната канцеларија на НСВ во Тирана (главниот град, кој покрива скоро 1/3 од Албанското население). Применета е комбинација на секундарни квантитативни и примарни квалитативни податоци со цел да се осознаат постојните услови во службата и нејзината динамика, предизвици и можности. Овој труд констатира докази за пристапи кои се родово неприлагодливи, со ограничена моќ на политиките на регионално ниво, лошо креирање на политики базирани на докази, недоволен број на програми за обука /преквалификација, како и ограничени можности на проследување на успешноста на политиките што доведува до тоа услугите на НСВ да не се сметаат за најважната стратегија за барање работа од страна на целните групи на самата НСВ.

Клучни зборови: Национална служба за вработување (НСВ), Албанија, жени, млади жени, активни политики на пазарот на трудот (АППТ).

market policy reform is to reorient NES towards provision of services – planning, designing, monitoring and evaluating active labour market policies (ALMPs) targeting groups at risk of labour market exclusion.

This paper aims to show how targeted beneficiaries of ALMPs in Albania, particularly women and youth are reached and their needs addressed by these policies, by looking at the case of NES regional office in Tirana (the capital, covering almost 1/3 of Albanian population). A combination of secondary quantitative data and primary qualitative data are used to map the current state of the service and its dynamics, challenges and opportunities. The paper finds evidence of gender-blind approaches, limited policy power at regional level, poor evidence-based policymaking, insufficient training/qualification programs, and limited follow-up leading at NES services not being considered as a main job seeking strategy for groups it targets.

Key words: national employment service (NES), Albania, women, young women, active labour market policies (ALMP)

Вовед

Во изминатите декади Албанија се придвижи од земја со ниски приходи кон земја со пониски средни приходи (СБ, 2012). Независно од економскиот напредок, земјата сè уште покажува високи стапки на невработеност. Сите годишни извештаи со наслов „Мажите и жените во Албанија“ објавувани од Институтот за статистика на Албанија (ИНСТАТ) покажуваат особено ниски индикатори на пазарот на трудот за жените. Жените се жртви на сè пониското учество на пазарот на трудот. Учесството на женската работна сила во Албанија падна од 56% на 52% а невработеноста кај жените се зголеми од 12% на 16% во периодот од 2007 до 2009 (ИНСТАТ www.instat.gov.al). Истото важи и за младите луѓе, во кои групата на млади жени е најранливата група. Во 2011, вработени биле 29% од младите жени на возраст 15-24 год. споредено со 38.9% од мажите во истата возрастна група (ИНСТАТ, 2012).

За Владата на Р. Албанија промовирањето на економското јакнење на жените е од огромна важност. Економското јакнење на жените е суштинско во Националната стратегија за родова еднаквост и за намалување на родово-базираното насилството и на домашното насилство (2011-2015). Стратегијата јасно

Introduction

In the past decades, Albania has moved from low income to lower middle income country (WB, 2012). Regardless of its economic progress, the country continues to show high unemployment rates. All yearly reports “Men and women in Albania” published by the Institute of Statistics in Albania (INSTAT) show particularly low labour market indicators for women. Women suffer from low and decreasing participation in the labour market. Female labour force participation in Albania has decreased from 56% to 52% and female unemployment has increased from 12% to 16% between 2007 and 2009 (INSTAT www.instat.gov.al). The same holds true for young people, with young women constituting the most vulnerable group. In 2011, 29% of young women 15-24 were employed as compared to 38.9% of men of the same age group (INSTAT, 2012).

For the Government of Albania, promoting women’s economic empowerment is of utmost importance. Women’s economic empowerment is crucial in the National Strategy for Gender Equality and Reduction of Gender Based Violence and Domestic Violence (2011-2015). It

го поставува и повикува на економско јакнење на жените како важен фактор за постигнување на „де факто“ родова еднаквост. Во вакво опкружување, Секторската стратегија за вработување 2007-2013 се фокусира на јакнење на капацитетот на Националната служба за вработување (НСВ) за спроведување на активни и пасивни програми на пазарот на трудот, реализација на стручно образование и обука за невработените и намалување на работата во неформалната економија. Еден од главните приоритети на реформата на политиките на пазарот на трудот е преориентирање на НСВ кон давање услуги. Тука се подразбира подобро планирање, изготвување, следење и евалуација на активните политики на пазарот на трудот (АППТ), со фокус кон групи кои се под ризик од исклучување од пазарот на трудот, вклучително жените и младите.

Она што службите за вработување го нудат во моментот се посредување и промотивни услуги за невработените кои бараат работа. И додека посредувањето подразбира олеснување при контактите и преговори помеѓу барателите на работа и работодавачите, промотивните програми се поразнообразни и вклучуваат 5 главни столба: а. Промовирање на невработените баратели на работа, б. Промовирање преку преквалификација на работното место, в. Промовирање на вработувањето преку институционал-

clearly states and demands the economic empowerment of women as an important factor in achieving “de facto” gender equality. Against this background, the Sectoral Strategy on Employment 2007-2013 focuses on strengthening the capacity of the National Employment Service (NES) to administer active and passive labour market programmes, to deliver vocational education and training to the unemployed and the reduction of employment in the informal economy. One of the main priorities of the labour market policy reform is to re-orient the NES towards provision of services. This includes strengthening the planning, designing, monitoring and evaluation of active labour market policies (ALMPs) targeting groups at risk of labour market exclusion, women and youth included.

What the employment services currently offer include mediation and promotion services for unemployed people in search of a job. While mediation consists in facilitating contacts and negotiations between jobseekers and employers the promotion programs are more diverse and include 5 main pillars: a. Promotion of unemployed jobseekers, b. Promotion through qualifications at workplace, c. Promotion of employment through institutional qualification, d. Promotion of em-

но квалификување, г. Промовирање на вработувањето² на маргинализираните жени, и д. Промовирање на вработување на млади дипломци од универзитет. Услугите на НСВ се даваат преку регионалните и локалните канцеларии за вработување, работните клубови, центрите за стручно образование, бизнис клубовите и останатите структури кои се воспоставени и функционираат со цел да се постигне главниот обем на активности на НСВ. Од нив се очекува да работат во полза на споменатите програми преку нудење на советодавни услуги и услуги за стручна дообука; соработка со локалната самоуправа за организирање на јавни работи со вклучување на невработените лица кои бараат работа; нудење на стручно образование за барателите на работа и за младите лица; кредитирање на работодавачи кои нудат обука за вработените; финансиска поддршка за невработените кои посетуваат курсеви за стручно образование; како и преку прибирање и известување за важните податоци.

Состојбата со вработеноста на високо неактивната стапка на жените (посебно младите жени) е прашање кое сериозно загрижува. Капацитетот на институциите на паза-

ployment² of marginalised women; and e. Promotion of employment of young university graduates. NES services are delivered through the regional and local employment offices, labour clubs, vocational training centres, business clubs and other structures which are put in place and maintained in order to achieve the main scope of NES activity. They are expected to work for the above programs by offering job counselling and vocational services; cooperating with the local governance for the organization of public workings by involving unemployed people in search of jobs; offering vocational trainings for job-seekers and young people; crediting of employers offering training to their employees; financially supporting the unemployed that attend vocational education courses; and by collecting data and reporting relevant data.

The employment situation of high inactivity rate of women (particularly young women) is a matter of serious concern. The capacity of labour market institutions to address the labour market challenges for women in specific requires a major effort in both policy develop-

² Во моментот НСВ Албанија ги нуди своите услуги во сите делови на земјата, преку канцеларии за вработување од кои 24 се локални а 12 канцеларии функционираат на ниво на регион.

² Currently, NES Albania extends its services in all districts of the country, through 36 employment offices, of which 24 being local offices and 12 operating at the district level.

рот на трудот да одговорат на неговите предизвици, посебно за жените, бара огромни напори и во делот на јакнењето на политиките и што се однесува до обезбедување на услугите. За да се разбере поврзанооста помеѓу пазарот на трудот, женската работна сила и соодветните служби за вработување кои доаѓаат од НСВ во поддршка на процесот, потребно е да се разработи кохерентна родова анализа во рамките на постојните служби за вработување на НСВ.

Целта на овој труд е да се анализираат АППТ во Албанија со посебен акцент на најранливите групи кога станува збор за невработеноста: оние кои ги комбинираат ранливоста базирана на род и возраст, поточно младите жени. Судејќи според примерот на НСВ Тирана (најголемата во земјата), прегледот на постојните информации, вклучително официјани податоци и статистика се комбинира со квалитативни примарни податоци прибрани преку давателите на услуги и корисниците со цел да се мапираат истите и да се истражат предизвиците и можностите.

Теоретски согледувања и преглед на литература

Во повеќе земји (посебно во оние поразвиените како САД и земјите-членки на ЕУ), приоритет е намалу-

ment and service provision. To understand the links between labour market, women's labour force and relevant supporting employment services coming from NES, a coherent gender analysis within the existing employment services of NES needs to be developed.

This paper attempts to explore on ALMPs in Albania focusing on the most vulnerable group in terms of unemployment: the ones combining gender-based and age-based vulnerability, namely young women. Looking at the case of NES Tirana (largest in the country), the review of existing information including official data and statistics is combined with qualitative primary data gathered from service delivers and beneficiaries to map the service and explore on its challenges and opportunities.

Theoretical consideration and literature review

Across countries (particularly developed ones like the USA and the EU member states), the reduction of

вање на невработеноста, пред сè на долгорочната невработеност. Овој приоритет е зајакнат поради изострената проблематика која оди паралелно со економската криза.³ Сепак, независно од интензитетот, невработеноста традиционално постои како проблем за граѓаните, политичарите и академската заедница.

При проучување на невработеноста, теоријата (како што е неокласичната економика на трудот) разграничувајќи помеѓу различните видови невработеност; структурната, фрикциската и цикличната невработеност ги постави темелите за емпириски проучувања (Campbell и Brue, 1995; Davidson, 1990). Сепак, проучувајќи ги земјите во развој, истражувачите тврдат дека одредени тероеетски концепти кои доаѓаат од развиените земји пречесто нудат незадоволителни теоретски објаснувања и смерници за политиките во однос на состојбата со невработеноста во сиромашните земји во развој (види Хаџи, 2007). Ова остава многу простор за дополнителни размислувања во оваа насока.

Кога зборуваме за истражување на невработеноста, главниот домен

unemployment, and above all of long-term unemployment is a priority. This priority is reinforced due to sharpening of the problematic accompanying the current economic crisis. But no matter what the intensity, unemployment has traditionally been there as a concern of citizens, policymakers and scholars.³

In studying unemployment, theoretical works (like the neo-classical labour economics) distinguishing between different types of unemployment; structural, frictional, and cyclical unemployment have set foundations for empirical research (Campbell and Brue, 1995; Davidson, 1990). However, researchers looking at developing countries claim that certain theoretical concepts coming from developed countries all too often offer non-satisfactory theoretical explanation and policy guidance on unemployment situation in poor developing countries (see Haji, 2007). This leaves plenty of room for further contributions in this regard.

When speaking of research on unemployment, a major area of interest is that of labour market policies. Labour market policies and

---

³ Во 2011, бројот на лицата невработени подолго од една година во земјите на ЕУ изнесувал скоро 10 милиони – вклучувајќи ги трите милиони кои биле невработени 12 до 17 месеци, 1.6 милиони невработени 18 до 23 месеци, 3.2 милиони невработени 24 до 47 месеци и 1.9 милиони невработени подолго од 48 месеци. (Долгорочна невработеност во 2012, Европска Комисија, Преглед на ЕОВ-Европска опсерваторија за вработување, стр.5)

---

³ In 2011, those unemployed for more than a year in the EU totalled almost 10 million — including 3 million who had been unemployed for 12 to 17 months, 1.6 million for 18 to 23 months, 3.2 million for 24 to 47 months and 1.9 million for more than 48 months. (Long-term Unemployment 2012, European Commission, EEO Review p.5)

на интерес е оној на политиките на пазарот на трудот. Врз политиките на пазарот на трудот и реформите во социјалната држава често влијаат социо-економските и политичките губитоци и придобивки (Vis, 2009). Во изминативе децении сведоци сме на обиди за намалување на бенефициите за вработување во многу земји на ОЕЦД (Alemain, 2012). Од трите одделни вида на бенефиции: легислатива за заштита на вработеноста (ЛЗВ), активни политики на пазарот на трудот (АППТ), и надоместоци за невработеност, делотворноста на АППТ е најчесто под лупа.

Пред да преминеме на преиспитување на оваа категорија на политики во Албанија, овој дел содржи краток преглед на она што меѓународната литература го говори во однос на АППТ и нивната делотворност.

Активни политики на пазарот на трудот

Главната цел на активните политики на пазарот на трудот (АППТ) е зголемување на шансите за повторно вработување на невработените лица. Целта на АППТ е враќање на невработените назад на работа преку подобрување на функционирањето на пазарот на трудот низ четири основни функции: поголема продуктивност и добросостојба преку работно ангажирање на невработените или нивно инвести-

welfare state reforms are often affected by the socio-economic and political losses and gains (Vis, 2009). The last decades have witnessed attempts to reduce employment benefits in many OECD countries (Alemain, 2012). Among the three distinguished types of benefits: employment protection legislation (EPL), active labour market policies (ALMPs), and unemployment compensation, ALMPs most often questioned about their effectiveness.

Before moving to explorations of this category of policies in Albania, this section I gives a brief review of what literature has internationally revealed with respect to ALMPs and their effectiveness.

Active Labour Market Policies

The main purpose of active labour market policy (ALMPs) is to increase the re-employment chances of unemployed persons. ALMPs aim at bringing unemployed back to work by improving the functioning of the labour market through four basic functions: raise output and welfare by putting unemployed to work or have them invest in human capital, maintain the size of the ef-

рање во човечки капитал, одржување на големината на ефективната работна сила преку одржување на конкуренција за расположливите работни места, помош за прераспоредавање на трудот во различните под-пазари и олеснување на проблемот со моралниот ризик на осигурувањето во случај на невработеност (Calmfors, 1995). АППТ може да помогнат да се намалат несофпаѓањата на пазарот на трудот преку програми какви што се службите за вработување, обуки на пазарот на трудот и субвенционирано вработување (Boone and van Ours, 2004).

Во раните 1990-ти, на АППТ се гледаше како на универзален лек за пазарот на трудот. Уште во 1994 Студијата на работните места на ОЕЦД им порача на владите да „го зајакнат акцентот на активните политики на пазарот на трудот и да се зајакне нивната ефикасност“ (ОЕЦД, 1994). Скорешните студии сепак не се многу оптимистични во однос на придобивките од многу од овие програми. Всушност ползата од АППТ е предмет на скепса помеѓу политичарите но и помеѓу работодавачите и самите баратели на работа (пр. Heckman и др., 1999; Grubb and Martin, 2001; Kluge and Schmidt, 2002) со што станува неопходно постојано и редовно да се следат и евалуираат програмите на пазарот на трудот (O’Leary и др., 2001).

Систематски национални и показатели од економетриските студии кои произлегуваат од делата на Heckman и др. (1999), Kluge и Schmidt (2002), и Kluge (2006) заед-

fective labour force by keeping up competition for available jobs, help to reallocate labour between different sub-markets, and alleviate the moral-hazard problem of unemployment insurance (Calmfors, 1995). ALMPs may help eliminate mismatch in the labour market through programs such as public employment services, labour market training, and subsidized employment (Boone and van Ours, 2004).

In the early 1990s, ALMPs were seen as a universal remedy for the labour market. Back in 1994 OECD Jobs study recommended governments to „strengthen the emphasis on active labour market policies and reinforce their effectiveness“ (OECD, 1994). Recent studies however, are not very optimistic about the benefits of many of these programs. In fact, the usefulness of ALMPs is often a subject of scepticism among politicians as well as employers and jobseekers themselves (e.g., Heckman et al., 1999; Grubb and Martin, 2001; Kluge and Schmidt, 2002) making continuous and regular monitoring and evaluation of labour market programs a necessity (O’Leary et al., 2001).

Systematic cross-country evidence from econometrical studies stemming from the works of Heckman et al. (1999), Kluge and Schmidt (2002), and Kluge (2006) along with those from Betcherman et al. (2004), Dar and Tzannatos (1999) and Mar-

но со оние од Betcherman и др. (2004), Dar и Tzanaltos (1999) и Martin и Grubb (2001) дале цврста поддршка на истите. Heckman и др. (1999) нудат детален преглед на неколку микро-економски евалуациски студии и заклучуваат дека програмите на пазарот на трудот во најмала рака имаат скромно влијание на перспективите на учесниците на пазарот на трудот. Тие ги проучувале влијанијата на интервенции како што се обуките за работни места, помош при барањето работа како и субвенционирање на платите за поголема вработливост. Заклучоците индицираат нејасни обрасци на успех во рамките на категориите на интервенции и многу скромни и доста разочарувачки исходи, посебно кај младите. Во своето дело од 2011, Calmfors, Forslund и Hemstrom исто така заклучуваат дека доказите за делотворноста на шведските АППТ се доста разочарувачки.

Kluve и Schmidt (2002) собрале примерок од 53 евалуации од европски програми имплементирани помеѓу 1983 и 1999 и ги споредиле нивните резултати со оние на програмите од САД претходно студирани од страна на Heckman и др. (1999). Нивната општа анализа констатира мешани програмски ефекти во рамките на низата категории на интервенции и целната популација: додека обуката и помошта при барањето работа може да помогнат да се зголемаат шансите на учесниците на пазарот на трудот, директните програми за отворање работни места во јавниот сектор може да доведат до негатив-

tin and Grubb (2001) have provided some solid grounds. Heckman et al. (1999) give a detailed overview of several micro-econometric evaluation studies and conclude that labour market programs have at best a modest impact on participants' labour market prospects. They observed the impacts of interventions such as job training, job search assistance, and wage subsidies on employability. The findings suggest a non-clear pattern of success across categories of intervention and very moderate and rather disappointing outcomes, especially for youth. In their work of 2011, Calmfors, Forslund and Hemstrom also conclude that the evidence on the effectiveness of Swedish ALMPs is rather disappointing.

Kluve and Schmidt (2002) collected a sample of 53 evaluations of European programs implemented between 1983 and 1999, and compared their results to the U.S. programs previously studied by Heckman et al. (1999). Their overview analysis suggests mixed program effects across categories of intervention and target population: while training and job search assistance may be effective to improve the participants' labour market prospects, direct job creation programs in the public sector may lead to negative gains and hinder employability of some target groups.

Following the previous studies, in 2006, Kluve set a meta-analytical

ни последици и да ја попречат вработливоста на одредени целни групи.

По претходните студии, во 2006 Kluve поставил мета-аналитичка рамка за проценка на веројатноста на успех во однос на ефектите на АППТ во Европа на позитивниот третман врз вработувањето, со посебен фокус на програмите имплементирани во доцните '90-ти и 2000-ти. Резултатите покажуваат дека таа категорија на интервенција е единствената јасна детерминанта за успехот на активните мерки на пазарот на трудот во Европа, и дека постојат малку, скоро воопшто докази дека изгледот на студијата или факторите кои се релевантни за земјата ја објаснуваат делотворноста на програмите.

При неодамнешен преглед базиран на микро-економетриските евалуации на скоро стотина програми во 26 различни земји, Card, Kluve и Weber (2010) заклучиле дека подолгорочните евалуации на АППТ обично се поповолни во однос на краткорочните, и дека субвенционираниите програми за работа во јавниот сектор се помалку успешни во споредба со останатите видови на АППТ. Сепак, најголемиот број од овие истражувања и проучувања се обопштени и ограничени, а доказите се уште пооскудни кога фокусот е на конкретни целни групи како што се младите (Puerto, 2007).

Шансите за пронаоѓање на нова работа може да се зајакнат со активните политики на пазарот на трудот (Cornelißen, 2007). Сепак, постои значителна хетерогеност во влија-

framework to estimate the probability of success, in terms of positive treatment effects on employment, of ALMPs in Europe, with special attention drawn to programs implemented in the late '90s and in the 2000s. Its results indicate that category of intervention is the only clear determinant of success of active labour market measures in Europe, and there is little if any evidence that study design or country-context factors explain the programs' effectiveness.

A more recent overview, based on micro-econometric evaluations of nearly a hundred programmes across 26 different countries Card, Kluve and Weber (2010) conclude that longer-term evaluations of ALMPs tend to be more favourable than short-term evaluations, and that subsidised public sector job programmes are less successful than other types of ALMPs. However, most of these research and studies are generic and limited; the evidence is even more scant when the focus is on specific target groups such as youth (Puerto, 2007).

The chances of finding a new job can be enhanced by active labour market policies (Cornelißen, 2007). Nonetheless, there is considerable heterogeneity in the impact of these programs, thus for some groups of workers the programs are more effective than for others. Results are remarkably uniform when it comes to

нието на овие програми, оттаму за одредени групи работници овие програми се поефективни отколку за други. Резултатите се забележително униформни кога станува збор за исходот на АППТ за жените. За нив се констатира дека имаат позитивен ефект отколку за мажите, посебно во економиите со релативно низок степен на учество на женска работна сила. Овие заклучоци се најочигледни кај програмите за обуки за вештини (Bergemann, и van der Berg, 2006). Оттаму, позитивните и поголемите ефекти од обуката за вработување кај жените во споредба со мажите одат рака под рака со поголем родов расчекор во учеството на пазарот на трудот.

Во САД, сознанијата на Greenberg и др. (2003) за младите биле посебно обесхрабрувачки. Што се однесува до програмските елементи, обуката во училишта постојано давала позитивни ефекти во однос на обуката на работното место. Обуката се чинело дека е помалку ефективна за корисниците белци и од женски род во споредба со сите други учесници вкупно. Kluge и Schmidt (2002) и Heckman и др. (1999) исто така сметаат дека младите работници се најтешката група за помагање од сите невработени. Сепак во транзициска или земја во развој, Puerto (2007) смета дека една програма за вработување има барем 50% поголема веројатност за позитивни резултати помеѓу младите отколку таква програма спроведена во развиена земја.

ALMPs outcomes for women. They are found to have positive effects on women, larger than for men, in particular in economies with relatively low female labour force participation. These conclusions are strongest for skill-training programmes (Bergemann, and van der Berg, 2006). Thus, positive and larger effects of training on employment outcomes for women, compared to men, go along with a larger gender gap in labour force participation.

In the United States, Greenberg et al. (2003) findings for youth were particularly discouraging. Across program components, classroom training yielded consistently positive effects relative to on-the-job training. Training appeared to be less effective for whites and female beneficiaries than for all other participants. Kluge and Schmidt (2002) and Heckman et al. (1999) also find young workers as the most difficult group to assist among the unemployed. However, in a developing or transitional country, Puerto (2007) finds that an employment program has at least a 50 percent higher probability of yielding positive impact for youth than a developed-country program.

ПРИСТАП И МЕТОДИ

Резимирајќи го досегашниот преглед на спроведените проучувања на АППТ, може да се констатира дека досега акцентот бил најмногу ставен на разграничувањето помеѓу микро и макро ефектите на АППТ преку два главни пристапи; првиот со користење на микро податоци за да се измери влијанието на учеството на програмите врз вработувањето и приходите на поединците; вториот вид преку користење на збирни податоци за мерење на нето ефектите на програмите за збирна вработеност и невработеност (види исто Martin и Grubb, 2001). Квалитативно се обавуваат многу малку истражувања и проценки, скоро воопшто. Од друга страна, постојат многу евалуациски проучувања кои најмногу се прават во Шведска, земја која АППТ ги користела обемно, или во останатите развиени земји. Конкретниот придонес на овој труд е правење проценка на АППТ од квалитативна гледна точка преку анализа на случајот на една земја во развој каква што е Албанија.

Намерата на овој труд е да ја исполни целта преку проучување на АППТ во Албанија, фокусирајќи се на најранливите групи кога станува збор за невработеноста: онаа каде се комбинирани ранливоста базирана според род и возраст, имено,

APPROACH AND METHODS

Summing up the above review on the research done on ALMPs, it may be stated that thus far the focus has been primarily on distinguishing between micro and macro effects of ALMPs through two main approaches; first type using micro data to measure the impact of program participation on individuals' employment and earnings; the second type using aggregate data to measure the net effects of programs on aggregate employment and unemployment (see also Martin and Grubb, 2001). Little or no explorations and assessments are done qualitatively. On the other hand, there are many evaluation studies but they are done primarily in Sweden, a country that has used ALMPs extensively or other developed countries. The specific contribution of the work presented here is to provide an assessment of ALMPs from a qualitative approach by looking at the case of developing country like Albania.

This paper attempts to meet its goal by exploring ALMPs in Albania, focusing on the most vulnerable group in terms of unemployment: the one combining gender-based and age-based vulnerability, namely young women. Looking at the case of NES Tirana (largest in the coun-

младите жени. Гледајќи го примерот на НСВ Тирана (најголемата канцеларија во земјата), прегледот на постојните информации; официјалните податоци и статистики се комбинираат со квалитативни примарни

try), the review of existing information; official data and statistics is combined with qualitative primary data gathered from in-depth interviews with service delivers and beneficiaries to map the service and

Табела 1. Баратели на работа според регион, години 2010 и 2011
Table 1. Job seekers per district, years 2010 & 2011

Бр. No.	Регион Region	Вкупно Total	Ж F	М M	Вкупно Total	Ж F	М M
1	БЕРАТ BERAT	6506	52.2	47.8	6589	52.3	47.7
2	ДИБЕР DIBER	7790	45.5	54.5	7265	48.1	51.9
3	ДРАЧ DURRES	8910	55.4	44.6	9002	55.2	44.8
4	ЕЛБАСАН ELBASAN	16255	48.1	51.9	16240	47.6	52.4
5	ФИЕР FIER	16132	52.7	47.3	16026	53.8	46.2
6	ЃИРОКАСТРО GJIROKASTER	5287	55.3	44.7	5236	56.5	43.5
7	КОРЧА KORCE	9335	53.4	46.6	9038	54.0	46.0
8	КУКС KUKES	9359	49.3	50.7	9565	49.0	51.0
9	ЛЕЖА LEZHE	13995	48.3	51.7	14207	49.6	50.4
10	СКАДАР SHKODER	21047	44.9	55.1	20803	45.5	54.5
11	ТИРАНА TIRANE	21432	56.7	43.3	21923	57.0	43.0
12	ВАЛОНА VLORE	6713	56.1	43.9	7108	55.5	44.5
	ВКУПНО	142761	51.0	49.0	143002	51.6	48.4

Извор: Национална служба за вработување <http://www.kerkojpune.gov.al/>

Source: Sherbimi Kombetar i Punesimit <http://www.kerkojpune.gov.al/>

податоци прибрани преку длабински интервјуа со конкретните даватели на услуги и корисниците со цел да се мапира услугата и да се истражат предизвиците и можностите.

Информациите и податоците кои се однесуваат на сегашната состојба на услугите и нивната динамика, предизвиците и можностите се прибрани од онлајн извори и длабински интервјуа со клучните соговорници од персоналот на НСВ Тирана (петмина). Информациите и податоците во прилог на описот на состојбата со жените и вработувањето од аспект на користењето на НСВ службата во Тирана и пречките за пристап и користење се прибрани преку интервјуа со жени кои контактирале и ги искористиле услугите на НСВ во Тирана (пет жени) и жени баратели на работа кои решиле да не одат преку НСВ (5 жени). Податоците се прибрани во периодот од ноември 2012 год. до јануари 2013 год. Преку проучување и споредба со резултати и препораки од претходни истражувања, студијата извлекува заклучоци и нуди препораки за подобрување на политиките.

ПРЕГЛЕД НА НСВ ВО ТИРАНА

Канцеларијата на НСВ во Тирана е една од 12-те канцеларии за вработување кои функционираат на регионално ниво. Таа ги покрива

explore on its challenges and opportunities.

Information and data covering the current state of the service and its dynamics, challenges and opportunities are gathered from online sources and in-depth interviews with key informants from NES Tirana staff (five). Information and data providing input for the description of the situation of women and employment in terms of NES Tirana service uptake and challenges to access and use are gathered through interviews with women who have contacted and used NES services in Tirana (five women) and women jobseekers who have not chosen to go through NES (5 women). The data were gathered in the period November 2012 – January 2013. Exploring and comparing to previous research findings and recommendations, the paper draws conclusions and offers recommendations for policy improvements.

OVERVIEW OF NES IN TIRANA

NES Tirana is one of the 12 employment offices operating at the district level. It covers the administrative areas of Tirana and Kavaja.

административните области на Тирана и Каваја. Како што е наведено во почетокот на оваа студија, некои од главните услуги кои НСВ Тирана се очекува да ги нуди како и во другите регионални канцеларии се:

As introduced in the beginning of this paper, some of the main services that NES Tirana is expected to offer like other regional offices include the following:

Графикон 1. Распределба странки според програмите, NES Тирана 2011
Graph 1. Distribution of clients across programs, NES Tirana 2011

Извор: Национална служба за вработување <http://www.kerkojpune.gov.al/>
Source: Sherbimi Kombetar i Punesimit <http://www.kerkojpune.gov.al/>

- Посредување за невработени баратели на работа;
- Советодавни и услуги поврзани со стручна квалификација;
- Соработка со локалната самоуправа за организирање на јавни активности преку вклучување на невработени баратели на работа;
- Стручно оспособување за баратели на работа и за младите;
- Кредитирање на работодавачите кои нудат обука на своите вработени;
- Финансиска поддршка за невработените кои посетуваат курсеви за стручно оспособување; и

- mediation services for unemployed jobseekers;
- job counselling and vocational services;
- cooperation with the local governance for the organization of public workings by involving unemployed jobseekers;
- vocational trainings for jobseekers and young people;
- crediting of employers offering training to their employees;
- financial support to the unemployed that attend vocational education courses; and

- Прибирање на податоци и информирање за работната сила, невработеноста и категориите на невработени лица.

Податоците кои се достапни на официјалната веб страница на Централната канцеларија на НСВ (Sherbimi Kombetar i Punesimit) покажуваат дека НСВ Тирана е најголемата регионална канцеларија според вкупниот број на странки годишно (<http://www.kerkojpune.gov.al/>).

Вкупно гледано, нивото на невработеност е повисоко кај жените со константен растечки тренд во текот на годините. Според Статистичките билтени на централата на НСВ, стапките на невработеност се посебно високи кај младите жени (1/4 од невработените жени се помлади од 29) и родовите јазови се поевидентни во урбаните наспроти руралните области (SHKP, 2011). Жени кои се глава на домаќинствата сочинуваат околу 8% од странките, додека најголемиот број од странките доаѓаат од сиромашни семејства кои се исто така корисници на програмите за економска помош.

Помошта на странките на НСВ е поделена според две главни програми:

- програми за посредување (составени од олеснети контакти и преговори помеѓу работодавачи и баратели на работа)
- програми за промовирање/ охрабрување (вклучително а. Про-

- data collection and reporting on labour force, unemployment and categories of unemployed groups.

Data gathered and available for access at the NES National Directorate (Sherbimi Kombetar i Punesimit) official webpage show that NES Tirana is the largest regional office in terms of total number of clients per year (<http://www.kerkojpune.gov.al/>).

Overall, the level of unemployment is higher for women with a continuous growing trend through the years. According to the Statistical Newsletters of the national NES unemployment rates are particularly high for young women (1/4 of unemployed women are under 29 years old) and gender discrepancies are more evident in urban rather than in rural areas (SHKP, 2011). Women head of household make up for about 8% of the clients and the mainstream clients come from poor families which are also beneficiaries of the Economic Aid scheme.

NES clients benefit and are classified according to two main programs:

- mediation programs (consisting in facilitating contacts and negotiations between jobseekers and employers)
- promotion / encouragement programs (including a. Promotion of unemployed jobseekers, b. Promotion through qualifications at the workplace, c. Promotion of employ-

мовирање на невработените баратели на работа, б. Промовирање преку преквалификување на работно место, в. Промовирање на вработувањето преку институционални квалификации, г. Промовирање на вработувањето на маргинализираните жени; и д. Сооднос на вработување на млади универзитетски дипломци.)

Најголемиот број на корисници се вклучени во програмите за посредување и само мал број се вклучени во програмите за промовирање/ охрабрување. Следниов графикон го прикажува овој сооднос врз основа на податоците од НСВ Тирана за 2011.

Ваквиот тренд на распределба според програми продолжува и за годината 2012 како што потврди персоналот на НСВ Тирана врз основа на прибраните податоци (кои сè уште не е објавени).

ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОДОВИТЕ ПРАШАЊАТА ВО НСВ

Активни мерки на пазарот на трудот

Регионалните канцеларии НСВ се замислени и се очекува да бидат и да дејствуваат како спроведувачи на политиките. Вработените во НСВ Тирана јасно дадоа до заење дека од нив не се очекува и дека всушност тие не планираат ниту имплементираат какви било конкрет-

ment through institutional qualification, d. Promotion of employment of marginalised women; and e. Proportion of employment of young university graduates.)

Vast majority of beneficiaries fall under the mediation programs and only a small proportion under promotion/encouragement programs. The following graph illustrates this distribution referring to data on NES Tirana from 2011.

The trend of such distribution across programs was confirmed by NES Tirana staff to be constant also with the data gathered for year 2012 (even though not yet published).

GENDER MAINSTREAM WITHIN NES

Active labour market measures

Regional NES are designed and expected to be and act as policy implementers. Staff members of NES Tirana clearly stated that they are not expected and in fact they do not plan and implement any specific, regional tailored measures. They are bound to what is planned and de-

ни регионално скроени мерки. Тие се обврзани да го спроведуваат она што се планира и изготвува на национално ниво. Основните акти кои ја регулираат нивната работа и кои се обидуваат успешно да ги следат и да ги имплементираат се:

а. Националната стратегија за вработување (2007-13);

б. Одлуката на Советот на министри бр. 873 од 27.12.2006 год. за „Финансиските мерки, критериуми и процедури за имплементација на програмите за професионално стажирање за невработените баратели на работа кои дипломирале во земјата или во странство“;⁴

в. Одлуката на Советот на министрите бр. 47 од 16.1.2008 год. за „Програмата за промовирање на вработувањето преку преквалификации на работното место“;⁵

г. Одлука на Советот на министри бр. 48 од 16.1.2008 год. за „Износот и критериумите за користење на програмите за промовирање на вработеноста кај невработените баратели на работа со потешкотии“.⁶

signed at the national level. The main policy documents they refer to and try to successfully follow and implement are:

a. The National Strategy for Employment (2007-13);

b. Council of Ministers Decision No. 873 dt. 27.12.2006 on the „Financial measures, criteria and procedures on the implementation of professional internship programs for unemployed jobseekers who graduated in the country or abroad“⁴

c. Council of Ministers Decision No. 47 dt. 16.1.2008 on the „Program for promoting employment through in-work qualifications“⁵

d. Council of Ministers Decision No. 48 dt. 16.1.2008 on the „Amount and criteria to benefit from the program of promoting employment among unemployed jobseekers in difficulties“⁶

The Strategy on Employment 2007-2013 focuses on strengthening the capacity of the National Employment Service (NES) to administer active and passive labour

⁴ На албански “PËR MASËN E FINANCIIMIT, KRITERET DHE PROCEDURAT E ZBATIMIT TË PROGRAMEVE TË PRAKTIKAVE PROFESIONALE PËR PUNËKËRKUESIT E PAPUNË, QË KANË MBARUAR ARSIMIN E LARTË, BRENDA APO JASHTË VENDIT”

⁵ На албански “PËR PROGRAMIN E NXITJES SË PUNËSIMIT, NËPËRMJET FORMIMIT NË PUNË”

⁶ На албански “PËR MASËN DHE KRITERET E PËRFITIMIT NGA PROGRAMI I NXITJES SË PUNËSIMIT TË PUNËKËRKUESVE TË PAPUNË NË VËSHITIRËSI”

⁴ In Alb. “PËR MASËN E FINANCIIMIT, KRITERET DHE PROCEDURAT E ZBATIMIT TË PROGRAMEVE TË PRAKTIKAVE PROFESIONALE PËR PUNËKËRKUESIT E PAPUNË, QË KANË MBARUAR ARSIMIN E LARTË, BRENDA APO JASHTË VENDIT”

⁵ In Alb. “PËR PROGRAMIN E NXITJES SË PUNËSIMIT, NËPËRMJET FORMIMIT NË PUNË”

⁶ In Alb. “PËR MASËN DHE KRITERET E PËRFITIMIT NGA PROGRAMI I NXITJES SË PUNËSIMIT TË PUNËKËRKUESVE TË PAPUNË NË VËSHITIRËSI”

Стратегијата за вработување 2007-2013 се фокусира на јакнење на капацитетот на Националната служба за вработување (НСВ) за спроведување на активни и пасивни програми за пазарот на трудот, за стручно образование и обука на невработените и намалување на работата во неформалната економија. Еден од приоритетите на реформите на политиките на пазарот на трудот е преориентирање на НСВ кон давањето на услуги. Тука се вклучени подобро планирање, изготвување, следење и евалуација на активните политики на пазарот на трудот (АППТ) со фокус на групи кои се под ризик од исклучување од пазарот на трудот, вклучувајќи ги жените и младите.

Изготвување на активните мерки на пазарот на трудот

Вработените во НСВ Тирана велат дека НСВ постојано спроведува истражувања на трендовите и развојот на пазарот на трудот на национално ниво. Истото не се однесува за регионалните канцеларии вклучително НСВ Тирана. Регионалните канцеларии не спроведуваат независни истражувања на пазарот на трудот за регионот за кој се надлежни.

Сепак, според персоналот на НСВ Тирана, националните истражувања на пазарот на трудот секо-

market programmes, to deliver vocational education and training to the unemployed and the reduction of employment in the informal economy. One of the main priorities of the labour market policy reform is to re-orient the NES towards provision of services. This includes strengthening the planning, design, monitoring and evaluation of active labour market policies (ALMPs) targeting groups at risk of labour market exclusion, women and youth included.

Designing active labour market measures

NES Tirana staff members sustain that NES continuously carries out research on the labour market trends and developments at the national level. The same does not hold true for regional offices such as NES Tirana. Regional offices do not carry out independent research on the labour market of their respective region.

Nonetheless, according to NES Tirana staff, national studies of the labour market have always had as an integral part the survey of labour

гаш како суштински дел го имале анкетирањето на потребите на пазарот на трудот. Сепак, ваквите студии се спорадични и честопати нецелисходни. Еден вработен во НСВ Тирана посведочи за првото истражување спроведено на пазарот на трудот пред неколку години од страна на МОТ. Во тој случај податоците биле собирани преку прашалник преведен од некоја друга земја, што воопшто не било од полза за потребите и спецификите на Албанија (Тирана), од која персоналот на НСВ многу малку осознал што подоцна можел да го преточи во практични мерки за подобрување. Што се однесува до регионалните канцеларии, главниот извор на информации поврзани со регионот кој го покриваат се статистиката која ја прибираат при нивната секојдневна работа.

Независно од тоа што искражувањата се спроведуваат само на национално ниво, персоналот на НСВ Тирана цени дека се од извонредна важност за креирање на политиките на национално ниво. Тие веруваат дека таквите истражувања се исклучително важни од аспект на планирање на професионалните и програмите за постојана едукација. Според кажаното, резултатите на таквите студии се проучуваат од страна на креаторите на политиките во изготвување на следните стратегии, политики и програми.

Директното вклучување на НЕС Тирана е уште еден придонес во

market demands. However, such studies have been sporadic and sometimes proven non-effective. One of the NES Tirana staff members provides the example of the first study carried out on the labour market few years ago, led by ILO. In that case the data were gathered applying a questionnaire translated from some other country which proved not beneficial for the purposes and specificities of Albania (Tirana) context, revealing little for the NES staff to understand and then turn into practical measures for improvements. As for the regional offices, the main source of information related to the region they cover, are the statistics they gather on their everyday work.

Regardless of the fact that studies are carried out only at national level, NES Tirana staff greatly appreciate them as of particular importance for policymaking at the national level. They believe that such studies are extremely important with regards to planning for the professional, continuous education programs. The results of such studies are claimed to be taken into consideration by policymakers in drafting future/follow up strategies, policies and programs.

Another contribution in shaping new strategies, policies and programs is the direct involvement of NES . Even though not a routine, employees of NES Tirana have from time to time

формирањето на нови стратегии, политики и програми. Иако не е рутинска пракса, вработените на НСВ Тирана од време на време мораат да учествуваат во консултации и во работни групи кои се формираат од страна на ресорното министерство задолжено за вработување. Според нив тоа е единствениот канал преку кој можат директно да го дадат својот придонес во процесот на донесување политики во доменот на нивната работа и експертиза.

Севкупно регионалните канцеларии на НСВ скоро воопшто немаат моќ во делот на донесување на политики. Како што наведените примери покажуваат, тие најмногу дејствуваат како имплементатори а нивното учество во донесувањето на политиките е многу ограничено и ретко. Како резултат на ова, обично се недоволно информирани за родовата сензитивност/неприлагодливост при изготвување на политики/програми за вработување.

Според персоналот на НСВ Тирана, отсекогаш постоеле обиди за подобрување на програмата на национално, политичко ниво. Сите досегашни влади се декларирале дека приоритет за нив е подобрување и зајакнување на НСВ. Постојаните промени во текот на годините довеле до попроактивен пристап. Најскорешни промени биле воведувањето на процедури за следење на состојбата со странките кои биле корисници на програмите за обука кои ги обезбедува НСВ.

become part of the consultations and working groups set by the line ministry in dealing with employment issues. That is considered by them as the only channel in which they can directly contribute in the policymaking processes of their area of expertise and work.

Overall, regional NES offices have little if no policy power. As the examples above demonstrate they act primarily as implementers and the ways of participating in policy-making are very limited and sporadic. As a result, they are generally poorly informed on the gender sensitivity/blindness in designing employment policies/programs.

According to NES Tirana staff, there have always been attempts to improve the program at the national, policy level. Improving and strengthening NES is declared to have been a priority for all governments. Continuous changes have been adopted in years towards a more proactive approach. The most recent change has been the introduction of follow-up procedures on those clients benefiting from the training program provided by NES.

Other changes and improvements are, of course, needed. An immediate change proposed by NES Tirana staff would be the reforming of the training/qualification program. Experience and collaboration with

Секако дека се потребни и други промени и подобрувања. НСВ Тирана би можела веднаш да предложи реформирање на програмите за обука/квалификации. Искуството и соработката со различни работодавачи покажале дека независно од тоа каква обука НСВ им нуди на барателите на работа, тие секогаш преферираат повторно да ги обучаваат, и тоа за релативно долги временски периоди, во кои барателите на работа не се платени. Оттаму нивниот статус на лица со ниски или никакви приходи се пролонгира. Би било поефикасно и покорисно доколку се здружат силите со партнери кои нудат работа за подобро изготвување и имплементација на курсевите за обука со цел да се задоволат барањата за вработување.

АППТ и жените

Како што веќе беше спомнато во овој труд, жените во Албанија имаат поголема предиспозиција за ниски стапки на учество на пазарот на трудот. И покрај овој добро познат и широко прифатен факт, персоналот на НСВ Тирана смета дека постојните стратегии, политики и програми за вработување не обрнуваат посебно внимание на жените. Според нивното сфаќање жените се сметаат за дел од т.н. „специфични групи“ заедно со другите групи како етничките или другите малцинства (пр.

various employers has shown that regardless from what trainings NES has offered to jobseekers they always prefer to re-train them for relatively long periods of time, during which jobseekers do not get paid. This way their status of low or no-income is prolonged. It would be more efficient and effective to join efforts with jobs offering partners on better designing and implementing training courses to meet employment requirements.

ALMPs and women

As previously mentioned in this paper, women in Albania are more prone to low rates of labour market participation. Albeit for this being a well-known and widely accepted fact, NES Tirana staff judge that women get no particular attention from current employment strategies, policies and programs. In their understanding women are considered part of so-called “particular groups” together with other groups such as ethnic or other minorities (e.g. Roma

Ромите и Еѓипќаните), младите, и од неодамна и повратниците емигранти. Не постојат конкретни мерки кои целат кон спецификите на групите во рамките на овие категории. На пример, не постојат варијации кога се работи со млади жени, постари жени, самохрани мајки, итн.

Персоналот на НСВ Тирана тврди дека не постојат нигу анализи кои се родово прилагодени ниту пак, такви мерки со кои би се гарантирал пристапот на жените кон услугите. Распоредот, превозот или други прашања поврзани со нивото на достапност на услугите досега не биле земени предвид при родовата анализа или реформирањето со цел поголема родово сензитивност. На жените и мажите им се нудат истите услуги што значи дека се очекува слично ниво на пристап, што резултира со родово неприлагодени практични импликации.

Наоѓање работа по учество во програми за жени

Во отсуство на службени податоци, давателите на услуги со кои беше разговарано веруваат дека постои само мала шанса барателите на работа да најдат работа и да станат вработени како резултат на нивната понуда. Тие велат дека жените (како и другите баратели на работа) се обидуваат на многу други начини претходно или паралелно со прија-

and Evgjit), young people, or recently returning emigrants. There are no specific measures targeting diversity within these categories. For instance, no differentiations are made in dealing with young women, older women, lone mothers, etc.

NES Tirana staff claim that there are neither gender sensitive analysis nor any gender sensitive measures taken to guarantee accessibility for women on the service. Schedule, transport or other issues related to level of accessibility on the service have not been considered so far for a gender analysis or gender sensitive reforming. Women and men are offered the same service thus expected to have similar levels of access – resulting in gender-blind practical implications.

Provision for employment after participation in programs for women

In absence of official records, the service providers interviewed believe that there is only a slight opportunity for jobseekers to finding a job and become employed due to what they offer. They declare that women (as other jobseekers) try many other ways before or in tandem with applying at NES offices; most popular of them being

вувањето во канцелариите на НСВ; најпопуларните начини се барање работа преку весници/огласи или преку роднини / пријатели.

Не постои унифицирана стратегија за следење на состојбата со корисниците на услугите на НСВ Тирана; дури ни на успешните примери кои успеале да најдат работа. Само во случаите кога странките кои веќе ги користеле услугите на НСВ се враќаат во истата канцеларија на НСВ (на пример кога сметаат дека работното место им е загрозено или доколку пак останат без работа) може да се спроведе нестандартизирано проследување со дадената странка.

Друг начин преку кој персоналот на НСВ Тирана контактира со клиентите по успешното вработување е преку работодавачите. Работодавачите од различни причини контактираат со канцелариите на НСВ, најчесто контактираат со вработените на НСВ Тирана доколку не се задоволни со кандидатот кој НСВ им го препорачал. Ова се смета од страна на персоналот на НСВ Тирана за друга форма на проследување за конкретни клиенти.

Податоци

Постои традиција на прибирање податоци кои се однесуваат одделно за пол, возраст, образование, регион (Тирана & Каваја), и програма за оние кои биле корисници

though newspapers advertisements and relatives/friends.

There is no unified follow up strategy on the clients using NES Tirana services; not even for the successful cases who do find a job. It is only in the cases when clients who have already used NES services go back to the respective NES (for instance, when they feel their working place is questioned or find themselves unemployed again) that some non-standardised follow-up takes place.

Another way through which NES Tirana staffs are put in contact with their clients after successful employment is through employers. Employers might contact NES offices for different reasons; most likely they contact NES Tirana employees in case they are not satisfied with the candidate NES recommended them. This is considered by NES Tirana staff as another form of follow-up on specific clients.

Data

There is a tradition of gathering data disaggregated by sex, age, education, area (Tirana & Kavaja), and program for those who have been supported or applied for NES

или оние кои се пријавиле за услугите на НСВ. Табелата 2 прикажува податоци поделени според двата главни програми; промовирање и посредување, за изминативе пет години во регионалната канцеларија на НСВ Тирана. Разликата во вкупниот збир се должи на други програми од времен карактер, како што се кампањи кои можеби се организирале конкретната година.

На национално ниво жените сè повеќе ги користеле услугите на НСВ во изминативе 5 години. Вакви податоци за секој регион се достапни само за 2010 и 2011 год. како што е прикажано во Табела 3.

Не постојат одделни податоци според другите индикатори, како на пример, според малцински групи. Персоналот на НСВ Тирана вели дека за нив е невозможно да прибираат такви информации, бидејќи би било дискриминаторски, според нив, да се праша „Дали сте Ром?“ Тие рекоа дека ќе забележуваат само за оние случаи кога можат да оценат според 'изгледот' или кога таквите лица им ги упатуваат малцинските НВО.

Вкупно гледано, персоналот на НСВ признава дека жените се најголемата група на странки во НСВ. Ова не е заслуга на програмата за привлекување или помагање на жените конкретно туку поради фактот дека главниот сектор кој ги вработува мажите – градежниот, во после-

services. Table 2 presents data segregated by the two main programs; promotion and mediation, for the last five years at the NES Tirana regional office. The difference in the overall total is due to other, temporary programs such as campaigns that might have been organised in the respective year.

At the national level women have increasingly used NES services in the last 5 years. Such data for each region are available only for 2010 and 2011 as presented in Table 3.

There are no available data disaggregated by other indicators such as minority groups. NES Tirana staff pretends to be impossible for them to gather such information as it would be discriminatory, in their opinion, for example, to ask „Are you Roma?“. They said that they would keep notes only on those cases when they can tell by the 'looks' or when the persons are referred to them by minority NGOs.

Overall, NES staff admits for women to be the largest group of NES beneficiaries. This is not due to any merits of the program to attract or address women in particular but due to the fact that the main sector of employment for men – construction, has been experiencing a downward development trend

Табела 2. НСВ Тирана – податоци за последните 5 години
Table 2. NES Tirana data for the last 5 years

	Вкупно Total	Промовирање Promotion	Посредување Mediation
2007			
Регион / Region	1979	НП NA	1299
Тирана / Tirana	1745	НП NA	1160
Каваја / Kavaja	234	НП NA	139
2008			
Регион / Region	2951	408	2099
Тирана / Tirana	2680	408	1943
Каваја / Kavaja	271	0	156
2009			
Регион / Region	2721	307	2063
Тирана / Tirana	2390	307	1814
Каваја / Kavaja	331	0	249
2010			
Регион / Region	2796	97	2456
Тирана / Tirana	2417	97	2150
Каваја / Kavaja	379	0	306
2011			
Регион / Region	2858	66	2555
Тирана / Tirana	2525	66	2246
Каваја / Kavaja	333	0	309

Извор: Национална служба за вработување <http://www.kerkojpune.gov.al/>

Заб.: Промотивната програма започнала во 2008, затоа нема податоци за 2007 год.

Source: Sherbimi Kombetar i Punesimit <http://www.kerkojpune.gov.al/>

Note: Promotion program has started only in 2008, hence no data are available for year 2007.

Табела 3. Податоци одделно по род, НСВ Тирана 2010-11
Table 3. Data disaggregated by gender, NES Tirana 2010-11

	2010			2011		
	Вкупно / Total	Ж / F	М / M	Вкупно / Total	Ж / F	М / M
ТИРАНА / TIRANA	21432	56.7	43.3	21923	57.0	43.0

Извор: Национална служба за вработување <http://www.kerkojpune.gov.al/>

Source: Sherbimi Kombetar i Punesimit <http://www.kerkojpune.gov.al/>

дните години бележи надолни трендови. Токму спротивното се случува со бизнисите кои вработуваат преетежно жени како што се услужниот, текстилниот или хигиенскиот сектор.

Човечките ресурси во НСВ

Во НСВ Тирана персоналот брои 54 лица, од кои повеќето се жени, а само 16% се мажи. Сепак, раководителот е маж. Нема одделение или персонал посветен само на родовите прашања во систематизацијата на НСВ Тирана. Соговорниците тврдат дека имаат постојани обуки за родови прашања но потоа наведуваат дека само неколку колеги се 'премногу обучени' и дека нема еднаква распределба на обуки и помеѓу останатите колеги.

Просечниот сооднос на странки по вработен е 45-50 клиенти годишно на еден вработен. Се наведува дека буџетот постојано се намалува од година во година со што само се ограничува и отежнува секојдневната работа и реализацијата на целите. Според нив, оваа состојба е поврзана со генералната економска криза.

Соработка

НСВ Тирана имала соработка со други државни установи, со субјекти од приватниот сектор и од граѓанското општество. Како најважни соработници тие ги наведува: центра-

in the last years. Exactly the opposite has happened to businesses employing primarily women such as cleaning, catering, and sewing.

NES human resources

NES Tirana has a staff of 54 employees, most of them women and only 16% men. However, the office is headed by a man. There is no gender unit or staff dedicated to gender issues in the organigram of NES Tirana. Interviewees claim to have continuously been trained on gender issues but then mention only few people that have been 'over-trained' and no even distributions in other staff members.

The approximate ration of staff per client is at the level of 1 employee per 45-50 clients in a year. It is stated that the budget is continuously decreasing from year to year putting more constrains and limitations on everyday work and in meeting objectives. According to them, this situation is associated with the overall economic crises.

Collaborations

NES Tirana collaborated with other state institutions, with private sector actors and civil society actors. Among the most important collaborators they listed: National NES and

лата на НСВ и Министерството за труд и социјала и еднакви можности; Трговските комори, МОТ; Ромските НВОа, пр. Амародром; организациите на лица со попречувања, пр. Здружението на лица со попречувања; и женските организации пр. Рефлексионе, SHDGSH идр. Генерално соработката со сите овие субјекти ја оценуваат како плодотворна. Сепак, тие потенцираа дека партнерствата и соработката со останатите субјекти останува нередовна и треба да се зајакне.

Ministry of Social Affairs and Equal Opportunities; Trade chambers; ILO; Roma NGOs e.g. Amarodrom; Organisations for people with disabilities e.g. Association of people with disabilities; and Women organizations e.g. Refleksione, SHDGSH etc. Overall, the partnership with all these actors is rated as fruitful. However, they highlight that partnerships and collaboration with other actors remain sporadic and need to be strengthened.

МИСЛЕЊЕ НА КОРИСНИЦИТЕ ЗА ПРЕДИЗВИЦИТЕ И ПРЕЧКИТЕ ЗА ПРИСТАП И КОРИСТЕЊЕ НА УСЛУГИТЕ НА НСВ ЗА ЖЕНИТЕ

Перцепцијата за НСВ Тирана и нејзините услуги

Услугите на НСВ Тирана ги користат клиенти од различни возрастни групи, род, степен на образование и социјална и културна позадина. Сепак, некои од нив се сметаат за приоритетни или специјални категории. Тука спаѓаат жените, младите, малцинствата – поконкретно Ромите и Еѓипќаните и емигрантите повратници – неодамна вклучени поради нивниот зголемен број како последица на финансиската криза во мигрантските одредништа, земји како Грција и Италија.

BENEFICIARIES PERCEPTIONS ON CONSTRAINTS AND CHALLENGES FOR WOMEN TO ACCESS AND BENEFIT FROM NES

Perceptions of NES Tirana and its services.

The services of NES Tirana are used by clients of different age groups, genders, levels of education, and social and cultural backgrounds. However, some of them are considered as priority or special categories. These categories include women; young people; minorities – Roma and Evgjits in particular; and returning emigrants – added only recently due to their growing numbers following the financial crisis in the destination countries like Greece and Italy.

Квалитативните податоци откриваат генерална промена во гледањето на услугите на НСВ. Тие не се сметаат повеќе како услуги за сиромашните, безнадежните, неедуцираните и неквалификуваните лица. Интервјуираните жени сметаат дека митот според кој НСВ единствено може да понуди лошо платени работни места е напуштен. Ова го потврдува и самиот факт дека еден од интервјуираните баратели на работа беше висококвалификувана странка, со магистерски студии и кариера во водечка канцеларија за односи со јавноста во голема компанија.

Сепак, овој подобрен имиџ на НСВ го потврдија контактираните корисници на услугите. Спротивното мислење беше резултат од оние кои не ја контактирале ниту употребиле НСВ при барањето работа. Тие сметаат дека НСВ обично соопштува со работодавачи кои единствено нудат работа во градежништвото, одржувањето или хигиенските услуги. Според некои од нив ова била главната пречка поради која не ја контактирале или искористиле НСВ. Овие екстремни разлики во перцепцијата помеѓу корисниците и некорисниците е доказ за лошото информирање.

Деца и грижа за децата

Помеѓу интервјуираните млади жени имаше и мажени жени со деца помали од 6 год. (предшколска возраст). Соочени честопати со екстремната потреба за поголем приход,

Qualitative data revealed an overall shift in the perception on NES services. They are not considered anymore as services for the poor, desperate, non-educated and unqualified people. The women interviewed believe that the myth that NES can only offer poorly paid jobs has fallen. This is confirmed also by the mere fact that one of the jobseekers interviewed was a highly qualified client, holding an MA and with a carrier in leading PR office in a big company.

Nonetheless, this improved image of NES was valid for the contacted service users. The opposite resulted with those who did not contact or use NES for jobseeking. They believed that NES usually collaborates with employers who have to offer only jobs in cleaning, maintenance and constructions. For some of them this was the main obstacle due to which they have not contacted or used NES. These extreme differences in perceptions between users and non-users is evidence of the poor information.

Children and childcare

Among young women interviewed, there were also married women with children under 6 (pre-school age). Faced with the often extreme need for increasing their income, in-

испитаниците рекоа дека би разгледале и прифатиле било каква работа, независно од фактот дека потоа исто така ќе треба да организираат чување и грижа за децата. Сепак, кога конкретно ги прашавме дали децата и грижата за нив е проблем и/или пречка за барањето работа и прифаќањето работа со полно работно време, сите потврдија дека тоа е вистина. Ова пред сè е поврзано со фактот дека повеќето жени потврдуваат дека тие самите воглавно се грижат за децата. Соочени со финансиски проблеми, поради долгиот период на невработеност, тие не можат да си доволат да плаќаат за чување на децата. Најчестата алтернатива во таквите случаи е помош од бабите или другите блиски роднини.

Потребата за платена нега за децата или дополнителна/алтернативна нега на мајчинската е неопходна не само за деца од предшколска возраст туку и за деца од училишна возраст. Соговорничките изјавиле дека се двоумат дали да бараат работа кога децата им се на претшколска возраст. Според нив, тие рационално одбираат самите да се грижат за децата отколку да работат за плата која, во најголемиот број случаи, би се потрошила на плаќање нега за детето. Според жените, кога децата тргнуваат во училиште тие стануваат посамостојни и со оглед на фактот што имаат пристап до бесплатно школување, шансите на жените да ра-

interviewees say that they will look and accept any job regardless of the fact that they need to also arrange for their children's care. However, when specifically asked if children and guaranteeing care for them is a concern and/or constrain for searching for a job and being employed full-time, they all substantiate for it to be true. This is primarily related to the fact that most women confirm to be themselves the main care providers for their children. Under financial constraints due to lengthy periods of unemployment they cannot afford for paid childcare. The most common alternative used is care from grandmothers or other close relatives.

The need for paid childcare or additional/alternative care to the mother care is necessary not only for pre-school aged children but also for children of school age. Interviewees state that they hesitate to look for employment when their children are younger than school age. According to them, they rationally chose to care themselves as to work for a salary which would go, in most of the cases, for paid care. When children start school women believe children get more independent and given the fact that access to free, public school is possible, women's chances to work in the paid labour market increase. However, the same does not happen to their concern for childcare for afterschool

ботат на платениот пазар на трудот се поголеми. Сепак, останува проблемот со неа на децата во часовите по училиштето. Распоредите на јавните училишта не се вклопуваат целосно со распоредот на полната работна недела. Дополнително, жените можеби треба да работат во смени, бидејќи често, поради недостаток на простор, наставата во училиштата е организирана во смени. Во ваквите случаи жените најчесто бараат помош од своите мајки или други роднини.

Понатаму, јавната или приватната неа на децата не секогаш е прашање на избор. При правењето избор помеѓу двете, жените не се секогаш соочени само со финансиските ограничувања. Една жена емигрант повратник со нас ги сподели искуствата по враќањето. Таа морала да го испрати постарото дете во приватна градинка иако во тој момент биле без работа и таа и сопругот. Со оглед на тоа што детето било родено и живеело во Грција, тоа не зборувало албански за да оди во државна градинка; и затоа било испратено во приватна градинка (грчка) иако ова било вон нивните можности.

Барање работа

По решавање на прашањата поврзани со неа на децата и/или поради крајна потреба за приходи, жените почнуваат да бараат работа. Најпопуларните начини за

hours. Public schools schedules do not match with full-time working week schedules. In addition, women might have to work in shifts as does the teaching happen to be organized in several schools due to lack of premises. These are mostly the cases in which women have to look for support from their mothers or other relatives.

Further, public or private child-care is not necessarily a matter of choice. In deciding which one to use, women are not constrained only by financial limitations. An emigrant shares her experience upon return. She had to send her older child to private kindergarten even though together with her husband were jobless at that point. Born and raised in Greece the child did not speak Albanian to go to public day-care; thus she was sent to a private one (Greek one) although this was beyond possibilities.

Jobseeking

Upon resolving issues of child-care and/or under extreme need for income women start searching for jobs. Most popular ways of doing this are through newspapers and

ова се преку огласи или пријатели. Ова се најпопуларните начини не само за жените кои не се обратиле во НСВ туку и за жени кои се пријавиле. Барањето преку огласи во весник и ширењето на информацијата преку пријатели и роднини се сметаат за најизводливи.

Други начини вклучуваат организации на граѓанското општество кои се бават со вработување на различни целни групи или „одење од врата до врата“. Жените главно контактираат со женски организации/здруженија или малцински организации. „Одењето од врата до врата“ е помалку популарно но се смета како крајна опција. НСВ се остава како најмалку популарна опција, и според корисниците на НСВ и според другите. Иако знаат за НСВ, тие повеќе сакаат самите прво да побараат во весници и преку пријатели пред да започнат со формално барање работа. Ова беше зајакнето со фактот дека интервјуираните жени биле невработени веќе подолг период пред да се решат да контактираат со НСВ.

Предизвици и можности

Странките контактираат и ја користат НСВ од различни причини и под различни услови. Жените без никакво образование или каква било информација за тоа како да се ориентираат на пазарот на тру-

word of mouth. These are the most popular manners not only for women who did not use NES but also for those who did. Looking through newspaper advertisements and spreading the word among relatives and friends are believed to be most feasible.

Other ways include contacting civil society organisations which deal with employment of various target-groups or „knocking door to door“. Women mainly contact women's organisations/associations or minority organisations. „Knocking door to door“ is less popular but is considered as a last move. NES is left as least preferred. This held true for both users and non-users of NES. Even though they knew about NES, they preferred to first look themselves through newspapers and acquaintances rather than start a formal jobseeking. This was reinforced by the fact that the women interviewed had been unemployed for long periods of time before deciding to contact NES.

Challenges and opportunities

NES was contacted and used for different reasons and under different conditions. Women who had no education whatsoever or lacked any information on how to orient themselves in the labour market

дот го гледаат НСВ како единствената порта кон вработување. Од друга страна, жени со високи квалификации и кариери контактираше со НСВ мислејќи дека службата им ги зголемува можностите за понуда пред клиентите, со оглед на тоа што профилот на клиентите не е многу променет – обично се со ниски квалификации, со што шансите на квалификуваните клиенти за вработување стануваат повисоки.

Од друга страна, некои жени едноставно никогаш не слушнале за НСВ и за нејзините услуги. Тие не се свесни дека оваа установа постои, и автоматски не можат да ѝ пристапат или да ја искористат. Но, недостиг на информации за НСВ не била причина за жените кои знаеле за НСВ но ја игнорирале. Причините за ова биле поврзани со недоволните информации за природата на услугите како и за нивото на успех кој го има оваа услуга. Жените кои наместо тоа решиле да контактираат со женски или други организации сметале дека услугите на НСВ се безбедни, губење време, велат дека никогаш не слушнале за некои успешни приказни од клиенти – корисници на НСВ.

Изборот дали да се оди преку НСВ не бил поврзан само со нивото на информации. Обете категории на интервјуирани жени посочиле и други причини. Потешкотииите кои биле констатирани биле по-

considered NES as their only door to employment. On the other edge, women with advanced qualifications and carrier contacted NES thinking that the service has increased the range of opportunities of offers to clients, whereas the clients have not changed much in their profile – being usually poorly qualified, thus giving more chances to the qualified client to succeed in being hired.

On the other hand, some women simply had never heard of NES or its services. They are not aware of their existence and by default cannot access or use them. But lack of information on their existence was not the reason for women who were aware but ignored NES. Reasons for this were related with the poor information on the nature of the service as well as on the level of success this service has. Women who had instead contacted women's or other organisations believed that NES services were hopeless, a waste of time, and that they heard of no success stories whatsoever from clients using NES.

Choosing to go through NES or not was not just a matter of choice based on level of information. Other obstacles were identified by both categories of women interviewed. Difficulties were underlined as related to the physical access to NES offices. Interviewees could not re-

врзани со физичкиот пристап до канцелариите на НСВ. Испитаниците не знаеле каде има канцеларија во близина а одењето во централата не било секогаш изводливо (посебно за жените од периурбаните области или жените емигрантки - повратнички од странство кои ја затекнале Тирана драстично променета).

Дополнително на ова, канцелариите на НСВ Тирана неколкупати ја менувале локацијата. Дури и на познавачите на установата им било тешко да ја пронајдат новата адреса. Соговорниците не се сеќаваат на какви било кампањи за подигање на свеста или на обични информативни акции за пошироко рекламирање на овие или на некои слични промени. Друга потешкотија во пристапот кон услугите на НСВ е што тие не се отворени кон семејствата. На некои жени кои сами се грижат за децата им е тешко се обратат до канцелариите на НСВ за време на нивното работно време.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Севкупно гледано, нивото на невработеност во регионот на Тирана е повисоко кај жените како и во остатокот на Албанија. И покрај овој добро познат факт, се претпоставува дека жените не се во фокусот на стратегиите, политиките и програмите за вработување. Жените се гледаат како дел од „специфичните

call of any branches of the office and having to go to the main office was not always feasible (particularly for women from periurban areas or women returning from emigration and finding a drastically changed Tirana).

In addition, NES Tirana offices have changed location several times. Even for those women familiar with the service, it had been difficult to find out about the new address. Interviewees did not remember of any awareness raising campaigns or simply informative actions to broadly advertise these changes or other similar ones. Another difficulty in accessing NES services was for them not being family-friendly. Some women being primary carers for their young children cannot make it for the official schedules of the NES working hours.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Overall, the level of unemployment in Tirana region is higher for women as for the rest of Albania. Notwithstanding this is well-known fact, it is understood that women get no particular attention from employment strategies, policies and programs. Women are just consid-

групи“ и НСВ Тирана не спровела ниту една родово сензитивна анализа или мерка за гарантирање на поголема пристапност на жените кон услугите. На мажите и жените им се нудат истите услуги и се очекува да имаат исти нивоа на пристап, што резултира со родово неприлагодени практични импликации.

Препорака: Неопходно е во сите фази на креирање и имплементација на политиките да се мисли на родовите разлики и да се применува пристап кој ќе биде родово сензитивен. Некои предлози би биле прибирање на податоци одделно по родови, анализа на специфичните потреби на одделните родови, укажување на политичките опции кои се родово прилагодливи и конечно, буџетирање, имплементација и евалуација на политики кои ќе ги земат предвид родовите разлики како и различниот исход кој овие интервенции би ги предизвикале за мажите и жените.

Иако локалните состојби најдобро ги знаат и согледуваат локалните служби, регионалните канцеларии на НСВ се чини дека немаат воопшто или сосема малку моќ за креирање на политики. Од регионалните канцеларии на НСВ не се очекува, и всушност тие не планираат ниту имплементираат никакви конкретни или регионално скроени мерки. Нивниот единствен директен придонес во вообликувањето на нови стратегии, политики и програми е преку учество во консултации и работ-

ered part of „particular groups“ and NES Tirana accounts for neither gender sensitive analysis nor any gender sensitive measures taken to guarantee accessibility for women on the service. Women and men are offered the same service thus expected to have similar levels of access – resulting in gender-blind practical implications.

Recommendation: It is necessary for all phases of policy designing and implementation to account for gender differences and apply a gender sensitive approach. These should include but not be limited to gathering of gender disaggregated data, survey of gender specific needs, identification of gender sensitive policy options and finally budgeting, implementing and evaluating policy accounting for gender differences as well as for the different outcomes interventions could bring about in women and men.

Even though local reality is best known/perceived by local services, in the case of regional NES offices, they appear to have little if no policy-making power. NES regional offices are not expected and in fact they do not plan and implement any specific, regional tailored measures. Their only direct contribution in shaping new strategies, policies and programs by becoming part of the consultations and working groups

ни групи формирани од ресорното министерство за третирање на прашањата на вработувањето; но сепак ова не е рутинска практика.

Препорака: Мора да се размисли повторно за моќта за креирање политики на регионалните канцеларии на НСВ. Потребно е да се преземат мерки или да им се зајакне моќта преку децентрализирање на дел од моќта за донесување политики која во моментов е целосно сконцентрирана на национално ниво или преку зајакнување на нивното учество и придонес во самите процеси. Првата алтернатива конкретно би помогнала да се даде израз и да се третират конкретни проблеми и прашања на регионот (на пример, во некои области има бројни примери на емигранти повратници, а во други можеби е потребен поголем фокус на самохраните мајки или на жените како глави на домаќинствата.)

Постои традиција на прибирање податоци одделно според пол, возраст, образование, регион и програма. Сепак, во регионалните канцеларии, овие податоци се 'заборавени' во досиеата, што доведува до слабо креирање на политики базирани на докази. Овој процес е доста механички, прибирањето на податоци и известување за истите до централата на НСВ.

Препорака: Процесот на прибирање податоци мора да се зајакне со цел поефективно креирање на политики. Податоците мора да вклучу-

set by the line ministry in dealing with employment issues; however, not a routine procedure.

Recommendation: Policy power of NES regional offices needs to be reconsidered. Measures need to be taken to either increase their policy power by decentralising some of the policy power currently all concentrated at the national level or by increasing their participation and contribution in the policy-making processes. The first alternative would particularly help in reflecting and addressing region specific issues and problems (for instance, some areas might be more prone to returning of migrants and others might need to focus more on women head of households or lone mothers.)

There is a tradition of gathering data disaggregated by sex, age, education, area and program. However, at the regional offices, such data are left to 'sleep' in files leading to poor evidence-based policy-making. The process is quite mechanic, gathering data and reporting them to national NES.

Recommendation: The data gathering process needs to be improved in the light of informing policy-making. Data need to include and reflect more on the diversity of NES users. Although this is done to certain extent at the national level, same needs to be extended to local /regional level.

чуваат и повеќе да се осврнат на разноразноста на корисниците на НСВ. Иако ова се врши до одреден степен на национално ниво, истото треба да се прошири и на локално/регионално ниво.

Искуството и соработката со различните работодавачи покажала дека, независно од видот на обуки кои НСВ ги нуди на барателите на работа, тие секогаш преферират да ги преквалификуваат, што трае доста долго, а за тоа време на барателите на работа не им се исплаќа ништо. Со ова се пролонгира нивниот статус на невработени со ниски или никакви приходи и залудно се трошат инвестициите на службите на НСВ за обука/преквалификација.

Препорака: Активностите за обуки и преквалификација може да се доделат на надворешни субјекти кои би ги вработувале корисниците на НСВ. Со ова би се заштедиле времето и средствата кои НСВ ги троши на станки кои потоа работодавачите поторно ги обучуваат. Дополнително, на овој начин обуката најдобро ќе ги задоволи потребите на работодавачот, и шансите се поголеми корисниците на НСВ да одговараат на потребите на работодавачот и да се склучуваат договори за вработување на подолг рок.

Постои ограничено следење на состојбата со корисниците на регионалните услуги. Многу неодамна е воведена промена која вклучува процедури за следење на состојбата на корисниците на курсе-

Experience and collaboration with various employers has shown that regardless from what trainings NES has offered to jobseekers they always prefer to re-train them for relatively long periods of time on which jobseekers do not get paid. This prolongs their unemployment status of low if no income and wastes the investments done by NES services though trainings/ qualification.

Recommendation: Training and qualification activities could be outsourced to employers hiring NES clients. This will save time and money NES spends on clients who are later retrained by their employers. In addition, the training will best meet the needs of the employer, increasing the changes of NES clients to satisfy employers and have long-term employment contracts.

There is limited follow-up on the clients who contact and use NES regional services. Only recently a change has been introduced including follow-up procedures on those clients benefiting from the training courses provided by NES. Other ways through which NES staff might get informed on what happened with their clients is either when they re-contact the office or when unsatisfied employers contact NES on the clients they have recommended them.

вите за обука кои ги нуди НСВ. Други начини преку кои персоналот на НСВ може да се информира за тоа што им се случило на странките се или доколку повторно стапат во контакт со канцеларијата, или доколку незадоволни работодавачи контактираат со НСВ во врска со странките кои им ги препорачале.

Препорака: Следењето треба да стане составен дел од постапката со која било странка која пристапува или ги користи услугите на НСВ. Тие се неопходни за мерење на долгорочниот успех, одржливоста на постигнувањата и за информација за степенот на задоволство на странките со услугите.

Регионалните канцеларии на НСВ имаат недефинирани капацитети во однос на родовите прашања, со оглед на тоа што немаат персонал или службеник задолжен за еднакви можности за родовите. Сепак, тие имале најразлични обуки за родовите прашања во текот на изминатите години. Ова не ќе беше проблем доколку овие капацитети не беа под закана на непостојаноста на персоналот или нееднаквата распределба на обуките помеѓу вработените.

Препораки: Регионалните канцеларии на НСВ идеално треба да имаат канцеларија за еднакви родови можности и да го обучуваат персоналот за теми повзани со родовата еднаквост. Доколку е тешко да се постигне ова комбинација поради буџетските ограничувања,

Recommendation: Follow-up needs to become an integral part in treating any of the cases who approach and use NES services. They are necessary to measure long-term success sustainability of achievements as well as know clients satisfaction on the service.

Regional NES offices have undefined capacities on gender issues, having no gender equal opportunities office or staff. However, they have been receiving different trainings on gender issues throughout the years. This would be nonproblematic if it was for such capacities not to be threatened by frequent turn-off rates of the staff or the uneven distribution of training opportunities among staff members.

Recommendation: NES regional offices would ideally have a gender equal opportunities office as well as train their staff on gender equality issues. If such a combination is difficult to achieve due to budget constraints, it would at least be necessary to have an institution memory/database on the existing gender capacities in the staff which can be used accordingly.

Partnership and collaborations with civil society actors and private sector businesses and associations have proven fruitful for NES Tirana. However, such partnerships and

барем е потребно да постои институционална меморија/база на податоци за постојните родови капацитети помеѓу персоналот која соодветно би можела да се искористи.

Партнерствата и соработката со субјектите и здруженијата на граѓанското општество и приватниот сектор се покажаа дека се корисни во случајот со НСВ Тирана. Сепак, ваквите партнерства и соработка остануваат ретки и недостасува следење на состојбата.

Препорака: Регионалните канцеларии на НСВ треба да ја надградуваат и зајакнуваат традицијата на соработка со различните субјекти. Оваа соработка треба да се зајакне и формализира за да не стане предмет на волја и капацитет на поединци туку да прерасне во институционална работа.

Севкупно гледано, постои поголема популарност и подобар имиџ на услугите на НСВ што охрабрува повеќе жени да ги користат. Сепак, пристапот и користењето на услугите на НСВ се намалува кај жените поради недостиг или ограничени информации, нерешен проблем со грижа за децата од сите возрасни групи, или поради локацијата на канцелариите на НСВ.

Препорака: НСВ Тирана мора повеќе да се потруди да стане видлива. Информациите за службите на НСВ треба да се испраќаат на начин преку кој ќе продрат до најголем број на клиенти, посебно жени, кои се мнозинството на корисни-

collaboration remain sporadic and missing follow-up.

Recommendation: NES regional offices should build on and strengthened on the tradition of collaborating with various actors. These collaborations should be advanced and formalised so for them not to be subject to individual wills and skills but rather an institutionalised affair.

Overall, there is a higher popularity and a better image of NES services which might encourage more women to use them. Nonetheless, women's access and use of NES services is constrained by lack or limited information, unresolved issues of childcare for children of all ages-groups, and location of NES offices.

Recommendation: NES Tirana must work harder on its visibility. Information on NES services need to be distributed in ways that reach most of their clients i.e. primarily women, the vast majority of their users. Child-care policies need to contribute in work-family reconciliation considering need for care not only for preschool age children but also children who go to schools whose schedules do not match with working parents' schedules. Special considerations should be paid to groups with specific needs such as returning emigrants whose chil-

ците. Политиките за неџа на децата треба да дадат придонес кон усогласување на работните со семејните обврски, со разбирање за потребата за грижа за децата од претшколска возраст но и за децата кои одат во училиште со распоред кој не се вклопува со работниот распоредот на родителите. Треба да се посвети посебно внимание на групите со посебни потреби како што се емигрантите – повратници на чии деца може да им се потребни дополнителни часови настава или модалитети на неџа. Локацијата на канцелариите на НСВ треба да биде најдостапна што е можно за жените, да биде во голема канцеларија, како што е во Тирана, а честото селење не е препорачливо.

Конечно, услугите на НСВ не се главната стратегија за барање работа. Жените бараат работа преку весници и пријатели и роднини пред да контактираат со канцелариите на НСВ. Оттаму, услугите на НСВ треба да се реформираат и да ги ажурират своите пристапи за да се приспособат кон новите развојни правци, посебно поврзани со комуникацијата. Печатените медиуми и интернетот треба да станат главните комуникациски канали со странките.

dren might need additional classes or care options. NES office location needs to be as accessible as possible for women and in a big office such as Tirana branches (or moving offices) need to be considered.

Finally, NES services are not a main jobseeking strategy. Women look for jobs in newspapers and through relatives and friends prior to contact NES services. Hence, NES services need to reform and update their approaches adapting to new developments, particularly related to communication. Printed media and internet should become priority channels of communication with clients.

Литература/References

- Alemain, J (2012). Active or Passive? Reforming Employment Benefits in the OECD Review of European Studies; Vol. 4, No. 5; 2012 ISSN 1918-7173 E-ISSN 1918-7181 Објавено од Центарот за наука и образование на Канада
- Bergemann, A. and van der Berg G.J. (2006). Active Labor Market Policy Effects for Women in Europe: A Survey, IZA discussion paper No.2365, October 2006, достапно на: <http://www.lmps.gofor.de/2006/ActiveLaborMarketPolicyEffects%20forwomen.pdf>
- Betcherman, G, Olivas, K.and Dar, A. (2004). "Impact of Active Labor Market Programs: New Evidence from Evaluations with Particular Attention to Developing and transition Countries." Washington, D.C.: World Bank, Social Protection Discussion Paper Series 0402.
- Boone, J. van Ours, Jan C. (2004) Effective Active Labor Market Policies, IZA Discussion paper series, No. 1335
- Calmfors L, Forslund A, and Hemström M (2002), 'Does active labour market policy work? Lessons from the Swedish experiences' Institute for Labour Market Policy Evaluation Working Paper 2002:4
- Calmfors, L. Forslund A., and Hemström, M. (2001) Does active labor market policy work? Lessons from the Swedish experiences, Swedish Economic Policy Review 8, 2:61-124.
- Calmfors, L. (1995) What can we expect from active labor market policy?, Konjunkturpolitik 43, 11-30.
- Campbell, R. and Brue, S.L. (1995), Contemporary Labour Economics, Објавено од McGraw-Hill, Inc, Singapore.
- Card D., Kluve J. and Weber A. (2010), Active Labour Market Policy Evaluations: A Meta-Analysis, Economic Journal, Royal Economic Society, vol. 120(548), стр. F452-F477, November 2010, достапно на: <http://www.nber.org/papers/w16173>

- Comelißen, T. (2007) Flexibility and security in the labour market: Labour market institutions and perceived job security in Europe. Budapest, International Labour Office, 2007
- Dar, A. and Tzannatos, P.Z. (1999) "Active Labor Market Programs: A Review of the Evidence from Evaluations," Social Protection Discussion Paper no. 9901, January. The World Bank. Washington, D.C.
- Davidson, C. (1990), Recent Developments in the Theory of Involuntary Unemployment, W. E. Upjohn Institute for Employment Research, Kalamazoo, MI 49007".
- Greenberg, D.H. Michalopoulos, C. Robins, P.K. (2003). "A Meta-Analysis of Government-Sponsored Training Programs". Industrial & Labor Relations Review. Volume 57, Issue 1 2003 Article 2.
- Haji, S.H. (2007) The Youth Employment in East Africa: An Integrated Labour Market Perspective African Integration Review Volume 1, No. 2, July 2007
- Heckman, J.J., R.J. LaLonde and J.A. Smith (1999), "The economics and econometrics of active labour market programs", in O. Ashenfelter and D. Card (eds.), Handbook of Labor Economics 3, Elsevier, Amsterdam.
- Hujer R., Thomsen S.L., and Zeiss, C. (2004) The Effects of Vocational Training Programmes on the Duration of Unemployment in Eastern Germany IZA DP No. 1117

- INSTAT (2012) Rezultate kryesore nga Anketa e Forcave të Punës 2011, INSTAT, Tirana. http://www.instat.gov.al/me_dia/1934_02/rezultate_t_anket_s_s_forcave_t_pun_s_2011.pdf
- Kluve, J. (2006). "The Effectiveness of European Active Labor Market Policy", IZA Discussion Paper, No. 2018, Bonn.
- Kluve, J. and Schmidt, C.M. (2002). "Can training and employment subsidies combat European unemployment?", Economic Policy 35, 409-448.
- Martin, J. P. and Grubb, D. (2001), "What works and for whom: a review of OECD countries' experiences with active labor market policies???", IFAU Working Paper 2001:14.
- O'Leary, C., Nesporova A., Samodorov, A. (2001). Manual on evaluation of labour market policies in transition economies. Geneva: ILO.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2004). OECD employment outlook 2004: Reassessing the OECD jobs strategy. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Publishing
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (1994) OECD Jobs Study: Facts, Analyses, Strategies, OECD Publishing
- Puerto, O.S. (2007) Labor Market Impact on Youth: A metaanalysis of the Youth Employment Inventory A background paper for the World Bank's 2007 Youth Employment Inventory, conducted by the Social Protection and Labor Unit of the Human Development Network.
- Sherbimi Kombetar i Punesimit (SHKP) (2011) Buletini statistikor 2011, Tirana. <http://www.kerkojpune.gov.al/>
- Vis, B. (2009). The importance of socio-economic and political losses and gains in welfare state reform Journal of European Social Policy 2009
- Vis, B. (2010). Politics of risk-taking: Welfare state reform in advanced democracies. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Wilson, T. (2012) Youth Unemployment: Review of Training for Young People with Low Qualifications BIS RESEARCH PAPER NUMBER 101 Centre for Economic and Social Inclusion

- World Bank (WB), (2012). World Bank list of economies (July 2012) http://www.wsl.ch/dienstleistungen/veranstaltungen/veranstaltungskalender/beechn_forests/World_bank_list.pdf

Правни акти

- Национална стратегија за вработување (2007-13)
- Одлука на Советот на министри бр. 873 од 27.12.2006 год. за „Финансиските мерки, критериуми и процедури за имплементација на програмите за професионално стажирање за невработените баратели на работа кои дипломирале во земјата или во странство”
- Одлука на Советот на министрите бр. 47 од 16.1.2008 год. за „Програмата за промовирање на вработувањето преку преквалификации на работното место”
- Одлука на Советот на министри бр. 48 од 16.1.2008 год. за „Износот и критериумите за користење на програмите за промовирање на вработеноста кај невработените баратели на работа со потешкотии”.

Legal documents

- The National Strategy for Employment (2007-13)
- Council of Ministers Decision No. 873 dt. 27.12.2006 on the “Financial measures, criteria and procedures on the implementation of professional internship programs for unemployed jobseekers who graduated in the country or abroad”
- Council of Ministers Decision No. 47 dt. 16.1.2008 on the “Program for promoting employment through in-work qualifications”
- Council of Ministers Decision No. 48 dt. 16.1.2008 on the “Amount and criteria to benefit from the program of promoting employment among unemployed jobseekers in difficulties”